

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 22/ 7. junija 1979 Leto XVII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice – v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VRESNIK

Odgovorni urednik:
SILVO TERSEK

Novinarji:
Živa Drole, Milena Štrajnar, Tone Urbas, Bojana Zokalj-Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din, posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročninski oddelček:
Miklošičeva 29/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Manjšina, most
sodelovanja in
prijateljstva
stran 8 do 13

Zdravljenje, letovanje
Na pragu poletja
stran 3

Oropani domovine in
svobode
stran 4 in 5

Odraž časa in
umetniške moči
stran 6 in 7

Boj na Jančah
Juriš za jurišem
stran 8

TITO PARTIJA MLADINA AKCIJA

Brkinski brigadirski zdravo – Od ponedeljka naprej, v prijetni vasi Tatre, sredi Brkinov, so marljive roke brigadirjev, že šestič zapored, zavihtele krampe in lopate. Letos so se lotili gradnje vaškega vodovoda, PTT omrežja in cest.

Nekaj več kot 500 brigadirjev, bo v štirih izmenah, do 27. avgusta letos, opravilo okoli 53.000 delovnih ur. Brigadirji se kaj radi vračajo na delovno akcijo v Brkine in domačini jih imajo že kar za svoje. Domačin, 71-letni kmet Peter Filipčič pravi:

»Dobro se še spominjam prve mladinske delovne akcije pred šestimi leti. Brigadirji so nam pomagali pri nakladanju sena in pri številnih težjih kmečkih delih. Če sem prosil dva za pomoč, so prišli štirje. V zelo kratkem času so si brigadirji pri nas pridobili veliko zaupanje. Pa ne samo pri nas v Brkinih, temveč povsod, kjer mladi z delom opravičujejo sloves Titove mladine!«

V Brkinih pa ne bodo odmevali samo udarci krampov in lopat, temveč tudi brigadirske pesmi, brigadirski pozdrav... Vrstili se bodo udarniški dnevi in številna predavanja v marksističnih krožkih, kjer bodo mladi brigadirji spoznavali zgodovino Brkinov iz NOB, v šoli Edvarda Kardelja, ki jo pripravlja DU iz Sežane, bodo brigadirji zvedeli še več o velikem heroju in mislecu Edvardu Kardelju.

JOŽE ČURIN

Danes: PESMI BORB IN ZMAG

V četrtek, 7. junija 1979, bo v ljubljanski dvorani Tivoli ob 20. uri – v počastitev petintridesete obletnice Partizanskega pevskega zbora – slavnostni koncert Pesem borb in zmag. Na koncertu se bo javnosti prvič predstavil zbor najmlajših, ki nadaljuje tradicije Partizanskega pevskega zbora, z Veselo pionirsko! Skupaj s Partizanskim pevskim zborom bo naš Kurirček zapel še Adamičevo Če zapojemo veselo. Na prireditvi, kjer bo Partizanski pevski zbor zapel enaindvajset pesmi odredov, brigad in divizij, bodo sodelovali: zastavonoše, pripadniki JLA, dekleta v narodnih nošah, godba ljudske milice, kadeti, šolski center republiškega sekretariata za notranje zadeve.

Partizanskemu pevskeму zboru ob njegovem prazniku čestitamo!

V boj za večjo stabilnost

... Današnji čas, razmere v svetu, notranji položaj in naloge nas navajajo, da se zatekamo v preteklost, da obujamo spomine, kakšne težave in naloge je bilo treba premagovati v NOB, kako je bilo mogoče obvladovati neštete naloge in probleme zaradi lastnosti, ki so odlikovale udeležence NOB. Za uspešno premagovanje težav so nam lahko za vzor svetle tradicije NOB: požrtvovalnost, aktivnost, enotnost, prizadetost, če je bila v nevarnosti skupina ali korist posameznika, tovarištvo. Ob takšnih lastnostih je lažje obvladovati tudi vse najvažnejše današnje probleme. V samoupravnem socializmu mora biti sleherni delovni človek vključen v vsa družbena dogajanja, saj je to njegova pravica in dolžnost.

Za takšno splošno družbeno naravnost se vztrajno in dosledno zavzemajo družbenopolitični dejavniki, predvsem zveza komunistov in frontno organizirana socialistična zveza. Ko letos praznujemo 60-letnico partije in se spominjamo njene vloge med obema vojnama, njene vodilne vloge med NOB in v vsem povojnem obdobju, je razumljivo, da je še prav posebno poudarjena vloga ZK pri polnem uresničevanju sedanjega in zgodovinskega interesa delavskega razreda, za človeške odnose in za splošne ljudske koristi doma in v svetu.

Takšno našo splošno naravnost spremlja vrsta uspehov v graditvi našega političnega in gospodarskega sistema, pa tudi pojavi, ki bi lahko ogrozili, oziroma zmanjšali dosežene uspehe, če jih ne bi obvladali. Gospodarska nestabilnost, visoka stopnja inflacije kot njen sestavni del, je letos v prvih štirih mesecih že tolikšna, da nevarno povečuje razliko med nominalno in realno vrednostjo dinarja, kar lahko zelo negativno vpliva na odnose in ustvarjanju in delitvi družbenega proizvoda.

Boj proti preveliki inflaciji pa v skrajnem primeru pobiljša državne organe, da uporabijo tudi administrativne ukrepe, zlasti če je popolnoma jasno, da so nedvomno v splošnem družbenem interesu, tedaj tudi v interesu slehernega delovnega človeka. To velja za varčevanje z energijo, predvsem s tekočimi gorivi, za ustrezno strukturo investicij, ki so se povečale letos v prvih treh mesecih za okrog 50 odstotkov, za pogoje kreditov osebne potrošnje in podobno. Ustrezni družbeni organi bodo morali bedeti in ukrepati tudi na področju cen, kjer je zelo velik pritisk za nadaljnje povečevanje, največkrat brez zadostnih utemeljitev, pač zato, ker je reševanje dohodka s povečanjem cen lažje, kot pa s smotrnejšim gospodarjenjem s povečanjem proizvodnje in izvoza. Boj za večjo stabilnost je cilj, v katerega moramo osredotočiti vse svoje napore v tem letu in bo lahko uspešen le z zavestnim vključevanjem številnih dejavnikov v konkretno ukrepanje, nikakor pa ne le s splošnim ugotavljanjem, da je takšen boj potreben...

Iz govora Viktorja Avb-lja-Rudija, predsednika predsedstva SR Slovenije na proslavi 35-letnice 1. topniške brigade v Dolenjskih Toplicah

Takih izletov si še želimo

Okrog 150 borcev in invalidov v Stubici

Dostikrat beremo v časopisih ali poslušamo na raznih sestankih, kako današnji način življenja marsikje s svojo porabniško miselnostjo ljudi, občane, odtuja med seboj, jih zapira vase med štiri stene in da je povezanosti, tiste tople, tovariške, sproščujoče, s katero smo v revolucionarnem boju gradili in ko danes v miru dalje gradimo svojo domovino, čedalje manj. Res je, dogajajo se takšne reči, kar ni prav, in od nas samih je odvisno, da potegnemo od človeka do človeka pretrgano nit tovarštva, in to ne samo ob obletnicah, katerih proslavljanje se nikakor ne bi smelo spremeniti v nekakšne uredne parade po ustaljenem predpisu in režiji.

Toda tokrat ne gre za proslave. Skupna srečanja ob prostem času, skupni izleti in obiski zgodovinskih krajev in lepote naše domovine naj bi postali stalna oblika doslej v resnici že dokaj zanemarjene družabnosti, priložnost za medsebojno seznanjanje, za skupno obujanje spominov, za prenašanje tradicij narodnoosvobodilnega boja na mlajše generacije, za skupno veselje nad že doseženim, za spodbudo, da bi dosegli še več in ravnali bolje. Vez tovarštva naj nas druži naprej in povsod. To naj ne ni bila samo želja, marveč spontano hotenje, nepogrešljivi del vsebine našega življenja!

Takšne in podobne misli so prav gotovo obšle marsikaterega udeleženca celodnevne izleta iz Ljubljane v Stubico, ki ga je 26. maja organizirala komisija za vojaške vojne invalide pri Zvezi združenj borcev NOV občine Ljubljana Center. Okoli 150 invalidov, borcev in aktivistov se je tega vedrega, sončnega dne, enega od majskih praznikov mladosti, zbralo na ljubljanskem kolodvoru in krenilo s posebnim vlakom na pot. Udobna vožnja, prijetni razgovori, spomini. Še prehitro je minil čas do postaje Zgornja Stubica, kjer se je že povezana tovariška družba nato povzpela na bližnji hriček, na kamnito ploščad s spomenikom Matiji Gubcu, ki ves mogočen in zravn v bronu stoji – kot nemi in vendar tako zgovorni pomnik davne preteklosti – medtem ko je umetnikova roka v polkrogu zadaj za njim v kamnitih reliefih izklesala vrsto prizorov o trpljenju in boju kmečkega ljudstva iz Gubčevih časov, ki se je zatirano in brezpravno pod njegovim vodstvom dvignilo v upor proti fevdalni gospodski.

Skoraj odveč je bila razlaga domačega tolmača, saj je ob strani veličastnega spominskega obeležja neudrudno brenkal na strune Krležev Petrica Kerempuh. Majhna skulptura v primeri z visoko postavljenim voditeljem Gubcem, zato pa tam bolj zgovorna, kakor da poraženi hrvaško-slovenski kmečki vojski naznaja čase, ko se bo pravica zmagovito postavila ob stran zatiranega ljudstva. Tako se je tudi zgodilo. Tako je spomenik Matiji Gubcu in njegovi vojski danes že pokojni Avgustinčič tudi zasnoval kot prvo stopnico do uresničitve takrat še ne do kraja izoblikovane revolucionarne ideje, ki je v NOB slavila svojo zmago. Zgodovinska povezanost stoletij nad prizoričem Gubčeve bitke, nad prelepo, v majsko cvetje in zeleno obleko odeto plodno zagorsko dolino, ki leži krog povzdignjenega spomenika kakor na dlani.

In še je bilo treba stopiti po nekaj stopnicah ter po skrbno negovanem parku do prenovljene graščine, ki hrani v muzeju dragocene primerke listin, orožja, orodja in vsakovrstnih ponazoritev življenja in boja iz Gubčevih časov. Pa spet prijeten oddih in prilika za kramljanje ob mizah in tekočem okrepčilu na grajskem dvorišču, odkoder se ti ponuja razgled na zagorske gričke z vinogradi in zidanicami, na gozdičke in na pisano ravnino spodaj, ki jo prečka vijugasti asfaltni cestni trak ob rastočih novih domačijah. Spomenik kmečkemu upor v Zgornji Stubici je postal posebna privlačnost. Prihaja razigrana mladina od blizu in daleč, na povratku do vlaka srečuješ avtobuse z napisom »Posebna vožnja«. Iz Slovenije, iz Hrvaške, iz Bosne, od vsepovsod. V pokrajini, ki vidno dobiva podobo turističnega predela. Številne počitniške hišice na vzpetinah so značilnost naših dni.

Stubiške Toplice se širijo, blizu gradijo nov bazen, vse v znamenju razvijajočega se turizma. Taka je tudi zares prostorna, sodobna restavracijska dvorana, kjer je naša družina sedla k obedu. Pozneje so zasedli prostor domači gostje iz Hrvaške, ki so pripeljali s seboj godbo, da jih je razveseljevala z narodnimi vižami. Ta čas se je naš vlak že vračal v Zabok in jo postelj ubral na slovenska tla, preko Rogatca do Rogške Slatine. Dveurni obisk zdravilišča; danes je to že pravcato mesto. Zavetje pred vročino pod kostanji v parkih in nato odhod preko Grobelna in Celja proti Ljubljani. Prenaglo je mineval čas ob petju partizanskih in narodnih pesmi, dobre volje je bilo na pretek. In na koncu še javna zahvala ustrežljivemu, pozornemu železničarskemu osebju ter dobrima tovarišema Francetu Golobu in Zori Saksidovi, ki sta neposredno pripravila prijetno srečanje z nepozabnimi vtisi in doživetji. Kar priznajmo: to ni bila zahvala iz vljudnosti, marveč zares od srca! Kakor je bila ob slovesu od srca izrečena želja vseh udeležencev, da se čimprej spet snidejo.

LADISLAV KIAUTA

Več kot jutri napisana knjiga

Odmev na »Dokler je glava na vratu, ni še nič zgubljenega«, 13. številka TV 15

V 13. številki TV 15, ki je izšla 5. aprila, sem zasledil spomine Tončke in Alojza Slabetovih iz Ivanjega sela pri Rakeku pod naslovom »Dokler je glava na vratu, ni še nič izgubljenega«. To me je vzpodbudilo, da zapišem nekaj misli. Gre za še živa pričevanja iz tistih dni. Vse, kar izpovedo očividci nekega dogajanja, je več kot jutri napisana knjiga! To so na prvi pogled malenkosti, bo morda kdo rekel. Vedeti pa je treba, da malenkosti delajo celoto. Vsi ljudje, ki niso bili nasprotniki revolucije, lahko še marsikaj povedo o tistih žalostnih, a ponosnih dneh in škoda je, če bi šli njihovi spomini z njimi v grob. Zato naj TV 15 še naprej objavlja – ne zaradi samohvale, ampak zaradi tega, kar sem maloprej zapisal – sestavke, kakršen je bil Slabetov. Avtorjem kronik narodnoosvobodilnega boja ne bo takšnih spominov težko popraviti in uskladiti z večjo roko, četudi bo to šele jutri, ko živih prič ne bo več.

Naj v imenu tega napišem:

Bilo je junija 1942. Nad železniško postajo Planina pri Rakeku, je kraj Ravnik, ki je s svojim zaledjem bujnega gozda nudil varno zavetje partizanom. Pogošto so se ustavili pri nas, med njimi je bilo veliko domačih fantov. Na podstrešju dveh delavskih barak je bil bataljon italijanske vojske. Železniška postaja in čuvajnice so bile utrjene z lesenimi brunami. V njih so bile posadke in stražarji, ki so izza lin podnevi in ponoči opazovali vse, kar se je dogajalo tod okoli. Prišlo je naročilo, da je treba za partizane pripraviti nekaj hrane. Kako? Ena izmed žensk iz barakarskega naselja je skuhalo polže. Enega je nataknila na vilico in ga ponujala mimoidočim. Ženske so se začele smejati tudi to je bilo dogovorjeno, in skupino ljudi, ki se je zbrala, usmerjati proti žagi. Vsa pozornost Italijanov, ki so stvar opazovali, je bila preusmerjena. Na koncu barak je partizanska mati kuhala žgance... pa je pripravljeno jed previdno odnesla v bližnji gozd. Partizani so v miru pojedli. Ko se je dekle vrnilo, vrišč okoli polža na vilicah še ni pojenjal.

Tako je bilo takrat, mi je povedala moja mati.

IVAN POŽENEL,

Franc Šetinc:

Z lepimi besedami in frazami ne krepimo samoupravljanja, zanj se je treba trdoživo bojevati.

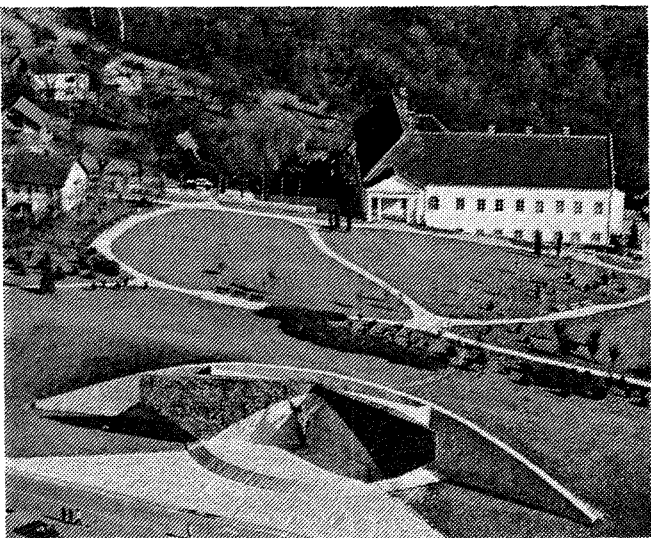
Seveda se moramo za samoupravljanje trdoživo bojevati, kajti nič ne pride samo od sebe, brez boja, znanja in iskanja, brez naporov in žrtev, brez tveganja in neredko tudi zmot. Nikakor niso dovolj fraze, lepe besede o samoupravljanju, zlasti še, če so neredko samo zavesa, za katero se skrivajo oportunistem ali celo odkriti protisamoupravni pojavi, kot so samovolja, neodgovoren odnos do gospodarjenja z družbenimi sredstvi itd. Ponekod je postala že manira, da nekateri tedaj, kadar se hočejo izmikati lastni odgovornosti in akciji, vsakogar, ki spregovori o stvarnih problemih, demagoško, zgolj s parolami potolažijo s samoupravljanjem, kakor da to dela čudeže ter hodi po gladkih in ravnih poteh, ne da bi

bilo pri tem potrebno delo in odgovornost družbenopolitičnih organizacij in samoupravnih skupnosti, strokovnih služb, znanosti in drugih dejavnikov subjektivnih sil.

Tudi revolucionarne pridobitve in svetle tradicije slavnih dni naše preteklosti niso samo zgodovina in nesprijemljivo bi bilo, če bi se vsega tega spominjali samo v govori na proslavah in ob jubilejih. Vsi se moramo zavedati, da dandanes nadaljujemo naš boj za zgodovinsko zmago delavskega razreda in delovnih ljudi. Ne le kri junaških žrtev dolgotrajnega revolucionarnega boja, tudi naša prihodnost to terja! Kolikor bolj naša revolucionarna preteklost in naše pozitivne tradicije prehajajo v sedanji in prihodnji čas, v življenje novih in novih generacij, v boj za izpolnjevanje aktualnih nalog, toliko bolj upravičeno lahko govorimo o revolucionarni kontinuiteti kot močni hrbtenici, ki ne dovoli, da bi ločevali med preteklostjo, sedanostjo in prihodnostjo, med mlajšimi in starejšimi generacijami ali še kako drugače, saj povezuje vse etape revolucije in vse borce za napredek v celoto.

(Rečeno na osrednji revirski proslavi letošnjih jubilejev KPJ – ZKJ, revolucionarnih sindikatov in SKOJ ter ob 40-letnici Titovega pogovora z vodilnimi slovenskimi komunisti na Vrheh – 3. junija 1979 v Vrheh nad Trbovljami)

Muzej v Gornji Stubici

Zdravljenje, letovanje

Na pragu poletja

O pošiljanju borcev v zdravilišča ter o letovanjih smo tokrat povprašali tri občinske odbore ZZB NOV: Jesenice, Metliko in v Slovensko Bistrico. Beseda je ob tem nanese tudi na zdravstveno službo za borce in nekatera druga vprašanja.

Z Jesenic bo v letošnjem letu odšlo v zdravilišča 34 borcev. Toliko jih pride na jeseniško občino po družbenem dogovoru z zdravstveno skupnostjo; za vso gorenjsko regijo je to število 200.

»Že doslej je bilo od tega števila (34) 26 borcev v različnih zdraviliščih, ostali pa čakajo na pozive,« je pojasnil tovariš Ivan Saksida, sekretar občinskega odbora ZZB NOV na Jesenicah. Pri tem je še dodal, da je odmerjeno število mest v zdraviliščih dosti preškromno, saj bi od približno 2000 borcev, kolikor jih šteje jeseniška občina, vsaj 200 potrebovalo zdravljenje v zdravilišču (s potrebnimi medicinskimi indikacijami). Zares pravo podobo in s podatki podkrepjeno število zdraviliškega zdravljenja potrebnih borcev pa bodo lahko dobili, ko bodo v dispanzerju za borce opravili vse sistematične preglede.

Kar zadeva letovanja borcev, odhajajo jeseniški tovariši precej pogosto v Novigrad na desetdnevni oddih v regijsko letovišče, vsi na lastne stroške, le v izjemnih primerih jim bo tudi letos

občinski odbor ZZB NOV kril delno razliko v stroških. Tu pa je še Strunjan, kamor bo iz jeseniške občine odšlo letos od 20 do 30 borcev in vojaških invalidov.

Na jeseniškem občinskem odboru je tudi ob bližnjih počitnicah še vedno živahno. Pripravljajo se na prireditve v Žirovnici, ko bodo 17. junija poimenovali tamkajšnjo šolo po Gorenjskem odredu, nad Javorniškim rovtom pa bodo zgradili kurirsko karavlo prav na prostoru, kjer je bila za časa NOB kurirska postaja G 22.

V Metliki, nam je povedal tovariš Milan Bajc, je prošnji borcev za zdravilišča mnogo, tako kot na Jesenicah pa je njihovo število mest v zdraviliščih omejeno z družbenim dogovorom zdravstvene skupnosti in z razrezom po občinah v regiji. Za to leto imajo odobrenih 85 mest v zdraviliščih, od teh so nekateri borci zdravljenje že koristili, drugi pa čakajo na poziv.

V lanskem letu so imeli odobrenih komaj 28 mest v zdraviliščih, kar je bilo v zvezi s potrebami popolnoma neustrezno. Kljub določenemu številu so v zdravilišča poslali 85 borcev in je ta številka obveljala tudi za letos. Potrebe so seveda iz leta v leto večje, zavedajo pa se, da denarja ni dovolj.

Ker vemo, da je metliška občina še vedno pretežno kmetijska, smo povprašali, kolikšna je za-

stopanost kmetov-borcev pri zdraviliškem zdravljenju. Povedali so nam, da se tudi iz vrst kmetov-borcev precejšen del odda za zdravilišča (če so seveda take indikacije), medtem ko je pri oddihu drugače. V juliju in avgustu imajo zagotovljene sobe v domu oddiha v Banjolah (za 50 borcev), a kmetov je tam na oddihu bore malo ali nič, saj se le stežka odtrgajo od številnih kmečkih opravil (v poletju še toliko intenzivnejših kot sicer).

S svojim dispanzerjem za borce so v Metliki zadovoljni, sistematični pregledi potekajo brez ovir in redno, borci so zadovoljni, saj imajo svojega zdravnika.

★ V Slovenski bistrici se ne morejo pohvaliti tako kot v Metliki. Pred leti je prihajal k njim (vsak teden) zdravnik iz Maribora. Takrat je bilo tako delo ambulante za borce ugodno. Po prenehanju prvotnega delovanja so se preusmerili na dispanzer za borce v Mariboru, kar je zlasti borcem iz nekoliko oddaljenejših krajev povzročalo prenekatero potovalne muke. V zadnjem času so dobili t. i. dispanzer za borce, ki pa deluje le enkrat tedensko. Borci ostajajo slejkoprej nezadovoljni. Svojega zdravnika nimajo, zdravnica, ki dela v ambulanti enkrat na teden za borce, pa je preobremenjena s številnimi drugimi obveznostmi, da bi se lahko poglobljeno posvetila bor-

cem. Tako se slovenjebistriški borci še vedno deloma poslužujejo uslug borčevskega dispanzerja v Mariboru in upajo na boljše čase, kajti v bližnji prihodnosti nič ne kaže, da bi lahko zaposlili nove zdravstvene kadre. Resda imajo v načrtu ureditev patronažne službe za borce, zaenkrat pa je še ta, ki obstaja – skromna.

Tovarišica Vera Kodaličeva iz občinskega odbora ZZB NOV Slovenska Bistrica nam je o pošiljanju borcev v zdravilišča povedala takole: »Po planu je za našo občino za to leto predvidenih 22 mest. V primeri z lanskim letom, ko smo imeli odobrena le bora 4 mesta za zdravljenje borcev v zdraviliščih, smo kar zadovoljni. Seveda pa to ne pomeni, da potrebe niso še večje. Deset mest imamo zagotovljenih tudi v Strunjanu za vojaške invalide (po regresirani ceni).«

To naj bi bil zares kratek pogled v zdraviliško dejavnost in letoviški ali boljše počitniški vrvež. Če bi skušali na kratko povzeti o dogajanjih na tem področju, bi lahko dejali, da v vseh treh občinah, kjer smo povpraševali, delajo v skladu z družbenim dogovorom, da so potrebe po zdraviliškem zdravljenju borcev povsod večje kot možnosti, da imajo zagotovljena mesta v domovih oddiha ter stara novica, da zdravstvene službe za borce zelo različno delujejo.

B. Ž. J.

Družbena dogovora

Na minuli seji izvršnega odbora predsedstva RK SZDL Slovenije so med drugim obravnavali tudi družbeni dogovor o usklajevanju mednarodnega sodelovanja družbenih organizacij in društev in informacijo o pokrivanju razlike v ceni trem slovenskim političnoinformativnim dnevnikom v letu 1979. Kar zadeva družbeni dogovor o mednarodnem sodelovanju organizacij in društev je prevladovalo mnenje, da je predlog dobro pripravljen ter da gre za drugega od treh družbenih dogovorov take vrste, ki naj bi v celoti urejali odnose v našem mednarodnem sodelovanju (seveda na temeljih družbenih dogovorov med republikami in avtonomnimi pokrajinami v SFRJ).

Informacija o pokrivanju cen trem slovenskim dnevnikom je veljala predvsem podpisnikom družbenega dogovora na tem področju, opremljena s podatki in številkami pa je, kot je dejal Lenart Šetinc, zbudila bojazen, da bi se tudi v prihodnje pojavljala ta in taka vprašanja na številnih dnevnih redih, v kolikor jih ne bomo sistemsko rešili. Prvi in najnujnejši korak k izboljšanju je ta hip sprejemanje samoupravnih sporazumov omenjenih treh slovenskih dnevnikov, da bo zagotovljena osnova samoupravnega dogovarjanja. Razpravljavci pa so se ob tem tudi zavedali specifičnih problemov, ki se v zvezi z dejavnostmi dnevnega političnoinformativnega tiska pojavljajo, saj je enotne tako zanemarljivih dejstva že to, da ni mogoče prodati več časopisov kot je Slovencev (op. L. Šetinc).

B. Ž. J.

Izteka se teden solidarnosti

Od 1. do 7. junija je po dogovoru o oblikovanju sredstev solidarnosti narodov in narodnosti Jugoslavije ter republik in avtonomnih pokrajin za odpravljanje posledic elementarnih nesreč proglašen **teden solidarnosti narodov in narodnosti Jugoslavije**.

Letos je v te aktivnosti sovpadla akcija za pomoč Črni gori ob potresu ter je bila akcija tudi povezana z aktivnostmi akcije »Nič nas ne sme presenetiti« in z zaokroženo celoletno solidarnostno aktivnostjo vseh delovnih ljudi in občanov v organizacijah združenega dela, krajevnih skupnostih, družbenopolitičnih in samoupravnih skupnostih, družbenih organizacijah in društvih. Ob tem tednu pa ostaja 26. julij še vedno dan solidarnosti!

B. Ž. J.

Mednarodna aktivnost ZZB NOV Jugoslavije

Za mir in varnost

Pred dnevi je bil v Dortmundu kongres združenja od nacizma preganjanih ljudi iz ZR Nemčije. Na kongresu je bila poleg nekaterih drugih prisotna tudi delegacija ZZB NOV Jugoslavije.

»Zveza združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije ceni aktivnost vašega združenja v boju proti ponovnemu oživiljanju in rehabilitaciji nacizma, kakor ceni tudi vašo vsestransko aktivnost za miroljubno sodelovanje in za zaščito mo-

ralnih ter materialnih interesov antifašističnih borcev in žrtev vojne,« je dejal naš predstavnik Stjepan Cerjan, pozdravljajoč kongres.

»Popolnoma podpiramo vaš boj proti vsem pojavom oživiljanja nacizma ter za razkrivanje skupin in organizacij, do katerih pa so, na žalost, uradni organi v nekaterih državah strpni, ki pa imajo predvsem cilj – rehabilitirati nacizem. Naša zveza se tako kot vi zoperstavlja uvedbi roka za zastaranje nacističnih zločinov in

zločinov proti človečnosti. Na tem področju pričakujemo solidarno akcijo nacionalnih in mednarodnih organizacij...«

Tovariš Cerjan je v nadaljevanju svojega govora na tem kongresu dejal, da bi morali evropski borci, borci iz dela sveta, kjer sta se začeli dve svetovni vojni, vsi skupaj še aktivneje delovati v smeri razvijanja sodelovanja, v duhu konference o evropski varnosti, za mir in varnost ter razumevanje med narodi in državami. Nato je naš borčevski

predstavnik predstavil široko družbenopolitično dejavnost ZZB NOV Jugoslavije, v katero spada tudi negovanje tradicij NOB med mladimi generacijami, s čimer borci doprinašajo protifašističnemu boju, da bi ta postal trajna last mladih. Cerjan je še naglasil, da so borci v vsaki državi odgovorni za to, kakšno je resnično prikazovanje protifašističnega boja vsakega naroda ter tudi to, da jugoslovanski borci vsako ponarejanje zgodovinskih dejstev najodločneje odvrčajo.

NOTRANJE POLITIČNI KOMENTAR NOTRANJE PO

Piše: Nace Grom

Sistem je dober, le
v delovanju še
škriplje

V teh dneh so, pa tudi junija in julija bodo, v ognju številna železa. Potrebno bo krepko in vztrajno poprijeti, da jim bomo skovali tako, kot je treba in tako, kot jih potrebujemo. Kaj imamo v mislih?

V razpravi so osnutki ali predlogi izredno pomembnih zakonov, ki jih morajo delegacije obravnavati in zbori republiške skupščine sprejeti. V tem mesecu in julija, torej, še pred skupščinskimi počitnicami. Pa nam je že zdaj vroče, pesti nas suša, ki letos kaže izredno ostre, kar zastrašujoče zobe, preganja nas čas in po drugi strani resnijsko družbene potrebe. In pri tem nas utesnjuje, »železna srajca«, kajti zadeve smo odlagali iz meseca v mesec, potem pa se naberejo na kup in potrebno jih je na vrat na nos postoriti.

V mislih imamo zakone, ki bodo urejali področja, kot so planiranje, davčna politika, izobraževalne skupnosti, raziskovalna dejavnost, socialno-varstvo in skrbstvo, varstvo otrok, telesna vzgoja, stanovanjsko gospodarstvo, dejavnost družbenih svetov, sistem državne uprave, kulturna, zdravstvena, turistična dejavnost in tako dalje in tako dalje. Odločanje o njih terja veliko znanja in preudarnosti, pa čeprav je bilo in bo opravljeno največ dela že v času oblikovanja teh sistemskih rešitev, ki so potrebna, kot naša polja dežja.

No, vroče bo, najbrž pa bo najtežje zagotoviti v delegacijah in na zborih skupščine sklepčnost. Ta pesti zasedanja že v »normalnih« mesecih, kaj šele v vročih počitniških dneh. V juliju bo imela na primer republiška skupščina kar tri krat zasedanja zborov.

Skupščina SR Slovenije si je že na začetku tega mandata zelo prizadevala, da bi s predlagatelji zakonodaje, s socialistično zvezo in drugimi, ne nazadnje z občinskimi delegatskimi skupščinami, uskladila dejavnost, porazdelila tematiko na zaokrožene vsebinske sklope, pravočasno objavljala krajša in bolj razumljiva gradiva itd. No, v tem še ni pravega uspeha, v tem smo na izpitu padli in delati bomo morali popravnega!

Za izpeljevanje te naloge so bo treba prav gotovo še temeljito zavzemati. To je ena zadeva. Ob njej pa lahko postavimo tudi vprašanje: ali smo ustrezno organizirani, usklajeni, oboroženi z dovolj znanja in poznavanja, – pa včasih tudi hotenja – da bi te naloge (prenos duha ustave z zakonodajo) lahko opravili učinkovito, brez ležernosti, smotrno, usklajeno, demokratično, delegatsko itd. Najbrž je nalog že kar preveč, da bi jih naš celotni politični ustroj lahko opravil v pravem času in to dobro prek delegatskega sistema. Sam **sistem**, kot je postavljen in zamišljen z ustavo, ne škriplje, kot nekateri pravijo, pač pa še precej škriplje **delovanje** tega sistema. Izkušenj, dobrih in slabih, imamo že kar precej, toda, žal, so prepogosto le zapisane v gorah papirja in si dobre le stežka utirajo pot v prakso.

Ko bomo te dni pregledovali skupščinsko poročilo o delovanju delegatskega sistema (objavljen bo te dni v Poročevalcu skupščine SRS) ter preudarjali ugotovitve, če držijo za naše okolje, delegacijo, občinsko skupščino, socialistično zvezo itd., ter sprejemali ukrepe za odpravo pomanjkljivosti, se bi najbrž veljalo vprašati: kaj moramo storiti v naši delegaciji, v zbornih skupščin, socialistični zvezi in drugod za to, da bi delovanje delegatskega sistema spravili na višjo raven, ga poenostavili, ne da bi pri tem krnili, slabili **kvaliteto odločanja** z zapiranjem demokratičnega dialoga, ožili javnost delovanja, se izgubljali v gradivih in podobno. Najbrž bi na podlagi skrbne analize sicer izredno razvejane, toda razdrobljene **količine** dela, laže in hitreje povzeli izkušnje, ki bi koristile večji **kvaliteti** dela delegacij pri zavzemanju stališč in odločanju. Laže bi tako tudi spoznavali in zagotavljali **smotnost** delovanja delegacij in delegatov, prišli bi do bolj usklajenih, utemeljenih, pravih odločitev, ki bi bile posledica demokratičnega dialoga množice in v SZDL usklajenih različnih interesov, ne pa, recimo, posledica odločitev ozkih krogov politikov, gospodarstvenikov ali pa »cehov«, odtujenih od volje in interesov ljudi, lokalistično obarvanih in proč od danih materialnih možnosti, brez pravega političnega in strokovnega poznavanja.

Če smo voljni (in to prav gotovo smo v veliki večini), uveljavljati pri odločitvah **samoupravni** interes, potem se bomo morali bolj odločno upirati, rekli bi kar, **administrativnemu** (cehovskemu) interesu. To zadevo lahko postavimo tudi drugače: delavci in delovni ljudje nasploh čedalje bolj prevzemamo **odgovornosti** za odločitve, ki se sprejemajo v delegatskih skupščinah. Ne bomo pa jih (niti hoteli) sprejemali z odgovornostjo, če se bodo odločitve porajale v (od ljudi odtujenih) centrih moči, kot se še dogaja.

Najbrž so v tem **procesu** nastajanja novih kvalitet pri odločanju marsikdaj in mnogokje zatajile tudi družbenopolitične organizacije, še posebej Socialistična zveza in v njej vse druge organizacije, tudi komunisti. Delegati in delegacije so v svojem delu še preveč same, delujejo in hodijo po eni poti kot vejo in znajo, družbenopolitične organizacije pa pogosto spet po svoje, kot da niso politično odgovorne za to, da delegacije lahko učinkovito in usklajeno delujejo v zborih občinske, republiške in zvezne skupščine. Zato Socialistična zveza te dni ne bi smela, recimo, obravnavati potrebnost odlokov za zatiranje stekline, delegacije pa bi se znojile pri usklajevanju stališč glede stanovanjskega gospodarstva ali pa sistema planiranja; ob vsem tem pa bi se na primer izvršni sveti občinske skupščine s strokovnimi službami ukvarjal s pomanjkanjem denarja za gradnjo cest ali sanacijami izgub. S temi (poenostavljenimi) primeri hočemo povedati, da bi morali biti vsi dejavniki usklajeni v programih dela, si med seboj politično in strokovno pomagati in se ne zadovoljiti: svojo dolžnost smo opravili, saj smo poslali dovolj gradiva za obravnavo v roku, ki je z zakonom predpisan, zdaj pa je zadeva na skrbi drugih, da jo speljejo. Kdo smo to – mi, in kdo smo – drugi?

In da se povrnemo na začetek: v teh dveh poletnih mesecih ne smemo pustiti delegate na cedilu. Pomagajmo jim, da se bodo lahko odločali pri sprejemanju pomembnih zakonov, hkrati pa vplivajmo, da bomo sprejemali zakone bolj sprotno in usklajeno, kajti za odločanje je potreben tudi čas, in to – ustrezen.

Slovenski narod. Ob-sodili so ga na smrt. Zakaj? Njegova krivda je bila samo v tem, da so se predniki nekoč naselili na tem ozemlju. Že 38 let je preteklo od tiste usodne pomladi, ko so ga grabežljivi imperialisti razkosali. Zlasti nemški okupator na Slovenskem Štajerskem, v severnem delu Dolenjske, na Gorenjskem in v Mežiški dolini si je za uničenje slovenskega naroda kot etnične enote postavil zelo kratek rok – komaj tri do pet let. Da bi mu to uspelo, je bilo treba ukre-

tja do Gorjancev, so nemo čakale svojih novih gospodarjev,« pravi tovariš **Jože Šeler**, ki se je leta 1934 prišel v Brestanico učiti za trgovskega pomočnika.

»Že ko so Nemci prišli v Brestanico in delili legitimacije, je meni niso dali – bil sem zaznamovan za izgon. Sedmega junija 1941 pa so potrkali na vrata. Kot načelnika Sokola so me imeli na seznamu politično nevarnih. Goto-vo me je izdal kdo od domačih izdajalcev.

Le deset minut časa so mi dali, da sem lahko vzel

Večkrat sem jim priskrbel hrano, orožje in nafto. Nekaj časa sem delal na Drenovi gredi ob Donavi. Leta 1944 pa sem odšel s partizanom in 1. oktobra istega leta smo osvobodili Belo Crkvo. Bil sem v komandi mesta, dokler ni smo odšli v Skopje in se priključili 1. samostojni mu slovenskemu bataljonu, ki so ga julija 1944 premestili v Ljubljano.

V svobodno Brestanico sem se vrnil 9. oktobra 1945, tako, kot sem odšel sam, z nahrbtnikom in imel sem puško.

Cesa se najbolj spomi-

Iz brestaniškega preselitvenega taborišča, prvi z desne spodaj je tovariš **Jože Šeler**

niti troje: izgnati Slovence, naseliti Nemce in pomeščiti tiste Slovence, ki bi ostali doma. Nemci so predvidevali izgon v štirih »valovih«. V prvi skupini bi izgnali izobražence, v drugi Primorce, ki so po 1. svetovni vojni pribežali na Štajersko in Gorenjsko, tretji val bi zajel prebivalce ob novi meji nemškega rajha z Italijo sredi slovenskega narodnostnega ozemlja, v četrthi skupini pa bi bili tisti, ki ne bi prosili za sprejem v raznarodovalno organizacijo. Temeljne smernice za izgon je dal državni komisar za utrjevanje nemštva in šef nemške policije Heinrich Himmler.

Ljudje so odhajali, oropani najdražjega – domovine in svobode. Nemci so uničevali slovensko kulturo, poniževali in zaničevali ljudi, razbijali društva in organizacije. Toda nekaj je ostalo v ljudih, nečesa jim niso mogli iztrgati – slovenstva. Kot pravi pesnik »Kadar čez gozdove rjovejo viharji, drevesa se svojih korenin zavedo«, tako so se Slovenci zavedali svojega rodu.

»Srbi so bili dobri ljudje«

Spodnje Posavje, kamor spada tudi krška občina, ki prav 7. junija praznuje svoj praznik, naj bi postalo nemški narodni obrambni jež. Sem naj bi naselili predvsem kočevarje.

»Kmečki domovi, stolja last slovenskih ljudi, so ostali prazni. Slovenske vasi na Krškem polju,

s seboj v svoj nahrbtnik dve obleki, dva para čevljev in ne več kot 500 dinarjev. Vidite, tam nad Brestanico (nekoč so jo imenovali Rajhenburg), na strmih pečinah nad Savo stoji grad. V njem je imel preselitveni štab in poveljstvo taborišča svoje pisarne, izgnance pa so naselili nad hlevi. Verjetno v deželah, ki so trpele pod nacističnimi okupatorji, ni kraja, skozi katerega bi šlo na trnovo pot izgnanstva toliko ljudi, kakor ravno skozi taborišče na brestaniškem gradu.

Sem so me prignali in tri tedne sem skupaj z drugimi popravljaj ceste. Potem so nas 7. julija na železniški postaji v Brestanici naložili na tovrne vagone in nas odpeljali v neznanost. Pristali smo v Vrnjački Banji. Srbi so nas lepo sprejeli, saj so nas pričakali s kočijami in nas najprej odpeljali v hotel, potem pa smo si v sanatoriju uredili skupen dom in svojo kuhinjo. Lahko smo se svobodno gibali, toda zaradi izgnanske legitimacije smo bili zapisani kot sumljivi.

Pozimi 1941 sem odšel v Beograd in začel delati v neki gostilni. Kmalu sem dobil zvezo s partizani. Naše skrivne sestanke po kletah pa so Nemci zasumili. V drugi polovici leta 1942 so me odpeljali na upravo mesta Beograd.

»Prisilno delo. Kostolac!« Sem izza mize zaslišal svojo obsodbo. Odpeljali so me v rudnik na delo v skladišču z gradbenim materialom. Vezi s partizani nisem izgubil.

njam iz let izgnanstva? V spominu mi bo ostal do godek iz Kostolca. O straži dveh tovarišev sem vtaknil tlečo suho gobico, čistilno volno in tako zaglal telefonsko centralo. Nekaj upornega je vedno tlelo v nas, nekaj, kar n dopuščalo smrti slovenstva.

Kaj veselega? O veselju in sreči v teh štirih letih izgnanstva bi lahko govoril kaj malo. Največje veselje je bila vrnitev domov, čeprav so bili domovi izropani in opustošeni. Toda bili smo doma in lahko smo začeli znova.

Nikoli pa ne bom pozabil: Srbi so bili dobri ljudje. Vsaki dve leti izmenjujemo srečanja in o občutkih v takih trenutkih ni mogoče govoriti.

Štiri leta na Saškem

Še iste jeseni so začeli v brestaniškem gradu zbirati ljudi za izgon v Nemčijo. Imeli pa so posebne kriterije. Zato so že pred izgonom popisali vse prebivalstvo in določili politično ter rasno oceno. V Nemčijo naj bi prišla čista rasa. Pri tem so Nemci pomagali petokolarnaši.

»Spominjam se leskove šole,« pravi tovariš **Rezi Pirc**. »Za mizami so sedeli in s kosom lesa za krivali naša imena. Nekdo je stal zraven in kazal na številke, ki so bile pisane v koloni. Bile so to ocene od 1 do 5. Z oceno 1 in 2 si moral zagotovo pustiti dom, z oceno 3 si ostal samo, če si opravljal poklic, ki ga Nemci niso mogli nadomestiti, ali če

Ob dnevu slovenskih izgnancev – 7. juniju

Oropani domovine in svobode

Spomenik v Krškem: izgon in vrnitev

si dokazal hrvaško oziroma italijansko poreklo. Ocenio 4 in 5 pa so dobili tisti, ki so bili politično na nemški strani.

Enajstega novembra 1941 so izselili vas Leskovec. Doma nas je bilo šest: oče, mati, sestra, dva brata in jaz. Še danes vidim solze mame in očeta, ko smo zapuščali dom. Letina je bila dobra in ljudje so jemali s seboj vsega: meso, mast, poljske pridelke... V Nemčijo so dovolili odnesti nekaj več kot tistim, ki so morali v Srbijo ali na Hrvaško. Mati je vzela s seboj šivalni stroj. Bilo je to pravzaprav njeno premoženje.

Dva do tri dni smo prebili v brestaniškem preseljenem taborišču, kjer so nas zbirali. Kaj vse bi lahko ti zidovi povedali o solzah in vzdihih izgnancev, o nemi grozi v otroških očeh, ki niso dojele okupatorjevega početja.

Potem so nas odpeljali proti severu. Moške so zaposlili v tovarnah, ženske

pa smo v glavnem delale v gospodinjstvu. Na Saškem sem zamenjala kar štiri taborišča v okolici Dresdona: Grosshennersdorf, Geising, Frauenstein in Geising. Povsod sem bila gospodinjstva pomočnica. Skrbela sem za otroške prostore v vrtcu in šoli ter za prehrano otrok, delala sem kot sobarica v nekem zdravilišču, potem sem pomagala v pekarni in trgovini, nazadnje pred svobodo pa sem delala v zasilni bolnišnici v Geisingu. Strašno je bilo gledati ranjence, ki so jih kar naprej prinašali.

Cel kup utrinkov je, ki jih človek nikoli ne pozabi. Najbolje mi je bilo, ko sem delala v trgovini. Gospodinja je bila dobra in večkrat je dajala hrano tudi za naše v taborišču.

Znala sem nemško, vendar tega celih šest mesecev nisem pokazala. Nekoč pa mi je prekipelo. Pomivala sem posodo in dve Nemki blizu mene sta zasramovali Slovence.

Zavrnila sem ju v gladki nemščini in bili sta nimalo presenečeni.

Mlajši smo morali vsi v nemško šolo. Pred začetkom pouka smo navadno zapeli nemško himno, ki pa smo jo s slovenskim besedilom popolnoma popačili.

Osvoboditev? Bilo je nekaj posebnega. Osmega maja, dan pred osvoboditvijo, smo pred taboriščem zagledali nemške topove. Samo čakali smo. Če bi Rusi, ki so prihajali z vzhoda, napadli, bi le malokdo v taborišču ostal živ. Ruska fronta pa se je pomikala 6 kilometrov stran. Tam preko, precej na vzhodu, se je umikala vsa dezorganizirana nemška vojska pa tudi civilno nemško prebivalstvo. Tudi v našem taborišču je za nekaj trenutkov zavladala zmeda. Potem smo začeli čakati na odhod domov. Misel na dom, čeprav reven, in domovino, čeprav krivično urejeno, se nam je zdela slajša od mrzle tujine in taborišč,

kjer si bil samo številka. Ljudi ni bilo mogoče ustaviti, čeprav so železničarji prepričevali, da je železnica uničena. Na Češkem so nam Rusi pobrali vso prtljago, razen tistega, kar smo lahko odnesli v rokah. Šivalni stroj, ki ga je mama vzela s seboj, smo v Budimpešti prodali za hleb kruha.

Tri tedne smo se vozili čez zeleno ravnino na odprtih tovornih vagonih in pri Subotici prišli na našo stran. Kar sem tu doživela, ne bom pozabila: zagledali smo partizane s tiptovkami, zvezdami in za-

Marinka Preskar, sekretarka ZZB NOV Krško

stavami, partizane, ki jih nismo videli nikoli prej. Najprej so nas poslali v Zrenjanin, od tam pa smo morali z brodom po Donavi. Ker se nas je preveč vkrvalo, je le malo manjkalo, da nismo tik pred domom našli smrt v njenih valovih.

Šestindvajsetega junija smo pristali pred domačo hišo. Štiri prazne lesene stene so zrle na nas. Kočevarji in besarabci so gospodarili na naših domačijah pač kot tisti, ki vedo, da tu ne bodo ostali za vedno. Pa tudi vinogradov niso bili, zato vinogradov niso znali vzdrževati.

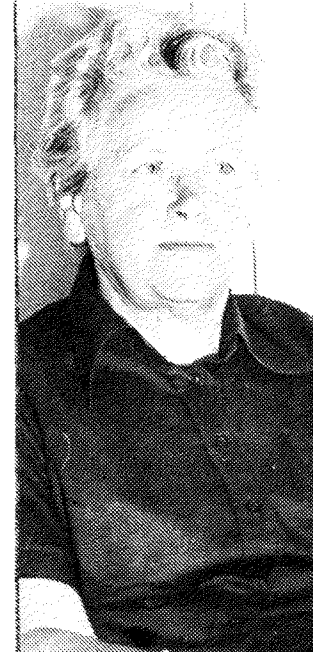
Spomini na šlezijška taborišča

Tovariš Cveto Bevk je doma iz Krškega.

»Nemci so že začeli načrtno izseljevati,« pravi. »Z bratom, ki je bil zaprt v Brežicah, sva imela namen naslednjo noč spraviti starše na Hrvaško, sama pa sva se namenila med partizane. Tistega jutra me je presenetil stražar. V eni uri sem moral pripraviti najnujnejše za na pot. Z očetom in mamom so nas skozi brestaniško taborišče poslali proti Šleziji. Tri dni smo se vozili, tiho, poglobljeni vase. Čeprav je bilo doma trdo postlano, je iz globin podzvesti privrelo vse, kar je bilo lepega: o mladosti, o travnikih, vinogradih in poljih, o vasovanju, o hišicah, ki niso bile lepe, pa smo v njih živeli svobodno, o sosedih, s

katerimi smo se včasih sprli, pa smo jih vendar imeli radi...«

V Šleziji so nas postavili v vrsto in izbirali, kje bo kdo delal, seveda manjvredna dela. Dobili smo legitimacije, ki so bile dveh vrst. Če je pisalo »državno pripaden«, si dobil privatno stanovanje, zapis »brez državljanstva« pa je pomenil pot v taborišče. Med temi zadnjimi sem bil tudi jaz. Najprej sem prišel v Heinen, kjer sem delal v tovarni avtomobilov, leta 1943 pa najprej v Duderstat in potem v Ritmars-

Rezi Pirc je bila na Saškem

hausen. Zaposlili so me kot kurjača kotla v električni centrali. Delali smo po dvanajst ur, hrana v taborišču pa je bila pičila. Pojedli smo veliko neprečiščenega sladkorja, ki so ga ženske prinašale iz tovarne, kjer so delale. Uši in stenice se nismo mogli otresti. Nevzdržna pa je bila misel, da moramo nositi obleko tistih, ki so jih v koncentracijskih taboriščih slekli in jih gole pošiljali v krematorije.

Do leta 1944 sem imel zvezo z bratom v domovini. Iz vojne bolnišnice, kjer so delale naše ženske, sem dobil precej sanitetnega materiala in mu ga pošiljal za partizane. V enem od Nemcev, ki je delal z menoj v tovarni, sem odkril prijatelja. Pomagal mi je pri pošiljkah pa tudi svojo pošto sem prejemal na njegov naslov, kajti naša pisma so morala skozi cenzuro.

Prišla je svoboda. Zaupali so mi vodstvo za povratek. Povezal sem se z majorjem Borom Šoškičem in skupaj sva organizirala dvanajst transportov. Sama sva odšla z zadnjo skupino konec septembra.

Začele so se težave. Angležji, ki so že zasedli ozemlje, nam niso dovolili odnesti ničesar, razen kovčkov z najnujnejšim. Kaj storiti? Popisali smo vso prtljago in jo zaupali nekemu nemškemu županu. Februarja 1946, ko smo že bili doma, pa jo je poslal za nami.

Druga težava je nastopila v Celu pri Hanovru. Naleteli smo na ustaše,

četnike, pripadnike kraja Petra, ki se niso hoteli vrniti in so tudi nam želeli preprečiti vrnitev. Prišlo je celo do pretepov. V Celovcu so streljali, pa smo kljub temu uspešno prečkali mejo in prišli na Jesenice. Tedaj pa je vso srečo, ki sem jo doživeljal ob misli na domovino materino besedo in svo bodo, kanila kaplja peline: »Brat je padel!«

Tri tedne smo prebili v karanteni v Kamniku. Že v Frankfurtu smo namreč odkrili štiri primere tifusa. Po inkubacijski dobi pa je za njim zbolelo 60

Cveto Bevk se spominja Šlezije

odstotkov naših ljudi. Tudi jaz sem bil med njimi. Končno smo prišli domov... zamislil se je... toda ne vsi. Koliko grobov je ostalo samo v Nemčiji! Nema obtožba in opozorilo.

★

Tovarišica Marinka Preskar je sekretarka ZZB NOV Krško. Posredovala mi je nekaj podatkov. Zanimalo me je, koliko izgnancev iz Krškega, Leskovca in Rake je od 9381 še živih. Po popisu leta 1974 se jih je odzvalo 3461. Bila pa je mnenja, da jih živi še nekaj nad polovico. Predvsem kmečki živeli je izčrpan, toda vzrok ni povsod izgnanstvo. Na letni skupščini ZZB so dali predlog, da bi za izgnance vzpostavili posebno organizacijo. Tudi kako priznanje naj bi prejeli.

S spominskimi obeležji skušajo mladim rodovom ohraniti spomin nekdanjih izgnancev, pa ne samo spomin: vzbujala in krepila naj bi domovinsko zavest. Tako stoji v parku v Krškem spomenik, ki z ene strani prikazuje izgon, z druge pa vrnitev. Velik spomenik je v Brestanici. Zgradili so ga leta 1962, in ponazarja težo bremen, ki so jih nosili izgnanci od leta 1941 do 1945. Sam brestaniški grad je od leta 1967 urejen kot muzej. Zahvala za to gre dr. Tonetu Ferencu. Letos 4. julija pa bodo postavili še en spomenik v KS Raka.

Živa Drole

»Ilegalec« Franciška Smerduja že predstavlja vse močnejšo težnjo po izražanju z gibanjem figure v prostoru (spomenik Ilegalcu je nastal leta 1952 in stoji v Kidričevi ulici v Ljubljani).

»Talec (usnjar)« – spomenik talcem in borcem v Kamniku, ki ga je že leta 1946 izdelal Boris Kalin in, ki kljub svoji statičnosti predstavlja eno najuspešnejših spomeniških realizacij prvega poveljnega obdobja v Sloveniji.

Pred dnevi so se zaprla vrata velike pregledne razstave slovenske likovne umetnosti od konca druge svetovne vojne do današnjih dni. Razstava, »Slovenska likovna umetnost 1945–1978« je sprožila vrsto polemik, vrsto priznanj pa tudi negotovanj. Zajela je obsežen čas tridesetih poveljnih let, ko se je slovenska umetnost razcvetela in odražala tudi vse tisto, čemur pravimo svobodno ustvarjanje v socialistični samoupravni družbi.

Profesorico Špelco Čopičev, ki je za omenjeno razstavo v Moderni galeriji v Ljubljani pripravila del o spomeniškem kiparstvu po letu 1945, smo prosili za pogovor o tej tematiki.

Iz pogovora s profesorico Čopičev smo pravzaprav želeli izluščiti nekatere značilnosti, ki so v minulih tridesetih letih spremljale likovno ustvarjanje na spomeniškem področju. Želeli pa smo spoznati tudi spremembe, ki so jim botrovala nova likovna iskanja, nove razmere in nenavsezadnje, tudi potrebe.

Špelca Čopičeva o prvem poveljnem delu na tem področju: »Ti spomeniki so bili v prvem obdobju nujnost, ki se je dandanes vse premalo zavedamo. Slovenija je bila eno samo raztreseno grobišče.«

Vojna ni izbirala ne kraja ne časa. Grobovi in skupinska grobišča so bili pogosto na prav nenavadnih mestih. Svojci so hoteli prekopavati grobove padlih, za katere so vedeli, krajani so organizirali manjše akcije na svojih območjih. Zrasla je vrsta skromnih spomenikov, ki sicer niso imeli zvenečega imena avtorja – kiparja ali arhitekta, ki so jih v mnogih primerih postavljali kamnoseki in amaterji različnih poklicev. Bili pa so odraz razpoloženja, s tradicionalno simboliko zmage in svobode (peterokrako zvezdo, Triglavom...). V najrazličnejših izpeljankah.

Tudi organizirani naročeni spomeniki so imeli v prvem obdobju bolj arhitekturni kot kiparski značaj. Tradicionalne oblike Plečnikov šole so s primerno dodanimi simboli služile svojemu namenu. Razmišljanja in snovanja o novih rešitvah pa so že vključevala kiparsko sodelovanje, zlasti uspešno tam, kjer se je našlo skupaj več enako naravnanih ustvarjalcev (pri oblikovanju večjih spomeniških kompleksov).

»Zlasti je intenzivno živelo delo na področju spomeniške dejavnosti po letu 1948, ko je ZZB NOV organizirala svoje krajevne odbore, ki so se zavzemali za postavljanje spomenikov. To je bil sedaj že organiziran proces, tudi s stališč ohranjanja revolucionarnih tradicij.«

Tovarišico Čopičev smo povprašali o pojavu socialističnega realizma v slovenskem spomeniškem kiparstvu.

»Teorija socrealizma se je preko literature širila že pred vojno ter je zajela tudi likovno umetnost. Osnova te smeri je bila realizem, nadrobna obde-

Trideset let likovnega ustvarjanja na spomeniškem področju v Sloveniji

Odras časa in umetniške moči

lava detajlov (oblačil, orožja, portretov...). Bistveno pomembno za socialistični realizem pa je, da je vselej prisotna idealistično-optimistična komponenta.«

Za slovensko kiparstvo, (tako je zapisala profesorica Čopičeva v tekstu o spomeniškem kiparstvu ob minuli razstavi), pa je bila že pred vojno značilna realistična osnova, ki ni mogla premagati odklonilnega stališča občinstva do kratkotrajnega pojava ekspresionizma. Intimni pa tudi akademski realizem, ki so se mu globlje oddaljevali komaj dva ali trije avtorji, je bil naravno izhodišče tudi težnjam k poveljnemu socrealizmu. Pri tem pa Špelca Čopičeva vendarle opozarja, da slovenskemu kiparstvu ni pripisovati kakih konkretnjših navezav na sovjetski socrealizem in njegove izdelke, ker so bili le ti dostopni le kot reprodukcije na fotografijah ter tudi v dimenzijah nikakor niso ustrezali slovenskemu prostoru.

»Nekateri spomeniki so že v prvem obdobju prekašali svoj osnovni namen. Že leta 1945 je bil v Murski Soboti postavljen spomenik v zahvalo Rdeči armadi. Izdelan je bil po načrtu sovjetskega arhitekta s sodelovanjem slovenskih kiparjev, bratov Borisa in Zdenka Kalina. To je bila z naglico izpeljana spomeniška akcija, ki pa v kasnejših spomeniških realizacijah ni imela naslednika. Stavljena in neenovita kompozicija je ostala brez večjega vpliva.«

V čas nastanka soboškega spomenika sovpadla tudi nastanek spomenika talcem v Ljubljani (avtorja Karla Putriha) spomenik talca – usnjarja v Kamniku (istega avtorja), sledijo dela obeh Kalinov, Franciška Smerduja, Dolinarja (predvsem v Beogradu), Boža Pengova...

Iz tega prvega obdobja je vsekakor pomembno omeniti natečaj za likovno in prostorsko rešitev spomenika na Urhu pri Ljubljani. Med natečajnim razpisom (1946. leta) in realizacijo tega spomenika v letu 1955 pa je nastala cela vrsta manjših spomenikov. Špelca Čopičeva ob tem opozori na pojav, ko se večina kiparskih iskanj znotraj realizma giblje v smeri premika figure iz statične v gi-

bajočo – »revolucionarno razgibano« akcijo. Eden prav gotovo najbolj znanih spomenikov te vrste je ljubljanski »Ilegalec« Franciška Smerduja.

Kiparstvo Lojzeta Dolinarja v tem obdobju gotovo zavzema posebno mesto, saj je bil ta avtor, kot je dejala Špelca Čopičeva, »z najobsežnejšim predvojnimi spomeniškim opusom usposobljen za velika dela in se je z navdušenjem predal elanu dobe.«

Kakor se za ravnotežje vse bolj razgibani figuralki postavlja ob bok statična figuralka Meštrovičevega učenca Borisa Kalina (tu Čopičeva kot izjemno kakovosten spomenik tega časa omenja kamniškega »Talca-usnjarja«) in »blokavne« rešitve še mladega Stojana Batiča ter, kakor Zdenko Kalin (Kršiničev predvojni učenec) ter Putrih iščeta nove izrazne možnosti za upodobitev človeške figure, tako je tudi na področju spomenika in potrebe po spomenikih dosežen napredek: pojavljajo se potrebe po novih, celovitejših prostorskih rešitvah.

Že v letu 1949 je bil eden prvih poskusov zavestnega komponiranja v urbano okolje postavitev grobnice narodnih herojev v Ljubljani. Drugi tak primer je spomenik na Urhu pri Ljubljani. Tu je prišlo do izraza tako tekomalno ustvarjanje spomeniških plastik kot sodelovanje z arhitekturnimi težnjami ureditve širšega okolja, ki je moralo zaobjeti tudi starejše obstoječe objekte (cerkev npr.).

Težnja po urbani ureditvi celovitejšega kompleksa ob samem jedru spomenika srečamo tudi pri spomenikih na Blokah, v Begunjah, Dragi ali na Rabu...

S temi kompleksnejšimi rešitvami spomenikov NOB in revoluciji se začela slovenska samostojnejša pot obvladovanju spomeniškega oblikovanja. Spomeniki se vse smejele otrsajo masivnosti. Razkroj figuralno plastičnega koncepta razgibanosti doseže z Dolinarjevim spomenikom v Kranju, vendar pa Špelca Čopičeva pri tem poudarja, da se realizem v kiparstvu nadaljuje vse v današnji čas.

Za prvo poveljno obdobje je profesorica Čopi-

čeva vendarle mnenja, da ne gre popolnoma zanikati individualnosti avtorjev, čeprav drži, da je bilo snovanje za spomenike vezano tako na arhitekturne rešitve, na okolje, želje naročnikov in nenavsezadnje tudi na finančna sredstva, ki so bila na razpolago.

... In čeprav smo pričakovali, da bi bil v prvem obdobju vpliv sovjetskega spomeniškega kiparstva lahko močan, meni tovarišica Čopičeva, da je na slovensko spom. kiparstvo bolj vplivala tvornost ostalega jugoslovanskega prostora. Tako je na primer že v času murskosoboškega spomenika Antun Avgustinčič popolnoma samostojno ustvaril spomenik v Batini Skeli, ki je bil po svoji eksperesivnosti izjemno močan. Prav tako velja omeniti Kosto Angelija-Radovanija in njegov spomenik v Drežnici...

»Leta 1950 je ljubljansko akademijo zapustila prva generacija po vojni šolanih kiparjev. Tu so imena kot Savinšek, Batič, Drago Tršar, Slavko Tihec...«

Mladost in nove razsežnosti svobode ustvarjanja so gotovo ključna izhodišča, skozi katera laže razumemo nova, čeprav ne vedno naj uspešnejša iskanja tudi v spomeniški plastiki. Mladi so se morali najprej potruditi z ateljejskim delom in razstavami le tega ter so le počasi prejeli večje naloge za spomenike.

Eden primerov novega iskanja je vsekakor celjski spomenik Jakoba Savinška iz leta 1952, kate-rega nove rešitve so zahtevale mnogo poguma. Vzhodna umetnost naših umetnikov ne nudi nikakršnih uporabnih izhodišč, Zahod pa (zlasti Savinška) navdušuje za preizkušanje in eksperimentiranje.

»Nova generacija kiparjev, ki jih ni obremenjevala preteklost, je iskala reševanje problematike figure v prostoru in forme materije od Moora do Marina Marinija in Osipa Zadkina, velikanov evropskega kiparstva in ustvarjalcev vrste javnih spomenikov.«

Špelca Čopičeva meni, da je zlasti generacija mladih kiparjev (danes srednje generacije) odprla izvore novih iskanj, ki jih je starejša generacija le previdno »otipavala« v okvirih svojih že uhoje-

nih spoznanj.

Zadnja leta petdesetih let so prinesla nekaj novih spomeniških rešitev: Savinškovo postavitve spomenika na Gričku pri Črnomlju, leta 1959 znamenito »Glavo« istega avtorja na spomeniku v Kvasici, leta 1958 Batičev spomenik v Dolenjem Logatcu (že značilna Batičeva »blokova« skupinska figura, kasneje razvita v rudarskem ciklu), 1959. leta spomenik Slavka Tihca na Osankarici (kjer je figura že deformirana, padajoča v prostoru)...

»Šestdeseta leta prinesejo spomenike kot je tisti Edvardu Rusjanu v Novi gorici – Janeza Lenassija, naslednjega leta je že postavljen Tršarjev spomenik v Kamniku in leta 1962 je na vrsti javni natečaj za ljubljanski spomenik revolucije (arhitekturna rešitev kompleksa: Edo Ravnikar, arhitekturna rešitev spomenika: Edo Mušič in spomenik: Drago Tršar). Natečaj za mariborski spomenik je izšel leta 1966 – realiziral ga je Slavko Tihec... Slovenski kiparji in arhitekti so postajali vse uspešnejši tudi v širšem jugoslovanskem prostoru.

...V širšem jugoslovanskem prostoru... Spominjamo se natečaja za Kozaro in še vrste drugih, kjer so naši kiparji pa tudi arhitekti zavzeli poleg znanih jugoslovanskih velikih mojstrov kot je denimo – Dušan Džamonja, vsega priznanja vredne rešitve.

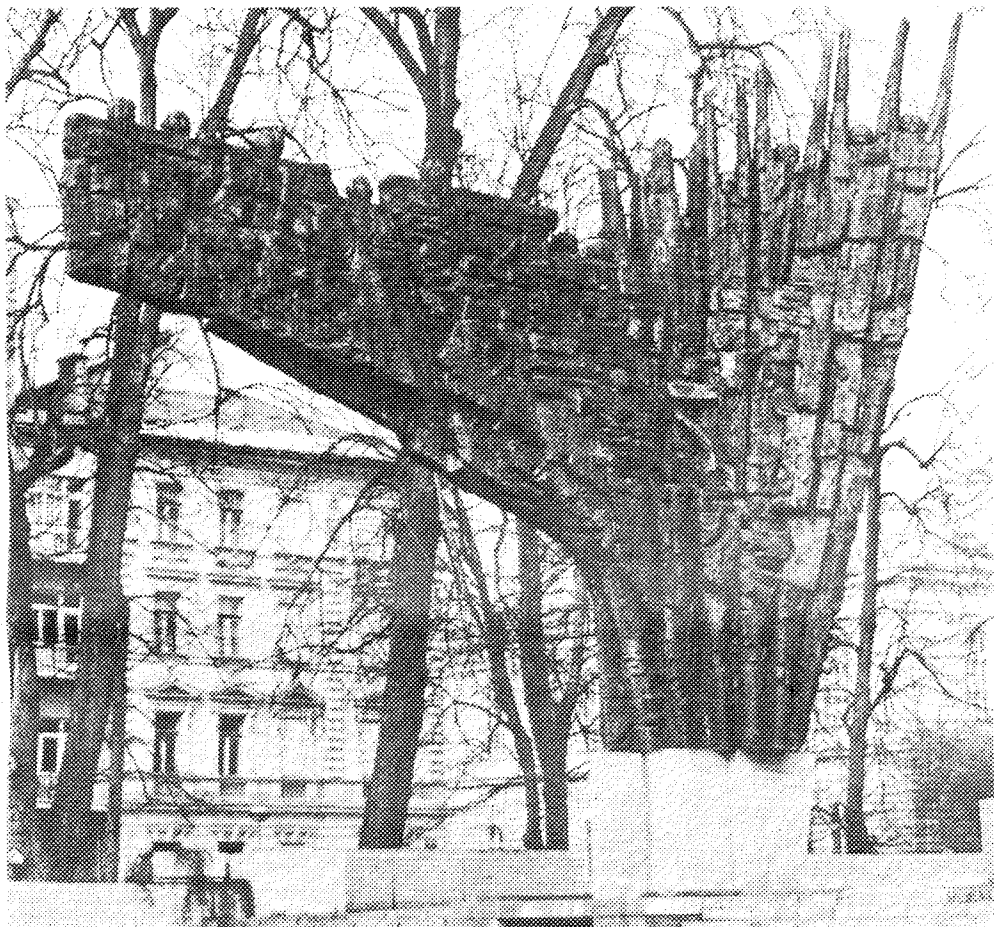
Tovarišici Čopičevi smo za konec postavili še vprašanje, ki se nam zastavlja samo po sebi ob pogostih srečanjih z borci, ko omenjajo, da bi bilo potrebno ta ali oni skromni spomenik, ki je nastal takoj po vojni, podreti, postaviti novega, »boljšega« ali pa večjega in pomembnosti dogodka, ki ga označuje, primerne.

Menim, da je pri tem potrebna izjemna mera previdnosti. Taki kot so, so ti spomeniki vendarle tudi dokument časa, pogosto so polni simbolov, izdelani z materiali takratnih možnosti, mnogokrat narejeni »iz ljudstva«. Sem proti nekritičnemu poseganju v te spomenike. Seveda se pojavlja z novimi urbanističnimi rešitvami, širitvijo naselij in njihovo spremembo vrsta novih problemov. Spomeniki, ki so nekoč stali na primernem mestu, so ponekod »izrinjeni«... vendar pa reševanje takih vprašanj zahteva širšo razpravo. Ob vašem načetem vprašanju velja opozoriti še na spomenike iz prve svetovne vojne, ki so ponekod deležni vse skrbi, medtem ko so drugod popolnoma zanemarjeni in opuščeni...»

B. Ž. J.

Eno prvih velikih skupinskih del je bil spomeniški projekt na Urhu pri Ljubljani. Od natečaja, na katerem so leta 1946 zmagali: Zdenko Kalin, Karel Putrih in Boris Kobe (arh.), je do realizacije poteklo kar deset let. Na fotografiji: delovni posnetek postavljanja bronastih figur na Urhu.

Drago Tršar: spomenik revoluciji v Ljubljani je nastal v mavcu že leta 1964, do odkritja s širše urejenim spomeniškim kompleksom je prišlo leta 1975.

Ogromna kamnita gmota, surovo obdelana v obrise človeške glave (dvignjena na kovinskih palicah) je spomenik v spomin na boje kordunske udarne brigade pri Kvasici (nastal leta 1959). Jakob Savinšek si je smelo podredil dogodek pa tudi opustil meje tradicionalnih iskanj in obudil forme, ki spominjajo na prave plastike naših prednikov.

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELE

Iz Titove kamere

Muzej moderne umetnosti v New Yorku je sklenil, da zaprosi predsednika Tita za tri fotografije, ki jih je posnel – z željo, da bi dobile svoje mesto v stalni razstavi oddelka za umetniško fotografijo te ustanove. To je sporočil eden od najbolj znanih svetovnih fotoreporterjev, častnik Lifea John Phillips, ki je bil v teh dneh v Jugoslaviji. Tako bi eden največjih svetovnih muzejev predstavil dva posnetka z Brda pri Kranju in motiv iz vinograda na otoku Vanga, delo tovariša Tita. Predsednik Tito bo tako prvi državnik, čigar umetniška dela bodo razstavljena v Muzeju moderne umetnosti v New Yorku.

Praznik v Vidmu ob Ščavnici

V Vidmu ob Ščavnici bodo občinsko proslavo v počastitev letošnjih jubilejev izvedli nadvse slovesno.

Poleg osrednjega praznovanja, ki bo 10. junija na prireditvenem prostoru za domom Matije Gubca v Vidmu ob Ščavnici, bi veljalo še posebej spregovoriti o spremljajočih prireditvah, ki govore o izjemnem prizadevanju prireditev, njihovem političnem in kulturnem posluhu. Tako bo 7. junija ob 18. uri v stekleni dvorani v Radencih predavanje dr. Bratka Krefta »Edvard Kardelj in slovensko nacionalno vprašanje«, v združenem domu v Gornji Radgoni pa bo Ivan Kreft govoril o sodelovanju Edvarda Kardelja pri Ljudski pravici. Ob 19. uri bo v kulturnem domu v Vidmu ob Ščavnici predavanje dr. Vaneke Šiftarja o Ivanu Zveru in v kulturnem domu v Apačah predavanje Zdravka Klanjščka »Mladostni spomini iz NOB«. V soboto, 9. junija bo ob 10. uri v kulturnem domu v Vidmu ob Ščavnici posvetovanje o delovanju Društva kmečkih fantov in deklet, istega dne ob 19.30 pa literarno-glasbeni večer, prav tako v kulturnem domu v Vidmu ob Ščavnici.

Naj opozorimo še na razstavo likovnih del, ki bo v domačiji Veberiča v Seliščih odprta od 8. do 30. junija 1979.

Slovenska partizanska grafika in risba v Romuniji

Med 25. majem in 2. junijem so v Romuniji potekali dnevi jugoslovanske kulture. Poleg vrste kulturnih prireditev jugoslovanskih kulturnih ustanov – med drugimi so sodelovali tudi ljubljanski filharmoniki in lutkarji – je ob tej priložnosti bukreštanskemu občinstvu predstavil razstavo »Partizanska grafika in risba« Muzej ljudske revolucije Slovenije iz Ljubljane.

Razstava je bila odprta v Muzeju zgodovine KP in revolucionarnega ter demokratičnega razvoja Romunije ob prisotnosti vrste uglednih romunskih družbenopolitičnih delavcev ter članov jugoslovanske delegacije na omenjenih kulturnih dnevih.

Na razstavi so bila prikazana 103 dela štirinajstih slovenskih slikarjev-partizanov, o čemer poročata tudi romunski tisk in televizija.

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BEL

Prehod na Štajersko, boj na Jančah in Tujem grmu

Juriš za jurišem

Večer 19. maja. Nastopil je odločilni trenutek za izvršitev ožjega in širšega načrta operacije na Štajersko. Druga grupa odredov je z vsemi štirimi bataljoni v eni koloni krenila pod Polico pri Grosupljem proti Kožljercu in okoli polnoči prispela do Malega vrha. Brez strela je še isto noč prestopila demarkacijsko mejo čez še nezaminirani most.

Vodil je 1. bataljon, v glavnini kolone pa so bili 2. in 3. bataljon, štab 2. grupe odredov in spremstvo. Zadnji v koloni je bil kot zaščitnica 4. bataljon.

Pot jih je vodila po cesti Ljubljana-Litija v smeri Šmartnega in je pod Plankovcem zavila v jarek, ki pelje pod Tuji grm. Ob Končarjevem mlinu se je kolona ustavila, poveljniki pa so pregledali enote in dopolnili ureditev.

Čeprav so vse enote prešle mejo kot najbolj kritično točko na poti do Save v dokaj jasni noči, je bila misel na dozdevno neopaženost skoraj nemogoča. Res je premik več kot kilometer dolge kolone nekdo opazoval skozi priprta vrata samotne hiše, prav tam, kjer se je kolona z Litijske ceste spustila po kolovozu v jarek proti Končarjevemu mlinu. Nihče od partizanov na to ni bil pozoren. Nemci v Šmartnem, Litiji in v obmejnih postojankah so kmalu izvedeli za 2. grupo odredov. Na zasedo v zaščitnici kolone je prav kmalu naletela 3-članska nemška patrulja. Prišlo je do spopada. Padel je strojničar, pomočnik strojničarja Ivan Benedik-Matiček pa je bil ranjen v oko.

Bataljoni so nadaljevali premik proti Burgarju, v zaščitnici pa je ostala četa 4. bataljona oziroma 1. bataljona Pohorskega odreda, da bi preprečila nemška zasledovanja. Ista nemška patrulja se je res pojavila, toda partizani so jo iz zasede presenetili.

Nemške posadke in postojanke so bile vznemirjene. Obenem je bila odkrita smer premika 2. grupe odredov. Ko se je kolona vzpenjala proti Burgarju, se je že zdanilo in Nemci so jo lahko opazovali.

Dvajsetega maja dopoldne so se partizani razmestili po gozdnem pobočju nad Koškimi poljanami, da bi se odpočili in počakali noči. Le lahko izvidniško letalo, ki je iskalo kolono, je nekajkrat preletelo goščavo, vendar brez uspeha. Štab je bil z vseh strani dobro zavarovan in vsi štirje bataljoni so bili kljub počitku razporejeni na bojnih položajih, zato niso mogli preslišati ropota motorjev. To je dokazovalo, da Nemci koncentrirajo sile iz drugih krajev.

Štab 2. grupe odredov se je znašel v dilemi ali nadaljevati pohod na Štajersko po načrtani poti čez Savo pri Jevnici ali po hitrem in smelem napadu na Litijo prestopiti Savo

čez most v Litiji ali pa prebiti morebitni nemški obroč v dolini Besnice in se vrniti čez mejo spet na Dolenjsko. Po tehtni presoji so sklenili, da vsi štirje bataljoni še isto noč prestopijo Savo po prvotnem načrtu.

Odločitev

Bataljoni so se z zasedenih položajev pod Koškimi poljanami zvrstili v kolono in v trdi noči 20. maja nadaljevali pohod skozi hribovske grape proti Savi. Orientacija je bila otežkočena, in ko se je dan prevesil v jutro, se je kolona znašla več kot dva kilometra stran od določenega mesta prehoda čez Savo. Premalo časa je bilo za premik v predele Senožeti - Celje - Murovica. Tako so sklenili, da se kolona obrne in zasede izhodiščne položaje okoli Tujega grma.

Medtem ko je 2. grupa odredov prešla mejo, prispela do Save in se vrnila pod Tuji grm, so bili Nemci že obveščeni, da ima grupa več kot 650 borcev in se je na Dolenjskem dalj časa pripravljala za pot na Štajersko, da tam okrepi narodnoosvobodilni boj. Sicer pa tega ni bilo težko odkriti. Med borci in tudi prebivalci v vzhodnem delu Ljubljane in v zahodnem delu Dolenjske se je že od decembra 1941 do maja 1942 govorilo o štajerski enoti, ki je delovala legalno pod

tem imenom kot Štajerski bataljon. Najpogostejše je bilo slišati o 2. štajerski grupi odredov. To ni moglo uiti izkušenim obveščevalcem v nemških štabih.

Nemci so v pičlih 24 urah zasedli položaje v dolini Save in koncentrirali številne sile na območju, kjer se je zadrževala 2. grupa. Pravzaprav so Drugo grupo pričakovali na Gorenjskem, saj so od tam prevažali svoje enote na janško območje. Domneva izvira iz tega, da je bila glavnina nemških enot, ki se je 21. maja spopadla z 2. grupo odredov na Tujem grmu, razporejena v garnizijah Kranj, Tržič, Bled, Jesenice in Škofja Loka.

Po 21. maju je bilo za 2. grupo najpomembnejše vprašanje, ali ji bo razvoj dogodkov omogočal, da nadaljuje pot, ki si jo je načrtala, ali jo bo razplet bitke prisilil, da se vrne na Dolenjsko, od koder bo izbrala novo pot - kajti na Štajersko mora priti!

Navzočnost 2. grupe med Savo in mejo od Zaloge do Litije je bila za Nemce presenečenje, saj je niso pričakovali in niso bili pripravljeni, da se takoj z vsemi silami požeje v boj. Da bi preprečili prehod 2. grupe čez Savo in za napad nanjo, so Nemci 20. maja in deloma dopoldne 21. maja poleg že obstoječih enot na meji, ob železnici in na levem bregu Save koncentrirali 92., 171. in 181. re-

zervni policijski bataljon, enote obmejne carinske straže, orožništvo in 322. bataljon deželnih strelcev. Pomoč so dobili tudi od Italijanov. Vendar niso imeli borbenega stika z 2. grupo in zato niso mogli organizirati neposrednega napada nanjo. Potrebovali so čas, medtem pa se je 2. grupa že pripravila na obrambo. Bataljoni so se razporedili v obliki podkvice odprto proti grebenu. Na pobočju, ki se spušča proti Mali Dolgi nogi, je zasedel položaje 1. bataljon Savinjskega odreda, 2. bataljon tega odreda je zasedel položaje na pobočjih hriba Zid-kota 747 jaso gozda, tretji bataljon Savinjskega odreda pa je bil desno od 2. bataljona na robu gozda pod Zidom, usmerjen tako, da je zapiral pristop do Janč. Prvi bataljon Pohorskega odreda je varoval smer od Male Dolge noge in Jevnice, istočasno pa je bil v rezervi pri štabu 2. grupe. Štab je bil na hribu Zid-kota 747, kjer je bila tudi saniteta. Štab se je za tako rešitev obrambe odločil zato, da bi pridobil na času.

Odbili so osem sovražnih napadov

Nemško poveljstvo je že 20. maja vedelo, da je v okolici Prežganja 150 mož močna skupina partizanov, okoli Rečice in Končarjevega doma pa

približno 500. Nemci so vse svoje sile pripeljali na ta dva rajona in jih razporedili za napad. Že 21. maja zjutraj pa so se prepričali, da tam ni partizanov. do prvih bojov je prišlo šele okoli 12. ure, ko se je kakih 30 policistov, stika-joč za 2. grupo, znašlo na ozkem, popolnoma odkritem terenu pred strojnico Krjavlja iz Stične in dobro prikritimi borci 2. bataljona Savinjskega odreda. Z razdalje 30 do 40 metrov so borci iz vsega orožja naenkrat usmerili smrtonosni ogenj po Nemcih. Večina jih je obležala na mestu mrtvih. Le peščica se je umaknila v bližnji gozd. Nekaj borcev se je splazilo do mrtvih in jim pobralo orožje.

Nemci so se hitro vrnili. Prva skupina je dobila pomoč in naskočila bataljon. To so do 15. ure storili trikrat, a vsakokrat so jih partizani odbili in sovražnik je moral popustiti. Bojna črta bataljona se ni upognila. Ozki greben ni sprejemal številnih in gostih vrst napadalca. Vsaka zgostitev je prinašala le več žrtev.

Ob tretjem napadu so Nemci uporabili tudi srednje minomete kalibra 61 milimetrov. Z njimi so med borci bataljona napravili trenutno zmedo. Prvi preplah pa je hitro minil, saj so se prav tedaj pred cevmi bataljonskih strelcev in strojničarjev zopet pojavili nemški jurišniki. Z nekaj mrtvimi

in ranjenci so se morali umakniti.

Po tretjem naskoku so Nemci usmerili ogenj iz minometov na strojnična gnezda, pa jim ni šlo od rok. Strmi previs ni dovolil zadetka.

Popoldne, ob tretjem jurišu Nemcev na položaje 2. bataljona, se je od Janč proti Tujem grmu premikal oklepni izvidniški avtomobil. Ko je prispel blizu Mastkove strojnice, se je nanj vsul ogenj. Avtomobil se je ustavil in tako ostal do noči, posadka pa je izginila v bližnjem gozdičku.

Okoli 16. ure so Nemci zopet pripravili naskok. Od minskih eksplozij se je vnela trava. Temu je sledil juriš nemških policistov, ki pa so ga partizani spet odbili. Zaslišala se je partizanska pesem. Borci so se odlepili od položajev in s protinapadom pregnali razbito tolpo nemških policistov prav do drugega grebena. Zaplenili so še nekaj orožja, prl padlem oficirju pa so našli načrt, ki je razodel namen akcije proti 2. grupi odredov.

Po tem napadu je prevzela del položaja 3. četa 2. bataljona Savinjskega odreda. Za nekaj časa je na bojišču nastalo zatišje. Okoli 17. ure pa so se začeli Nemci premikati iz smeri Janč proti Tujem grmu. Bataljoni so morali na nove položaje, da bi zaprli Nemcem pot. Prvi bataljon je že med petjo napadal Nemce in jih pognal v beg nazaj proti Jančam ter v dolino proti Jevnici. Zasedel je položaje nad vasjo Mala Dolga noga, na robu gozda pa postavil močno zasedo, ki je zavarovala smer napada od vasi Janče.

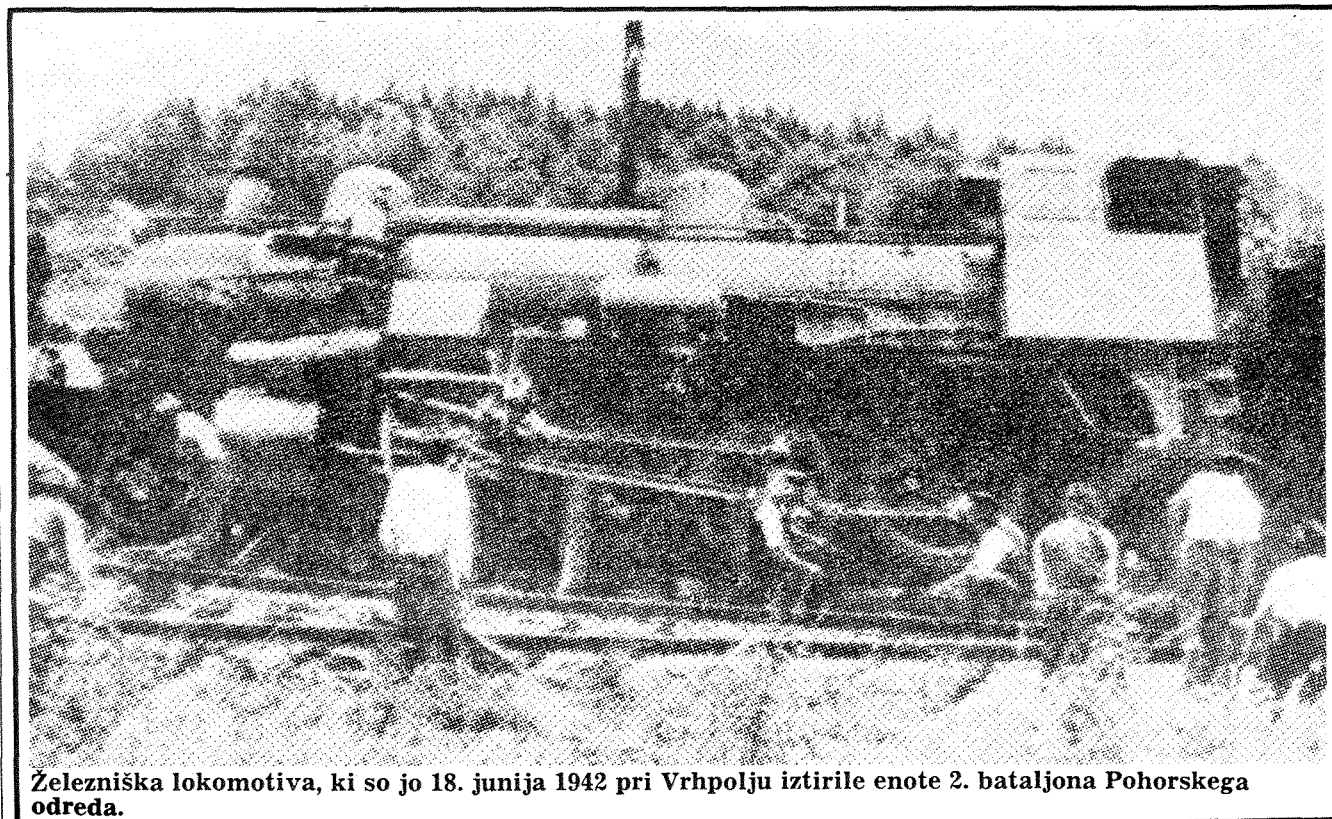
Po zadnjem nemškem napadu z Janč in po ponovnem jurišu na položaje 2. bataljona Savinjskega odreda so Nemci še dvakrat naskočili.

Začelo se je mračiti. Celih sedem ur so borci bili osem bojov, drugega za drugim. Nemci so začeli pripravljati še en, zadnji minometni napad, zopet na 1. in 2. bataljon Savinjskega odreda.

Štab 2. grupe odredov je nenehno nadzoroval položaje, ocenjeval možnosti naših in preštudiral celotno zemljišče v okolici. Bodril je borce do večera. Šele potem naj bi se enote neopazno odlepili od boja v skoraj neprehodni in od Nemcev nezasedeni smeri proti zahodu po gozdovih severno od Janč.

Le nekaj minut pred zadnjim naskokom Nemcev so se borci umaknili. Že v popolni temi, prav takrat, ko se je začela vzpenjati po pobočju še zadnja četa zaščitnice, so Nemci zadnjikrat napadli. Udarili so silovito, toda v prazno. Pohiteli so po sledi, a so se znašli v neugodnem položaju. Dosegel jih je močan ogenj zaščitnice 2. grupe. Potem je vse utihnilo.

Iz »Enotnost fronte in zaledja«, Franci Sotlar

Železniška lokomotiva, ki so jo 18. junija 1942 pri Vrhpolju iztirile enote 2. bataljona Pohorskega odreda.

MANJŠINA MOST SODELOVANJA IN PRIJATELJSTVA

*Bazovica, 19. maja
1979:*

Dan je bil sončen in prijazen. Kot so bili prijazni naši gostitelji: Tržaški partizanski pevski zbor. Morda bi našemu pogovoru bolj pritikal naziv tovariški pomenek. Za oris življenja tržaških Slovencev – naše manjšine v Italiji – je uro in nekaj, kolikor smo mu namenili, premalo. Pa ni bilo tako brezuspešno: naše prijateljstvo je zdaj še trdnejše in zapis, objavljen v današnji številki TV-15, prav gotovo prvi korak na poti nadaljnjega sodelovanja.

Pogovora so se udeležili:

*Vilko Batič
Ivan Čač
Ivan Grgič
Drago Gašperlin
Stane Kralj
Davorin Križmančič
Oskar Kjuder
Dušan Košuta
Giordo Ligo
Silvan Maver
Lojze Počkaj
Stane Raztresen
Miro Škapin
Pepi Žagar
Rudi Žerjav.*

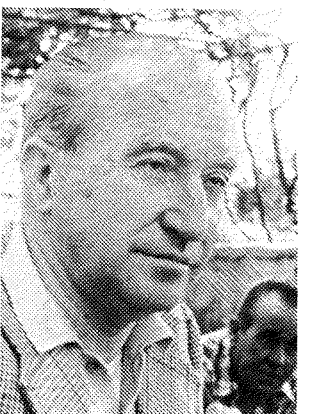
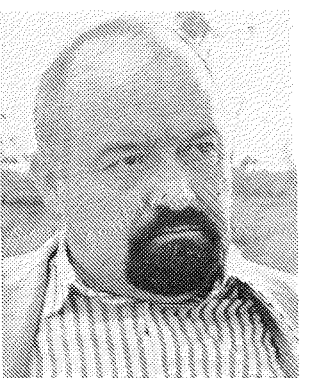
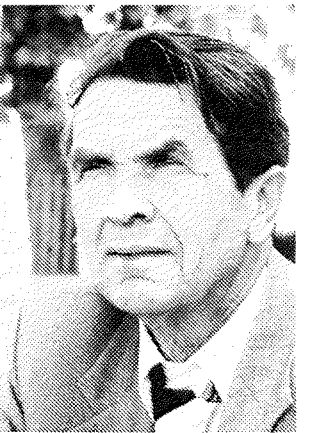
*Stane Lenarčič, sekretar republiškega odbora
ZZB NOV Slovenije.*

*Vsem in vsakemu posebej hvala – za odziv in za
poklonjeni čas, gostoljubje.*

Ni vse zlato, kar za zlato prodajajo, pa tudi ni vse čisto črno, kar se črnega zapiše. Tako nekako je bilo razumeti naše zamejske sogovornike, ko smo povpraševali po političnem položaju ta hip v Italiji, oziroma, ko smo povprašali, kje se kažejo politični uspehi njihovih prizadevanj za enakopravno nastopanje v italijanski družbi. Menili so, da je pomembna velika mera enotnosti (med slovenskimi zamejci) zlasti v zadnjih letih, proti več kot tridesetletnemu gospodovanju večinske stranke in tudi proti nekaterim drugim političnim silam, ki v zadnjem času, milo rečeno, nenaklonjeno gledajo na slovensko narodnostno skupnost.

Menijo, da je krepitev in kakovost kulturno-prosvetnega življenja pomembna politična postavka, kjer so v zadnjih letih dosegli pomembne uspehe. Ni vasi, ki bi ne imela prosvetnega društva... Enotnost se kaže v manifestacijah, postavljanju spomenikov NOB... Toda ob vsem tem gre vendarle še za neizpeljane pravice dvojezičnosti v javni rabi, za drobne, a boleče »poduke«.

V splošnem vzdušju popuščanja in zblíževanja, poleg naprednih Osimskih sporazumov pa se v imenu »ogroženosti« večinskega naroda še vedno lahko pripeti, kot se je pripetilo pred nedavnim, da je neko znano tržaško pomorsko podjetje odpustilo mladega uslužbenca le zato, ker je Slovenec.

MANJŠINA – MOST SODELOVANJA IN PRIJATELJSTVA

Na ustanovnem občnem zboru Tržaškega partizanskega pevskega zbora, ki je bil 11. februarja 1973, so zapisali: da bodo kot nekdanji slovenski partizani s pesmijo gojili tradicije narodnoosvobodilnega boja in odporniškega gibanja ter se tako na svojevrsten način vključevali v prizadevanja naprednih sil v Italiji za demokracijo, napredek. Kakšno razpokoženje je bilo takrat v Trebčah! Med gosti sta bila tudi Arrigo Boldrini, vsedrjavni predsednik AN-PI in Janko Rudolf, narodni heroj in predsednik republiškega odbora Zveze borcev Slovenije.

Samo štiri mesece zatem so se dlani ogrele ob njihovem prvem javnem nastopu, ki je bil 3. junija 1973 v tržaškem Kulturnem domu:

Spet pesem, zapeta iz secca. Še vidim dirigenta Oskarja Kjuderja, kako z njemu lastno ognjevitostjo vodi svoje fante. Pesem za pesmijo. Tista o Štirinajsti, vietnamska »Ptički v gnezdu«, stara puntarska »Le vkup uboga gmajna«, Kozinova »Hej tovariši«, revolucionarna »Bratje le k soncu svobode«, makedonska »Bolen mi leži«, »Na juriš« Božidarja Pohorja. Dvorana tržaškega Kulturnega doma je bila premajhna za vse, ki so želeli prisluhniti partizanskemu pevskeemu zboru. Navdušenje se ni in ni poglelo. Sijalo je z obrazov, potrjevalo se je v besedah.

Tako je vedno, kadar zapoje Tržaški partizanski pevski zbor.

Se spominjate, tovariš Kjuder? Bilo je na partizanski proslavi nekje na Primorskem. Pirnikova »Smrt v Brdih« se je zlivala s pomladjo, pretresljiva in ponosna. Solze v očeh mladih ljudi... šopek prekrasnih rdečih nageljnov v zahvalo.

»Želja po ustanovitvi samostojnega partizanskega pevskega zbora na Tržaškem je obstajala že vsa povojna leta,« se nasmeje Oskar Kjuder. »Kdo bi se temu čudil! Partizanska pesem nas je združevala na vsakem koraku našega narodnostnega in družbenega boja, prirasla je k srcu naših ljudi po vaseh in v mestu kot obvezna obdobježev revolucionarnim časom, ko smo vsi skupaj rušili svet zatiranja.«

Prav tu v Bazovici, kjer se danes pogovarjamo – so se leta 1968 na velikem partizanskem shodu dokončno dogovorili in 4. julija 1972 je bila v Trebčah že prva vaja.

Danes šteje ansambel okrog 135 ljudi.

Zbor je imel doslej 664 vaj in 181 koncertov, brez televizije in radia ga je poslušalo okrog tri milijone ljudi. Prav toliko so napravili kilometrov. Sedemkrat so snemali za jugoslovansko, enkrat za italijansko televizijo. Izdali so eno ploščo, v pripravi je druga in naučili so se tri programe: Partizanski miting, Partizansko balado, Zemlja in narodi. V zboru je 71 borcev in aktivistov, drugi so mladi. Pojejo v desetih jezikih.

Oskar Kjuder: »Pesem, ki jo pojemo, govori o hrepenjenju našega človeka.«

Pesem, ki nosi srce na dlani

ali: naš Tržaški partizanski pevski zbor

Rudi Žerjav: »Mračne sile še obstajajo in zbor se ne malokrat znajde v zagati. Kaj bi pripovedoval! Ni lahko ubirati poti plemenitih ciljev narodnoosvobodilnega boja in odporniškega gibanja, je pa lepo. Naš zbor je kulturnopolitična organizacija. S pesmijo vzbujamo med ljudmi narodnostno zavest, jih zavdušujemo za... uresničitev osimskih sporazumov. Da, tudi za to. Vemo, da je samo v razumevanju vseh demokratov prihodnost, za nas tržaške Slovence to še posebno velja. Prizadevanja na tem polju moramo in bomo nadaljevali, ne le s pesmijo.«

Josip Zaher: »Zbor je povezal ljudi, vasi.«

osvoboditve.

Dne 24. septembra 1977 je zbor nastopil na mogočnem protestnem zborovanju proti skrunitvi spomenika bazoviškim žrtvam. V Subidu, 4. avgusta 1974, je bil koncert, namenjen beneškim bratom. Pesem Tržaškega partizanskega pevskega zbora je bilo slišati po koroških gorah in svarilo nacifašistom, ki so 24. oktobra 1976 razstrelili spomenik na Robežu. Zmagoviti je bil koncert v dvorani dunajskega vseučilišča pred množico mednarodnih študentov, 21. maja 1977.

»Vi ste most med nami in italijanskim ljudstvom,« jim je rekel tovariš Tito, ko jih je 29. decembra 1975 spre-

matični domovini in italijanskim tovarišem in zadovoljni, ker ljudje še vedno čutijo z našo pesmijo.«

Katero pesem imajo najraje? Našo, partizansko: »V hribe šel je partizan«, »Bilečanko«. V Furlaniji morajo vedno zapeti »Na juriš«. Brez nje ne gre.

Silvo Maver: »Sedem let sem že dežurni v zboru in iz Rovt pridem tudi po trikrat na teden v Bazovico, kjer imamo v prvem nadstropju tukajšnjega Doma vaje. Želim, da bi nas poslušalo čim več ljudi. To nam je največje darilo, zadovoljstvo.«

O zboru govori tudi Miro Škapin: »Sem častni član zbora, kar mi je v čast in njihov znak nosim s posebnim ponosom. Cenim ta

o zboru, živem spomeniku narodnoosvobodilnem boju. Da se va, kako živi. Ves čas je bil v srcih ljudi. Veste, potreba po kulturnem izživiljanju je tod zelo močna, tega se mi v domovini premalo zavedamo. Pomagala je premagovati težave. Bili smo zatirani, daleč nazaj in dolgo dolgo časa. Ne gre se čuditi naši generaciji, ki je toliko žrtvovala za ideje pravičnejše in lepše prihodnosti, da želi uživati delček sadov svojih naporov. Želimo še boljše dni, sebi in svojim sosedom, brez omejevanj.« (Lojze Počkaj je tudi jamar in prav ta dan je bila v Ljubljani proslava devetdesetletnice slovenskega jamarskega društva. »Čutil sem, da bom tu bolj potreben,« pravi.)

Govori s posebnim žarom, pripadnostjo.

Še misel, namenjena Oskarju Kjuderju: »Ni besed, s katerimi bi se mu človek zahvalil.« Poznamo ga, tovariša Kjuder. Tržaškemu partizanskemu pevskeemu zboru je posvetil vse moči svoje duše.

Kje skleniti to skromno predstavitev naših današnjih gostiteljev?

Dne 1. avgusta 1977 je Tržaški partizanski pevski zbor preje srenjeveški pečat mesta Trsta, ki mu ga je občinska uprava poklonila kot priznanje za njegovo

Stane Raztresen: »Naši pevci prihajajo iz dvaindvajsetih vasi, po dvanajst, štrinajst kilometrov napravijo na svoje stroške. Dvakrat, tudi trikrat na teden. Njihova zavest je enaka zavesti, ki smo jo poznali v vojni. Ni pohval in medalj, s katerimi bi jim lahko to povrnil. In prostor, v katerem imajo vaje? Na 150 m² se drenja 130 ljudi. Če bo to še naprej trajalo, bodo ljudje oglušeli. Ob tem se je treba zamisliti in pohiteti – če hočemo, da bo zbor živel.«

Edino in največje priznanje jim je to, kako jih ljudje sprejemajo. In tu razočaranj ne poznajo.

Kdo bi lahko pozabil 23. in 24. julij 1977 v Bazovici in z njim drugi mednarodni partizanski tabor ob deseti obletnici te že običajne manifestacije, na kateri so se zbrali nekdanji slovenski in italijanski borci ter protifašistična množica obe narodnosti! In 8. februar 1974, ko so nastopili na osrednji Prešernovi proslavi v Trstu. Nepozabna sta bila tudi nastopa Tržaškega partizanskega pevskega zbora 8. maja 1975 v sarajevski Skenderiji in 11. maja 1976 na Goldonijevem trgu v Trstu, ob trideseti obletnici

jel na Brdu pri Kranju. Kako rad jih je poslušal in še in še so morali ponavljati. To je le nekaj podatkov z minule poti tržaških partizanskih pevcev.

Ivan Čač: »Zelo sem ponosen, da sem član zbora še od vsega začetka. Vesel sem, da smo peli v Italiji. Še bolj sem zvesel, da smo peli v matični domovini. Najbolj pa sem vesel, da nas je povabil predsednik Tito, naš nekdanji komandant. Kot borec narodnoosvobodilnega boja sem ponosen, ker prenašamo borbeno pesem na mlajše generacije. Obrača se na vse, ki dobro pojejo in pošteno mislijo, da se nam pridružijo! Tu mislim predvsem na naše pevce in njihove sinove. Povedo naj jim, kako smo se borili in izrazijo željo, da skupaj predstavljamo napredno pesem v Italiji in Jugoslaviji, po vsem svetu. Želim in prepričan sem, da bo zbor živel sto in še več let.«

Vilko Batič: »Doma iz Lonjera, sem član zbora od prvih dni in drugi blagajnik. Kot vidite, se otepamo z demnarnimi težavami. Zato smo hvaležni podpornim in rednim članom. Vsem, ki nam pomagajo. Hvaležni smo

zbor in njegovo poslanstvo. Le malokdo tako pestro in živo prenaša revolucionarne tradicije narodnoosvobodilnega boja na mladino.«

Lojze Počkaj iz Kozine razmišlja o časih, ko tod še ni tekla meja:

»Tudi moj oče Franc, rojen 1994, je ni poznal. V obmejnih krajih so ljudje vezani po narečju; imajo isti način življenja, ista kmečka opravila, iste delovne navade... ista imena za orodje. Vezani smo in meja je tukaj, ki ga težko prenašamo. Obdati ga moramo z blažili, da bo postala biser v školjki. Školjka naj bi bila slovensko narodnostno telo. In meja biser, okras tega kraja, ne breme. Tu igra Tržaški partizanski pevski zbor, katerega član sem, veliko vlogo.«

Še želja, da bi v Jugoslaviji čim več pisali o zamejskih Kraševcih:

»Nenehno je treba dopovedovati, da nas družijo rdeča nit, Slovence tostran in onstran meje. Nit, ki se vleče od prvih fašističnih grozot preko druge svetovne vojne, ki je še tu in ji ne vidimo konca – rdeča nit, o kateri poje naša partizanska pesem. Pisati moramo

pomembno umetniško in družbeno delovanje ter prispevek k vrednotenju in pospeševanju bratstva med narodi. To je treba poudariti. Izbira ni bila nikoli težka,« so rekli takrat, »saj smo se zanj zakleli še tedaj, ko smo, mlajši po letih, a prav tako navdušeni, tiščali v desnici puške in šli skozi glad, mrz in strah v boj za svobodo.« Že takrat so na zastave pisali gesla o prijateljstvu med narodi, pravici za zatirane, o svetli prihodnosti v svobodi, o enakopravnosti. To je bila želja po življenju, v katerem je človek človeku – brat. Ta svet nastaja danes in, čeprav prekaljeni in ognju razočarani in nestrpnega pričakovanja, ne bodo odnehali, dokler ne bo uresničena.

Pesem, ki nosi srce na dlani, je njihovo glavno orožje! V imenu te pesmi in njenega poslanstva zapišimo neko misel: radi bi imeli svoj dom, Partizanski dom. Prisluhnimo ji prav vsi. To je želja Tržaškega partizanskega pevskega zbora, ki mu le skrajna požrtvovalnost daje moč, da vztraja. Izrečena je bila v Bazovici, 18. maja 1979.

Milena ŠTRAJNAR

MANJŠINA – MOST SODELOVANJA IN PRIJATELJSTVA

Samozavest ljudi izhaja iz ponosa nad narodom, ki mu pripadajo. Ponosno poudarja njegovo zgodovino, revolucionarna prizadevanja in žrtve, ki so bile potrebne za dosego ciljev. Katerih ciljev? Živeti svobodno, z lastno kulturo in delom, s čigar rezultati se ne bodo okoriščali drugi. Živeti organizirano in ustvarjalno, tudi odločno, kadar gre za obvarovanje doseženega.

Človek ne more biti samo gospodar svojih rok, pač pa tudi tistega, kar so te roke ustvarile. Prav to je eno osnovnih vodil naše socialistične smoupravne družbe. Toda naši ljudje živijo tudi v državah, ki imajo drugačen politični sistem. Gre za naše etnične manjšine, za posebne pravice, ki jih imajo s tem v zvezi in za pravice, ki jih imajo kot pripadniki večinskega naroda, v katerem danes živijo.

★

Med Slovenci, ki živijo v Trstu in okolici, se pogosto postavlja vprašanje njihove gospodarske neodvisnosti. »Na tem področju smo premalo trdni,« pravijo. Gospodarska neodvisnost po-

Med asimilacijo in dvojezičnostjo

Pomembna je gospodarska neodvisnost

skem jeziku, slovenski vajelec tudi. Gre torej za vprašanje uporabe slovenskega jezika v poklicnih in drugih šolah na območju, kjer živijo na Tržaškem oziroma v Julijski krajini Slovenci.

Uveljavljanje dvojezičnosti je življenjska nujnost sleherne etnične skupnosti. Tega se zavedajo tudi neofašistične organizacije. Le-te predstavljajo v Trstu dvojezičnost kot strah pred tem, da bi v mestu zavladovali Slovenci, da bodo dobili delovna mesta predvsem Slovenci. V tržaških trgovinah je res zaposleno veliko

za avtomobile, uvažajo kmečke stroje, mnogi pa se ukvarjajo s prekopčevanjem. Se splača prevoziti nekaj sto kilometrov za nakup nekaj parov kavbojk, dveh parov čevljev, kompleta kozarcev...?

Brez dvoma še vedno velja, da je sleherni turist, ki odhaja v drugo državo, nekakšen ambasador svoje dežele. Pa smo spet pri ponosu. Mnogo prepoceni ga prodajamo – na tržaških ulicah, na železniški postaji, v kramarskih trgovinah.

★

Gospodarski in politični položaj matične domovine

slovenščini ne. Slednje pa bi med drugim prispevalo tudi k večjemu zaposlovanju naših ljudi v Italiji.

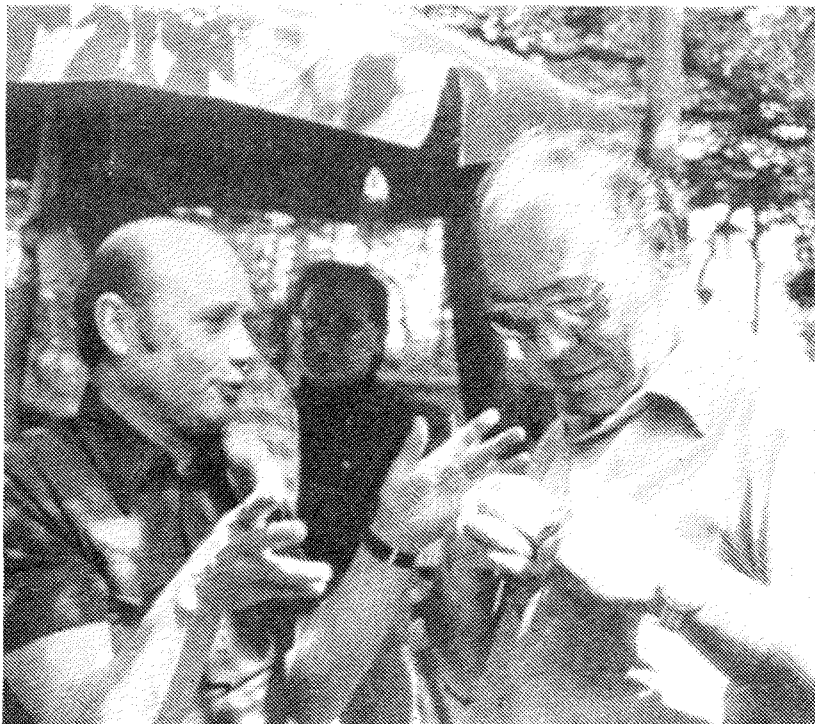
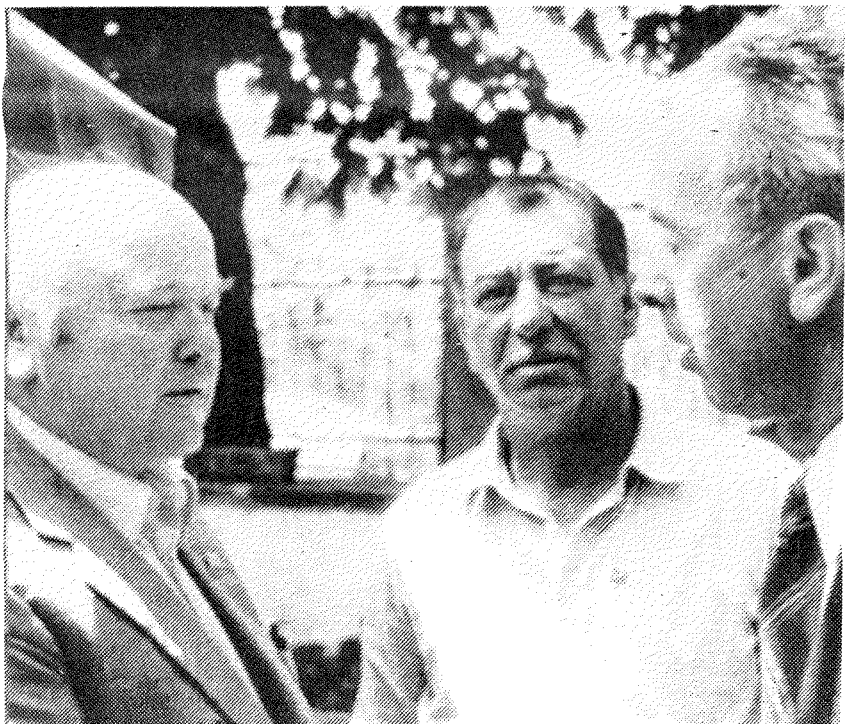
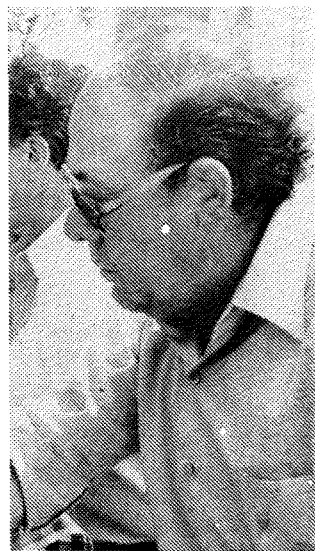
Italijanska država in kapital sta v povojnih letih sistematično bojkotirala slovenske gospodarske organizacije in ustanove na Tržaškem. Tak primer je bil z osrednjim tržaškim slovenskim kreditnim zavodom – tržaško kreditno banko –, ki je dobila šele pred nekaj leti dovoljenje za opravljanje poslov s tujino.

Tudi v nekaterih drugih primerih gre za očitno oviranje normalnega življenja naše manjšine v Italiji. Po-

venskih vasi na Tržaškem. Pa vendar je ekonomski pritisk na raznarodovanje tudi tu iz leta v leto večji. Pred leti je vaščanom grozilo, da bo eno imed vaških gostiln odkupil Slovencem nenaklonjeni Italijan. Toda vaščani so zbrali denar in so gostilno sami odkupili!

Vendar pa nekateri naši ljudje na Tržaškem nasedajo tudi črnim milijonarjem, ki hočejo z denarjem odkupiti tudi slovensko zavest. Na tržaškem je trideset milijarderjev, med njimi tudi zloglasni lastnik velike varovalnice – fašist. V svojih rokah ima dobršen del nepremičnin, poslopij in zemljišč, na Tržaškem. Ta človek je tudi pred nedavnim prepovedal nastop tržaškega partizanskega pevskega zbora v gledališču Rosetti, ki je v njegovih rokah.

In tudi ob tem, kot skoraj vsakem vprašanju, se velja obrniti k mladim ljudem. Naša moč in naša prihodnost je v veliki meri v njihovih rokah, še predvsem v njihovem znanju in njihovi odločnosti in vztrajnosti. Potrebujemo usposobljene kadre, specializirano delovno silo. Potrebno je, da se ti kadri šolajo v slovenskem jeziku. Ne moremo

gujuje svobodno politično opredelitev. Kdor ima v roki kapital, ima tudi oblast. Od tod grozi naši slovenski manjšini asimilacija z večinskim narodom. Raznarodovanje slovenskih krajev v Italiji nosi pečat ekonomskega pritiska. Ta pritisk najbolj nazadnjaških sil se pogosto niti ne razlikuje od nekdanje fašistične diktature. Temu so posebno izpostavljeni zavedni Slovenci, med njimi mladi ljudje, ki šele načrtujejo svoje življenje v ekonomskem, kulturnem in političnem smislu.

Iskali smo tistega dne vzroke za to, da v tržaškem podjetju, čigar lastnik je Slovenec, govorijo vajenci Slovenci v italijanskem jeziku. Gre tukaj za asimilacijska prizadevanja? Ne, pravijo predstavniki naše manjšine v Trstu. Delodajalec se je izšolal v italijan-

Slovencev. Toda trgovci in kapitalisti jih ne zaposlujejo zaradi posebne naklonjenosti do slovenske manjšine, vsaj v večini primerov ne. Spoznali so pač, da v trgovine, kjer je tudi slovenski prodajalec, radi prihajajo jugoslovanski kupci; da torej tako več zaslužijo.

Prav ob fenomenu »jugoslovanski kupec v Trstu« se velja nekaj dlje zadržati. Gre za pravo nakupovalno mrzlico, ki nima nič skupnega s turizmom pa tudi s konkurenčnostjo cen ne. Vedeti je tudi treba, da se je Trst v zadnjih letih spremenil: trgovci so obogateli na račun slabše kakovosti svojega blaga in na račun nezahtevnosti in nekritičnosti jugoslovanskih kupcev. Ti so danes drugačni, kot so bili pred desetimi leti. Kupujejo rezervne dele

je sila pomemben za sleherno manjšino. Tega so se zavedali tudi Slovenci na Tržaškem. Prav z gospodarskim sodelovanjem so poskušali postaviti most med obema državama v časih, ko meddržavni odnosi še niso bili tako solidni, kot so danes. To pa za Slovence v Italiji, ki jim je med vojno fašizem uničil vse osnove za normalno življenje, ni bilo lahko.

V letih po vojni so na tem področju veliko naredili. Še vedno pa je vrsta možnosti za gospodarsko sodelovanje, kjer bi bila močnejše vključena tudi slovenska manjšina v Italiji. Včasih se zdi, da se nekatera jugoslovanska podjetja zavestno izogibajo slovenskih gospodarstvenikov v Italiji. Pri njih ne odpirajo svojih predstavništev. S podjetji na tržaškem si dopisujejo v kateremkoli jeziku, samo v

sebeno vprašanje pri tem je razlašanje slovenske zemlje v krajih, kjer živi manjšina. Pogosto se naseljujejo v teh krajih Slovencem nenaklonjeni ljudje. S tem v zvezi bo potrebno še veliko več enotnosti manjšinskega naroda.

Bazovica je recimo ena najbolj etnično čistih slo-

biti zadovoljni z nekaj slovenskimi gostinci, z nekaj slovenskimi prodajalci. Naša kultura, naša športna in politična organiziranost mora imeti trdo gospodarsko osnovo. Vse to bo zagotovilo naše trajne obstojnosti.

Silvo Teršek

Mladinec Davorin Križmančič je na vprašanje o ureditvi slovenskega šolstva menil, da je zlasti pereče pomanjkanje slovenskih učbenikov ter, da je program, po katerem poučujejo v slovenskih šolah preveden italijanski šolski program, ki je za današnji čas že zastarel. Za primer nam je navedel pouk zgodovine, kjer večino časa posvetijo starorimski in starogrški zgodovini, novejši zgodovini pa le manjši del. Glede šolstva je še najbolj v tržaški pokrajini, kajti večina sprememb gre še vedno po zapleteni in počasni birokratski poti...

MANJŠINA – MOST SODELOVANJA IN PRIJATELJSTVA

Jugoslavijo in Italijo loči državna meja, ki ni meja, ki bi razmejevala dve sosednji državi, temveč je to meja, ki ti dve državi v marsičem zbližuje.

Na tej in na oni strani meje živijo Slovenci in Italijani. Grobovi, skromna spominska obeležja in veliki spomeniki na obeh straneh meje, so vsem pomnik, pomnik na skupno prelito kri, pomnik svobodi, sožitju in boljši prihodnosti sedanjih in bodočih rodov, ki rastejo v Italiji in Jugoslaviji.

Na milijone majhnih in na tisoče velikih zmag je bilo potrebnih za svobodo, za tisti prečuden sad, ki ti ne pade sam z drevesa, temveč je treba seči za njim – visoko v krošnjo.

Šampanjca čašam, sledijo tudi čaše pelina. Življenje teče svojo pot. Urejamo si ga sami, vsak po svojih močeh in sposobnostih. Cilj pa nam je vsem isti.

Mir in svoboda so dragoceni darovi, pridobljeni z velikimi žrtvami. Na nas je, ki še živimo, da ohranimo to najbolj odprto mejo v Evropi, ohranimo srečno sožitje...

Veliko nas je, ki tako mislimo, delamo in želimo. Precej pa je tistih, ki si prizadevajo, da bi bile te politične in ideološke pregrade kar najbolj visoke, višje kot so spomeniki žrtvam, ki nemo opozarjajo na preživele strahote in dni, ki si jih nekateri v Italiji očitno ponovno želijo.

Kruti predvolilni boji

Bazovico, Lonjer, Dolino, Zatrežec-Boršt, Ricmanje, Jezero in še vrsto drugih slovenskih vasi onstran državne meje, sva z dobrim poznavalcem tamkajšnjih razmer Lojzetom Počkajem, obiskala minuli redni, v času pred novimi volitvami, ko si v Italiji posamezniki ali skupine kar najbolj prizadevajo kako prepričati volilce, da bodo glasovali za njihovo stranko.

Predvolilni boj je bil tudi tokrat tak kot vedno, kadar gre v Italiji za politično oblast, oblast, ki ni odraz opredeljenja in mišljenja ljudi, temveč sloni zgolj le na preštevanju glasov.

Vedno prevarani, vedno izigrani

»Blagor vam, ki živite in delate v Jugoslaviji in ne veste za vse te predvolilne obljube. Nam presegajo že vrha glave,« slišim pripovedovati v Lonjeru. »In Slovenci smo bili vedno prevarani, vedno izigrani. Nima mar vsak narod, sleherna manjšina, svoje pravice? Sami smo si pred leti uredili v Lonjeru otroški vrtec. V njem so bili res samo naši, slovenski otroci. Pa so prišli »naši« ljudi iz tržaške občinske uprave, si ogledali prostore in ne oziraje se na naša nasprotovanja uredili prostor v isti zgradbi še za italijanske otroke. Takrat so rekli le to, da je to le začasna rešitev in da bodo »gostovali« le malo časa, zdaj pa je tega že več kot dve leti in otroke še vedno vozijo iz Trsta sem v Lonjer.

Vajeni pa smo tudi očitkov, češ, da je ljubezen do lastnega naroda preveč prežeta s sovraštvom do Italijanov. Ni mar to zlagano in krivično! In to človeka boli, veste!

Marušič, Bidovec, Miloš in Valenčič in še na tisoče drugih je moralo dati svoja življenja za narodne, socialne in demokratične pravice Slovencev v Italiji. Tudi Italijani so rušili fašizem, ki prav sedaj, morda celo bolj kot kdajkoli prej, ponovno dviga roke in glavo, se krepi in grozi.«

Kakšna bo nova vlada?

»Kdor poje, zlo ne misli«, pravi naš star pregovor. In morda prav zaradi tega sva z Lojzetom obiskala v slovenskih vaseh onkraj meje

Tam, kjer cveto pomaranče, ne cvete svoboda

njegove tovariše iz Tržaškega partizanskega pevskega zbora. Štiri ali pet dni jih je še ločilo do volitev od katerih nekateri veliko, drugi pa, zopet vajeni obljub, kaj malo pričakujejo. In prav od izida volitev bo v marsičem odvisno, kakšno bo bodoče razmerje sil, kako se bodo oblikovali politični odnosi v novem parlamentu, skratka, kakšna bo nova vlada, ki bo poklicana, da se loti reševanja številnih težav italijanske družbe, ki jo pesti gospodarska kriza z brezposelnostjo in terorizmom. Izid volitev bo nedvomno veli-

kega pomena tudi za slovensko narodnostno skupnost v Italiji.

Vroči zagovorniki pravic manjšine

»Zaščitni zakon,« je dejal eden izmed sogovornikov, »čakamo Slovenci v Italiji že vrsto let, kaj let, desetletja. Ta zakon pa bo toliko bolj ustrezal dejanskim potrebam manjšine, kolikor bolj bodo v novem parla-

mentu močne tiste sile, ki imajo posluš in voljo za reševanje teh težav.

V tej volilni kampanji, se po slovenskih vaseh v Italiji, pojavljajo nekateri »vroči« zagovorniki pravic manjšine, čeprav Slovenci v Italiji vedo, da imajo prav ti zgrešen odnos do naše manjšine.

Člani Liste za Trst so bili med pobudniki sramotne gonje proti Slovincem. Govorili so o »slovanski nevarnosti«, ki ogroža italijanstvo Trsta, zdaj pa se nekateri njeni predstavniki

podajajo v naše vasi razlagat, kako prav »melonarji« ščitijo slovenske interese. Težko je reči, da bo kdo nasedel takim lažem, lahko pa bo. Slovenski volivci bodo morali tudi tokrat presneto premisliti, komu bodo oddali svoj glas.

Toda »melonarji« v teh dneh niso edini, ki se izdajajo za prijatelje Slovencev. Radikalci na primer trdijo, da so zaščitniki vseh manjšin pa do sedaj niso z nobenim dejanjem uspeli dokazati, da spoštujejo pravice manjšin. Od krščanskih demokratov pa tako in tako

Spomenik padlim v boju proti nacifašizmu sredi Bazovice

Volimo, toda koga?

MANJŠINA – MOST SODELOVANJA IN PRIJATELJSTVA

nismo nikoli pričakovali, da bi lahko ta stranka stala v prvi bojni črti, ko gre za pravice slovenske manjšine.

Menim, da bo večina Slovencev, vsaj moralo bi tako biti, prispevala svoj glas k uveljavitvi naprednih strank KPI in socialistične stranke.

Kamen in burja ne prinašata dohodka

Bazovica sodi z 800 prebivalci med največja slovenska naselja na Tržaškem. Prosvetno društvo Lipa in športno društvo Zarja sta središči, v katerih se zbirajo domačini. Starejši v Lipi, mlajši v Zarji.

Industrije v bližnji okolici, kjer bi se lahko zaposlila domača delovna sila, enostavno ni. Zemlja skopo rodi. Kamen in burja ne prinašata dohodka. Zdaj imajo v Bazovici samo še enega krojača, enega kamnoseka in enega čevljarja. Ko bočjo še ti prenehali z delom, bo tudi obrtništva konec. Seveda pa se z velikim razmahom širi sodobna uslužnostna obrt, ki jo zahteva Trst in v kateri najde delo sleherni, ki želi delati.

»Borci imajo v Bazovici svojo organizacijo. Še okoli 80 nas je vključenih v njej,« pripoveduje upokojeni učitelj Miro Preselj. »Veliko delovnih načrtov imamo,« nadaljuje »pa kaj ko je naša ANPI tako revna, da imam občutek, da jo moramo še mi podpirati. Z italijanskimi borci proti fašizmu se ne srečujemo. Zakaj ne vem, saj smo se med zadnjo vojno skupaj borili za iste cilje! No, z borci v Furlaniji pa imamo redne stike in razna srečanja.

Bazovica je slovenska vas. Le nekaj je mešanih družin. Tudi osnovna šola je slovenska. V njej je samo en razred italijanski. Slovensko besedo, naše navede in običaje negujemo na vsakem koraku, sicer bi se Slovenci že zdavnaj zgubili, utopili v tem nemirnem življenju. Vse to okoli Bazovice je naša zemlja. Obdelujemo jo, kolikor pač rodi. Trud nam le redkokdaj povrne. Pa so se tudi za to borno zemljo začeli kar naenkrat zanimati Italijani.

Nak, smo dejali, naše zemlje pa ne bomo prodajali nikomur. Nobenega pravilnika nimamo, nobenega zakona, ki bi prepovedoval prodajo. Toda, če se nekaj dogovorimo, besedo tudi držimo!«

V znamenju volitev in Jugoslovancov

Drevesa, hiše, prometni znaki ob cestah, table z imeni krajev, okna izložb... so te dni »okrašeni« s propagandnimi letaki, parolami, nalepkami. Brošuro z naslovom: »Za globalno zaščito Slovencev v Italiji« so dobila vsa gospodinjstva.

Ob letošnjih volitvah so si posebno trpežne nalepke omislili »melonarji«, vendar so v slovenskih vaseh kaj redke držale na svojih mestih.

Vedno sem bil ponosen, da sem Jugoslovanc, Slovenec. Toda potem, ko sem slišal pripovedovati, kaj vse jugoslovanski kupci počno v Trstu sem rahlo zardeval in priznam, da mi je bilo zelo nerodno.

Po najnovejših ugotovitvah pustimo Jugoslovani samo v Trstu vsak mesec kar 38 milijard lir! In koliko je to šele dinarjev?! V Trstu se dobro zavedajo, da vseh 4000 trgovin in trgovnic, v katerih je zaposlenih okoli 12.000 ljudi, živi od našega razpisništva, neprištevnosti...

Ko bi se odnosi med državama spremenili tako, kot želi Lista za Trst, bi morali v Trstu zapreti več kot polovico trgovin. In kam z nezaposlenimi? Je morda meščanski listi sploh to mar? Trst zagotovo ne bo mogel nadaljevati po tej poti v nedogled, po poti, ki ne predstavlja trdne gospodarske bodočnosti. Kdo bo tisti, ki bo prvi na cesti in brez dela, dobro vemo. Zatorej! »Mora se uveljaviti težnja demokratičnih sil po industrijskem razvoju, ki ga načrtuje mešana prosta cونا, katero predvideva Osimski sporazum,« pravijo tisti, ki mislijo dobro in veliko pričakujejo od letošnjih volitev.

Tone Urbas

Marjan Lenarčič

Gojiti prijateljstvo skovano med NOB

Tovariš Marjan Lenarčič, sekretar Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije je bil prisoten na našem pogovoru v Bazovici in je na koncu v svojem govoru strnil osnovne misli tega srečanja:

»Tu je bila sprožena vrsta vprašanj, na nekatera so bili podani celoviti odgovori, na druga pa ne. V celoti pa je pogovor nedvomno doprinesel k boljšemu poznavanju položaja, v kakršnem živi slovenska populacija, še zlasti borčevska v zamejstvu.

Če nadaljujem uvodno misel s tega pogovora moram reči, da je trajna usmeritev Jugoslavije kot samoupravne socialistične družbe, razvijanje in krepitev prijateljskih vezi z vsemi narodi, zlasti še s sosedi, kar je tudi v skladu z načeli naše neuvrščene mednarodne politike, ki so jo sprejeli vsi delovni ljudje in občani Jugoslavije.

Takšna usmeritev izhaja iz obdobja NOB, ko smo se tudi na tem območju na poziv KPJ zliili v skupnem boju proti nacifašizmu tako Slovenci kot Italijani; za svobodo, za suverenost, enakopravnost vseh narodov in narodnosti, za novo demokratično in socialistično Jugoslavijo ter novo demokratično Italijo, za graditev novega družbenega reda, v katerem bo imel osrednjo vlogo svoboden človek kot celovita osebnost, ki odloča o sadovih svojega življenja in minulega dela.

Ta pogovor sovпада s pomembnimi jubileji v naši domovini: 60-letnico KPJ, SKOJ, sindikatov, naprednega ženskega gibanja ter s 40-letnico konstituiranja CK KPJ. KPJ je v letu 1941 pozvala na boj proti fašizmu vse jugoslovanske narode in narodnosti in temu pozivu so se odzvali tudi na tem območju v velikem številu Slovenci in Italijani. Lahko trdimo, da je naš narodnoosvobodilni boj na tem območju pozitivno odmeval ter vplival na razvoj narodnoosvobodilnega in odporiškega gibanja v vsej severni Italiji, vse od Trsta pa globoko v notranjost. Rezultati so se pokazali v razvoju množičnega odporiškega gibanja (t. i. rezistence) ki mu je bil v veliki meri za vzgled naš NOB.

Pred koncem druge svetovne vojne je bilo v NOV in PO Slovenije več kot 5000 borcev nejugoslovanskih

narodov. Med njimi so bile tudi: divizija Garibaldi-Natissone (s tremi brigadami), brigada Fontanot (ki je delovala v okviru 9. korpusa), Tržaška brigada, bataljon Alma Vivoda...

Letos poteka 35 let od njihove ustanovitve, ki jo želimo počastiti z organiziranjem srečanja ter ob tem izpričati neprekinjeno povezanost borcev od časa NOB pa vse do danes, na tej in oni strani meje s ciljem, nadaljevati boj proti vsem oblikam zaviranja demokratičnega vzdušja ob meji in v svetu nasploh; nadaljevati boj proti drugim negativnim pojavom, ki nasprotujejo sožitju ob odprti meji in načelom Osimskega sporazuma, ki je v korist prebivalstvu obeh dežel ob meji, za njen ekonomski, socialni, narodni in kulturni napredek.

V mejah današnjih možnosti skušamo nuditi pomoč tako slovenski narodnosti skupnosti kot nekdanjim borcev. To skušamo doseči na različne načine, z medsebojnim sodelovanjem, krepitev prijateljskih vezi med obema narodoma. S tem spreminjamo mejo v odprto, ki naj ne ločuje narodov, ampak omogoča, da se na vsaki strani v miru razvija sistem, za kakršnega so se odločili ljudje obeh dežel.

To sodelovanje skušamo nadaljevati in razvijati tudi z razvijanjem tradicij NOB v sedanjih pogojih – in jih prenašati na mlade ljudi z namenom, da ne bi bilo več vojn, da bi vladal mir! Saj je le v miru mogoče graditi vse tisto plemenito in napredno, za kar je padlo toliko žrtve – za svobodo našega in tudi italijanskega naroda.

Prizadevamo si, da bi strokovnjaki obdelali vse, kar se je na področju Furlanije-Juljske krajine, Slovenskega primorja, Istre in Reke dogajalo med NOB. V ta namen potekajo že približno leto dni pogovori med organizacijami ZZB NOV Hrvaške, Slovenije ter vsedržavnim združenjem partizanov Italije (ANPI iz Vidma, Gorice in Trsta). Ustanovljena je bila tudi posebna paritetno sestavljena delovna skupina zgodovinarjev, ki se bodo lotili poučevanja NOB in odporiškega gibanja v omenjenih pokrajinah.

Ob že naštetem imajo izredno pomembno vlogo tudi Osimski sporazumi. Ti

bodo omogočali s prosto cono pri Trstu in Sežani ugodnejši in hitrejši razvoj tega območja, tako na področju gospodarstva kot na področjih medsebojne izmenjave, prometa, izvoza in uvoza, trgovine, elektro-

Marjan Lenarčič, sekretar RO ZZB NOV Slovenije

gospodarstva ter vsega, kar je v prid medsebojnemu povezovanju in v prid italijanskemu in slovenskemu življenju v teh krajih, kakor tudi jugoslovanskemu prebivalstvu na naši strani meje.

Kljub temu, da so naši medsebojni odnosi po vojni večkrat nihali, se vendarle po Osimu ponovno gibljejo v smeri kot smo jo (nenavsezadnje) začrtali že med narodnoosvobodilnim bojem – v smeri prijateljstva. To slednje se je še zlasti pokazalo ob vrsti elementarnih nesreč, ki so prizadele nekatere jugoslovanske pa tudi nekatere italijanske pokrajine. Tudi ob zadnjem potresu v Črni go-

ri sta tako italijanski narod kot slovenska narodnost skupnost v Italiji izkazal polno mero razumevanja in pomoči za odstranjevanje posledic tega potresa.

Sicer pa se kaže uspešni obojestransko sodelovanje tudi v že večletnem ma loobmejnem prometu.

Tu sta še Goriški in Tržaški sporazum o ekonomskem sodelovanju in izmenjavi (ta je že več let uspešna), ki odpira vedno novi možnosti sodelovanja.

Seveda, če bomo znali tudi z naše strani animirati organizacije združenega dela (s pomočjo gospodarske zbornice, izvršnega sveta...) za močnejšo zastopnost slovenskega gospodarstva vse tja do Vidma, bo to vsekakor še večji pomoč našim slovenskim rojakom, saj bi se slednji lahko tako ekonomski okrepili ter bolj enakopravno stopali v nadaljnji razvoj demokratične družbene ureditve v Italiji.

Kar zadeva kulturne aktivnosti zamejskih Slovencev v Italiji, so vsekakor pozitivne. Naša družbeni skupnost bo morala tej njihovi dejavnosti nuditi še naprej, in morda več pomoči, da bi lahko živeli enako pravno kulturno življenje italijanskim-večinskim narodom. Pri tem pa se bode morali tudi sami boriti v okviru demokratičnih sil v Italiji za uresničevanje vseh njihovih pravic, za katera se vsi zavzemamo ter tem duhu tudi prenašati tradicije iz NOB in socialistične revolucije na mlad rod.

Tudi borbena pesem je eden izmed elementov, ki nas je družil med vojno in ki nas združuje še danes; s tem bo budoča nacionalna zavest in sproščal ter zbliževal vse napredno v slovenski narodnosti skupnosti v Italiji.

Tržaški partizanski pevski zbor je eden od ambasadorjev med manjšinskimi in večinskimi narodom ter tudi ambasador dobrososedskih odnosov med obema državama.

Menim, da je današnji pogovor uspel in želeli je da bi do takih izmenjav pogledov in stališč še prihajalo, saj so koristni zlasti še ker nudijo možnost za globlje seznanjanje s problematiko slovenske narodnostne skupnosti v Italiji.

Miro Preselj iz Bazovice

V ognju se je rodila svoboda

Tako je naslov monografiji KS Sela na Krasu, ki bo izdana ob letošnjem praznovanju krajevnega praznika, katerega slavnostni del bo v nedeljo, 10. junija 1979.

Zdrav kot dren – pravi slovensko ljudsko reklo. Kot dren zdravi, v kamnito zemljo zakoreninjeni ljudje živijo tod na Krasu in kljubujejo samoti in vetrom, sušam in nallivom, nasiljem in vojniam.

Današnja krajevno skupnost Sela na Krasu, ki bdi kot skrajni branik na sedanji državni meji med Jugoslavijo in Italijo, ob robu gorjanske planote nad Tržičem, proletarskim Monfalconem ob morju, sestavljajo tri naselja: Sela, Hudi log in Korita. Komaj 247 ljudi živi zdaj v teh krajih, a kot da se je skozi njihovo usodo odsevala v nasprotjih se lomeča zgodovina orjaških svetov.

A čeprav so tod vselej živeli Slovenci, so se morali kot zastopavljeni in izpostavljeni desettniki s težavo prebijati v času stare Avstro-ogrske. Med prvo svetovno vojno je prav čez tukajšnje odročne trate in globeli potekala najbolj krvava fronta te vojne. Doberdob in Fajtji hrib v soseski sta se tresla od treskajočih granat. Vsekakor so avstrijske oblasti – podobno kot so skoraj 30 let pozneje postopali nacisti z »banditi« – nekega dne večino prebivalcev prisilno razselili in z živinskimi vagoni razvozili po notranjosti Avstrije.

Ko so se ob koncu prve svetovne vojne vrtnili v razrušene domačije, je na Krasu oblast že prevzela Italija. Na njihovo že itak sivo revščino je vrgel svojo dušečo črno senco še fašizem.

★

Kaj se torej v drugi svetovni vojni ne bi dvignili slovenski partizani iz Sel, Hudega loga in Korit? Ne Nemci, ne fašisti, ne poznejši italijanski izdajalci, ne umikajoči se četniki niso mogli zlomiti njihovega odpora in njihove življenske sile. A kljubovali niso samo doma na svoji kraški planoti. Selani, Koritanci in Hudolozniki so se bili povsod po Sloveniji, v Italiji in na Koroškem, v Alžiriji, na Visu, v Sredozemlju in na sremski fronti. Ko pri hiši ni bilo več moških, so prijele za puške ženske, z njimi pa starci in otroci, ki so sicer nenehno bdeli na postojankah pred vasjo. A kot so se bojevali proti okupaciji, tako so v teku razvoja akcije jeli poravnavati z vzporednim bojem, italijanskih protifašistov. Prav zaradi tega zaupanja jih je toliko bolj zadelo izdajstvo nekdanjega gari-baldinca Walterja Gerlasc-hia, zloglasnega Blekija. Malokje so se tako dosledno bojevali proti sovražniku, pa vendar je malokje, celo v svetovni literaturi, zazvenel tako pretresljiv človeški protest proti slehernemu ubijanju, kot je bil prizor, ko je

skupina starih žensk in starcev peljala v rjuho zavitega ubitega nemškega nadporočnika v Jamlje, zato da s tem rešijo sedmerico zaprtih talcev.

»Že četrto leto je divjala vojna in dopolnil sem deveto leto starosti,« je opisal dogodek, ki se ga danes spominjajo kot datum svojega krajevnega praznika, mladi Albert Pahor. »Ko sva s prijateljem, Malnerjevim Jožetom zadnjega majskega popoldneva leta 1944 odgnala živino iz vasi, sva po kratkem času zaslišala pokanje pušk. Ker pa je bilo to čisto vsakdanje, se najprej niti zmenila nisva. Pozorna sva postala šele takrat, ko sva iz doline, kjer sva pasla, zagledala gost črn dim, ki je ovijal nebo nad vasjo. Pohitela sva na grič, od koder je bilo videti vas in ostrmela sva: vas je ogrela! Strelji, ki so švigali mimo, so naju prisilili, da sva se vrnila k živini in tam ostala do noči. Prvi sta nama pritekli nasproti mati in sestra, objokala in prestrašeni. Vas je pogorela. Ljudje so rešili samo tisto, kar so imeli na sebi.« Tega dne so odpeljali tudi 9 talcev, 8 iz Sel in enega iz Vojsčice, ki so končali v krematoriju tržaške Rižarne.

★

Sicer pa so do tega prišli krvavo in krčevito, samo z največjo zavestjo in vzajemno povezanostjo, s strašnimi žrtvami in vse premagujočim pogumom. Kar dvanajstkrat so stali Selani nasilno postrojeni pred naperjenimi strojnimi, pod udarci puškinih kopit in izpostavljeni grožnjam in zasramovanjem na trgu pred vaško cerkvijo. Podobno pa so strahovali okupatorji in njihovi pomočniki tudi prebivalce v Hudem logu in Koritah. Vsi vaščani brez izjeme – in brez izdajalca v svojih vrstah – pa so ne glede na vse to po svojih najboljših močeh podpirali narodnoosvobodilno gibanje in pomagali partizanom z orožjem, hrano, streho, šivanjem oblek, zdravil in zdravljenjem ter takojšnjimi obvestili o vsem, kar se je pomembnega v kraju in okolici dogajalo.

S področja krajevnosti je dejavno delovalo v vrstah narodnoosvobodilne vojne 76 borcev, kar pomeni, da je povprečno sleherni hiša dala po enega partizana. Prvi borci iz teh krajev so šli v partizane že leta 1942. V zaporih in internaciji je bilo v tem času 49 ljudi. Nekatere zapornike, ki so ob kapitulaciji Italije leta 1943, že prišli začasno na prostost, so pozneje Nemci ponovno zaprli.

Ubityh je bilo iz teh krajev skupaj 36 ljudi. Od tega je bilo iz Sel 24 žrtev, iz Korit 8 in iz Loga 4. Požganih hiš je bilo v Selah – s šolo vred – 53, v Koritah 3 in v Logu 1, se pravi skupno 57 pogorišč.

Partizani iz teh vasi so se borili najprej v sestavi 1. kraške čete ter brkinske čete, po kapitulaciji Italije pa se je oboroženi odpor silno razmahnil in domačini iz teh krajev so se bojevali v sestavi raznih partizanskih enot na goriški fronti: v Kosovelovih, Gregorčičevih in Gradnikovi brigadi, v Južno Primorskem odredu, zaščitnem bataljonu 11. korpusa, v inženirskem bataljonu 30. divizije, v VDV enotah in prekomorskih brigadah, 1. 3. in 4. armade, v številnih bojih pri osvobajanju Jugoslavije in Trsta. Domačini so se od tod borili v vseh rodovih armade – v pehoti in tankovskih enotah, mornarici in letalstvu. Kar 18 oficirjev in višjih oficirjev JLA je izšlo iz teh kraških globač.

Vse to se seveda ni rodilo brez sistematičnih političnih priprav, revolucionarne zagretosti in neomajne narodne zavesti. Ogenj na Primorskem je že dolgo tlel. Ko sta Hitler in Mussolini napadla Jugoslavijo, so kot vsi Primorci tudi Selani, Hrlozniki in Koritenci začutili, da se bliža ura odločitve.

Že 6. avgusta je bil v Selah pod vodstvom Dogulina in Špacapana ustanovljen vaški odbor OF. Spomladi leta 1942 so bili organizirani tudi prvi sestanki z vaško mladino, 19. januarja 1943 pa je bilo v vasi vseljudoško množično zborovanje, na katerem je bil tudi imenovan NOO, ki je v kratkem času povezal vse vaščane – staro in mlado v splošni ljudski odpor. V vaseh KS so delovale partijska organizacija SKOJ, mladina in tudi pionirska organizacija. Zelo dobro so bili organizirani kurirska in obveščevalna služba, vaška straža, preskrbovalna služba in drugi oddelki osvobodilnega gibanja.

Takoj po kapitulaciji Italije je bila v vasi organizirana tudi slovenska partizanska šola, ki je trajala dokler niso Nemci požgali vas.

★

Dne, 24. aprila 1945 se je prav pri Selah na Krasu bila krvava bitka med četniki in jurišnim bataljonom 31. divizije, na kar so pobesneli četniki spet pritislili na izmučeno vas, katere prebivalci so morali še enkrat na zloglasni trg. Moških takrat v vasi že ni bilo več, zato so se pa toliko bolj znašali nad ženskami in otroci, takrat so

požgali tudi še preostali dve hiši, ki so jih do tedaj vaščani za silo popravili.

Sicer pa je o tej bitki med partizani in četniki obširno in z vso prepričljivo silo svojega pisateljskega peresa pisal v knjigi »Ognjeni plaz« Tone Svetina. Mojmir Djukić, poklicni vojak in antikomunist se je s svojim bataljonom zaklel, da bo tik pred koncem vojne in angloameriškim desantom pred Trstom, ki ga je pričakoval, še do kraja očistil ves Kras komunistične nevarnosti. Z mulami in v dolgih pohodnih kolonah se je iz Kostanjevice podal proti Selam. Borov gozdič pri Selah se mu je zdel povsem nenevaren, toda varal se je. Komandant jurišnega bataljona Franc Kovačič-Tarzan je prav tod razporedil zasede. Ležal je v zapuščenem, z rastlinjem poraslem okopu v verigi strelskih jarkov avstrijske vojske iz 1. svetovne vojne. Partizani so se podali v neizprosni boj prav iz istih globeli in jarkov, kjer so se v prvi svetovni vojni klali vojaki, delavci in kmetje, za cesarske in kraljevske barve. Po krvavi bitki so spet ležala na planoti razmetana trupla. Jurišni bataljon je svoje opravil. Borci so prevračali mrtve in se oskrbeli z novimi bombami. Šele tedaj so ugotovili, da poka po vsem krasu. Na več mestih so zagledali visoke stebre dima, ki jih je razblinjal veter. Tam kjer je gorelo, sta se borila Dušanova brigada VDV in Maslov jurišni bataljon.

★

»Bil je to strašen dan,« je pripovedovala Tila Znidarjeva. Vsi smo iskali zavetje po hišah in luknjah. Četnikov je veliko padlo in tisti, ki so ostali, so se hoteli maščevati nad nami v vasi. Pritiskali so celo na peteline pušk in samokresov, da bi nas postrelili, a bili so že brez nabojev. Po hlevih so pobirali živino in nas prisilili, da z volovsko vprego odpeljemo njihove mrtve in ranjene.

A v ognju se je rodila svoboda.

Zato so Selani sklenili, da bodo sedanje praznovanje krajevnega praznika spremenili v trajno obliko obujanja spominov na svetle tradicije narodnoosvobodilnega boja in na novo odprto povezovanje preko meje. Sela na Krasu, Sela med strelskimi jarki postajajo posej kraj bratskega srečevanja ljudi dobre volje. Kaj torej ne bi na družabnem srečanju v nedeljo, 10. junija zvrnili na to zdravje kozarček pristnega kraškega vina!

Metod Pahor-Ninč

ZASEDA

Prvi minersko sabotažni vod BBO (Briško-beneškega odreda) je bil ustanovljen v Kozani, v zaselku Na gmajni. Ob ustanovitvi (januarja 1944), je bilo v vodu le petnajst borcev. To je bila samostojna bojna enota, ki je imela nalogo napadati sovražnika od Gorice do Čedad in Vidma.

Že s prvimi akcijami so borci voda dokazali, da bo sovražnik imel z njimi hude težave. Da bi se kolikor mogoče zavarovali pred presenečenjem, so razvili dobro obveščevalno in kurirsko službo. Razen tega so se stalno selili iz kraja v kraj in s tem dajali sovražniku vtis, da jih je v pokrajini veliko.

Dne 26. marca 1944 je sabotažni vod taboril pri osamljeni kmetiji v Vipolžah. Sredi popoldneva je stražar opazil vojaški kamion, ki je prihajal od Moše. To je trg v Furlaniji, kjer je bila nastanjena večja nemška vojaška enota. Kamion se je obrnil proti Cerovem, stražar pa k svoji enoti. Komisar Željko je poslal kurirja po komandirja v vas, borcem pa ukazal premik za Nemci. Ustavili so se pri zadnjih hišah v Dolnjem Cerovem in prisluhnili, ker so Nemci streljali po vasi. Poiskali so kurirko in jo poslali na ogled. Ko se je vrnila, je povedala, da sta v vasi le dva »švaba«, ki streljata kokoši po dvoriščih in jih nabirata v vreče, ostali pa so s kamionom odšli v Gornje Cerovo. Medtem sta se vodu pridružila komandir in njegov kurir. Po kratkem posvetu so borci najprej likvidirali nabiralca dobrin v vasi, nato pa odhiteli v zasedo, ki so jo postavili na gričku imenovanem Stara gora. To je kraj, kjer se preveši cesta v strm klanec in leži dober kilometer iz vasi. Tam so polegali, pripravili orožje in čakali. V Gornjem Cerovem so slišali rafale iz brzostrelk in posamezne strele. Komandir Oskar je začel nato razporejati borce vzdolž ceste. »Vuko!« je poklical mitraljezca. »Pojdi vrh griča, prvi jih boš videl, zato boš tudi prvi odprl ogenj. Zaropotaj, ko bodo vozili mimo tebe. Skrij se na vzpetini nad cesto. Kradejo hudiči!« »Šta?« se je Vuko ustavil ob njem. »Kradu za veliko noč, a dobit čeu dugu noč.« »Tako je komandir!« je Vuko odšel na svoje mesto. Bil je Črnogorec. Leta 1942 so ga Italijani ulovili v neki bitki ko je bil ranjen. Odpeljali so ga na Rab, nato pa v Gonars od koder je prišel v Brda po razpadu Italije. Bil je najstarejši borec v vodu, saj je imel okoli trideset let. Vedno je bil zamišljen in tovariši dolgo niso vedeli kaj ga teži. Nekoč jim je zaupal, da so mu četniki doma ubili ženo in sina. Edino v boju se je razživel, v njem je našel samega sebe. »Švabi, mater vam...« je stisnil svojo zbrojevko in legel med suho travo. Napeto je gledal proti Gornjem Cerovem odkoder Nemcevi ni hotelo biti. Čez čas je vstal in poiskal komandirja. »Još jih nema, pošalji koga gore, da vidi šta rade.« »Bom!« je Oskar zaklel in ob njem sta se ustavili dve punčki z bližnje kmetije ter se javili da gresta na ogled. Komandir je gladko odbil ponudbo, toda punčki sta kljub temu ostali ob njih, posnemali borce in se ulegli v travo. Tudi Vuko bi ju najraje poslal domov, a bilo je že prepozno.

Borci so stiskali pripravljeno orožje, minute so postale neskončno dolge. Po zvezi so si dajali znake vzdolž zasede in čakali kdaj zapoje Vukova zbrojevka. Mitraljezec je odprl ogenj šele, ko je kamion zdrvel mimo njega. Presenečeni in prestrašeni Nemci so skakali z vozila in partizanske krogle so jim rešale telesa. Nastala je bitka, ki je bila hitra in učinkovita. Po cesti so ležali Nemci, ki so se malo pred tem tako oblastno vedli v vasi, kjer so kradli vino, slanino in sploh vse kar bi jim lahko prišlo prav za bližajoči praznik. Borba je trajala komaj nekaj minut in vsega je bilo konec. Le to je bilo čudno, da je kamion ušel. V kabini sta bila dva šoferja in ko je prvi padel, je krmilo pograbil drugi. Čeprav je bil tudi ta ranjen, je vendarle odpeljal do Moše, kjer je še tistega dne izkrevaval.

Naslednjega dne so prišli Nemci iskat svoje tovariše. Tedaj je bilo pričakovati, da se bodo maščevali nad civilnim prebivalstvom, kar pa se ni zgodilo. Poiskali so svoje mrtve, zbrali nekaj ljudi, jim grozili z orožjem, nato pa zažgali eno štalo in odšli. Kasneje so ljudje pripovedovali, da ni bilo represalij zato, ker so Nemci prišli ropat brez vednosti in dovoljenja njihove vojne komande. Borci sabotažnega voda so imeli v tej akciji le enega ranjenca, nabavili pa so si nekaj kosov orožja in vojne opreme. Po tem dogodku so smelo šli novim akcijam naproti.

V muzeju narodne revolucije v Ljubljani je slika desetih talcev iz Gornjega Cerovega, ki so bili ustreljeni 22. maja 1944. Kolikor se spominjam, piše pod njo: »Talci ustreljeni v Gornjem Cerovem v Brdih kot maščevanje za uspešno partizansko akcijo.« To vsekakor ne drži, ker nima z akcijo na Stari gori pomembne zveze. Po drugi strani so Nemci zagrešili omenjeni zločin zaradi izdajstva, kar je bilo ugotovljeno. Izdajalci so bili kmalu odkriti in so tudi plačali svoj umazani račun. Le eden izmed njih se najbrž še klati po svetu in na svojih plečih prenaša težo izdajstva nekdanjih soborcev, ki jih je tedaj kot vaše terence spravil v smrt. To pa je že druga zgodba o kateri bo treba tudi spregovoriti. Zaželjeno bi bilo torej, da bi napis pod sliko talcev spremenili in mu dali resnično vsebino.

Niko Prinčič

BUKOVICA-ŠENKOV TURN

Odkritje treh spominskih obeležij in srečanje borcev Gorenjskega odreda

Osmega junija 1944 je Gorenjski odred z dvema bataljonom (drugim in četrtem manevrskim – 400 borcev) zasedel vas Selo in okolico, se tam nastanil in tako ustvaril v vaseh pod Rašico: Kosezah, Senkovem turnu, Potoku, Selu, Golem in Vesci svobodno ozemlje, ki pa je bilo obkroženo s številnimi okupatorjevimi postojankami. Nemci so potrebovali več dni, da so pripravili ofenzivo s 5000 vojaki za uničenje odreda. Dvanajstega junija proti večeru so Nemci obkolili rašiško hribovje z močnim obročem, vendar se je odred v ranem jutru 13. junija brez žrtev z udarom prebil iz obroča po čistini pri Vesci – prav tam, kjer se sovražnik ni nadejal preboja. Trinajsti junij je proglašen za krajevni praznik KS Bukovica-Senkov turn in KS Vodice.

Petintridesetletnico tega dogodka bodo v KS Bukovica-Senkov turn praznovali združeno z letošnjimi jubileji, poseben poudarek pa bo veljal 55-letnici društva kmečkih fantov in deklet, ki je bilo pred vojno izredno aktivno tudi v Senkovem turnu.

V polmesečnem praznovanju se bodo zvrstile številne športne in kulturne manifestacije, medtem ko bo osrednja prireditve v soboto, 9. 6. 1979 ob 15. uri pri domu DPO v Utiku pri Vodica z odkritjem spomenika revoluciji, delo kiparja naivca Petra Jovanoviča. Izdelan v hrastu bo simboliziral predvojno revolucionarno gibanje, NOV in povojno graditev. Nato bo v Vesci na mestu zgodovinskega dogodka iz leta 1944 ponazoritev preboja in odkritje obeležja s to vsebino. Na Selu bodo Dušanu Otoničarju-Samu odkrili spominsko ploščo njegovi soborci, ki bodo to prireditve izkoristili za svoje srečanje.

Pri smučarski koči SD Strahovce bo proslava zaključena s partizanskim večerom ob tabornem ognju, ki zaradi svoje vsakoletne enkratnosti slovi že daleč naokrog in je že sam po sebi vreden obiska.

Ljubitelji rekreacije se bodo verjetno udeležili množičnega tradicionalnega, letos že petega, Pohoda po poteh partizanske Rašice s pričetkom na Selu 9. 6. ob 9. uri. Pohod poteka mimo mnogih obeležij NOV in ima kot tak tudi globlji vzgojni pomen. Udeleženci pohoda bodo prejeli posebne izkaznice in ustrezne spominske značke za večkratno udeležbo.

TONE KOSEC

KOPRIVNA

Mladi, borci, kurirji

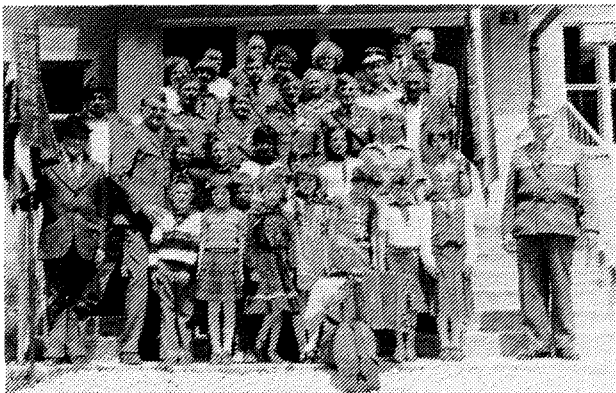
Na dan mladosti so se pred osnovno šolo v Koprivni zbrali številni nekdanji partizanski kurirji. Vsako leto se namreč prav tega dne zberejo tu kurirji iz vse Slovenije, saj nosi osnovna šola Koprivna ime po partizanskih kurirjih PO K-10.

Leta 1973 je prevzel pokroviteljstvo nad osnovno šolo v Koprivni odbor 4. brigade VDV bataljona partizanskih kurirjev Slovenije. Komandir pododbor koroških kurirjev, tovariš Ožbi Fajmut je v imenu vseh kurirjev Slovenije pozdravil pionirje in vse zbrano prebivalstvo. Slavnostni nagovor je imel Hinko Lastnik iz Sloven Gradca. Slavnosti se je udeležil tudi nekdanji koroški kurir in znani sodelavec VT-15, tovariš Drago Miklavc iz Maribora.

V imenu pododbor koroških kurirjev je tovariš Ožbi Fajmut razdelil učencem osnovne šole Koprivna spominska darila. Pododbor se vsem podjetjem, ki so sodelovala, prav lepo zahvaljuje za finančno pomoč pri tem. Otroci s šole v Koprivni so skupaj s svojo mentorico tovarišico Čarfovo organizirali sestanek. Borci-kurirji so otrokom odgovarjali na številna vprašanja iz NOB. Zanimanje otrok je temeljilo na zaključnih bojih na Koroškem, predvsem na Poljani leta 1945.

Po končani prireditvi so se partizanski kurirji še dolgo zadržali med svojimi nekdanjimi borci in simpatizerji ter mladimi.

IGNAC ZDOVC

Pred osnovno šolo v Koprivnici ob dnevu mladosti

Obnovljeno spominsko obeležje ob cesti na Kočno

BLEJSKA DOBRAVA

Obljubljamo!

»Cicibani vrtca Ivanke Krničar obljubljamo, da bomo to spominsko obeležje padlemu borcu, minerju Jeseniško-bohinjskega odreda Leopoldu Kovačiču vzdrževali in krasili s cvetjem. Tu je mesec dni pred osvoboditvijo padel mlad, šele 18-letni partizan, ki se je boril proti okupatorju za svobodo naše domovine. Obljubljamo, da bomo tako kot že prej redno obiskovali to mesto in utrjevali tradicije najbolj svetlih in težkih časov našega boja in revolucije. Pridno se bomo učili in se tudi naučili braniti našo svobodno socialistično domovino.«

Tako so obljubili pionirji in cicibani iz Blejske Dobreve, ko jim je predsednik krajevnice organizacije ZB NOV izročil v varstvo obnovljeno spominsko obeležje ob cesti na Kočno.

Slovesnost je bila namenjena tudi dnevu mladosti in tovarišu Titu so poslali čestitko ob njegovem rojstnem dnevu.

LUDVIK AMROŽIČ

GORJE

Jubilej planinstva

Gorjanski planinci so v soboto, 26. maja letos, proslavljali 50-letnico svojega obstoja. Šestindvajsetega maja leta 1929 so namreč v Gorjah ustanovili planinsko društvo. Prvi predsednik tega društva je bil Jakob Jan-Rpečnekov iz Spodnjih Gorij, ki so ga Italijani med okupacije v Ljubljani umorili. Društvo je imelo v tem prvem letu 70 članov, danes pa jih ima 771, od teh 102 mladincev in 112 pionirjev.

Gorjanski planinci so doslej prejeli od PZS 8 zlatih častnih zmačk, 32 srebrnih in 22 bronastih. Od PZJ pa so prejeli zlate častne zmačke trije člani, srebrne pa šest članov.

Na sobotni proslavi je zastopnik Planinske zveze Slovenije izročil zlate častne značke Antonu Bučarju, Janezu Pazlarju in Metodu Pazlarju, srebrne pa Marici Okršar, Bogdanu Klinarju in Jožetu Markelju. Planinska zveza Slovenije je društvu podelila posebno priznanje za 50-letno uspešno delo. Sedanji dolgoletni predsednik Matija Klinar pa je za svoje delo prejel knjigo »200 let Triglava«. Predsednik Klinar je podelil zlate društvene značke Antonu Bučarju, zastopniku PZS, Krištinu Ogrisu, ki je še edini ustanovni član društva in Jožetu Muleju. Priznanja za svoje delo v društvu pa je prejelo več članov. Za skupno sodelovanje so prejeli priznanja tudi planinska društva skoraj iz vse Gorenjske, KS Gorje in vse družbenopolitične organizacije ter društva iz Gorij.

Gorjansko planinsko društvo ima na skrbi dve visokogorski planinski postojanki; to sta dom Planika in Dolič, ki stojita tik pod vrhom Triglava. Dom na Doliču je bil vse do konca vojne pod italijansko oblastjo, bila pa je le skromna koča italijanskih financarjev. Ta dom so gorjanski planinci preuredili in ga leta 1953 otvorili. V letu 1972 so dozdali nekaj prostorov in povečali število ležišč na 160. Zgradili so tudi rezervoar za 25 kubičnih metrov vode.

Doma Planika niso povečali, preuredili pa so vse notranje prostore, napeljali elektro vode in uredili sanitarije. Zgradili so še en rezervoar za 22 kubičnih metrov vode. Dom Planika ima 80 ležišč.

Na proslavi so udeleženci prejeli bilten, ki prikazuje celoten razvoj planinstva v Gorjah. Pred proslavo so v avli osnovne šole bratov Žvan otvorili zanimivo razstavo o razvoju planinstva. Prikazali so prve planinske lesene čevlje in tudi prve smuči so bile tam poleg drugih zanimivih predmetov in slikovnega gradiva.

Ob zaključku proslave so planinci Planinskega društva Radovljica svojim tovarišem iz Gorij podarili sliko z gorskimi motivi.

Gorjanski planinci bodo v avgustu organizirali v okviru občinskega praznika občine Radovljica zbor vseh planincev iz občine Radovljica, vabljeni pa bodo tudi drugi občani in planinci.

JOŽE AMBROŽIČ

DOMŽALE

Srečanje mladih tehnikov Slovenije

Zveza organizacij za tehnično kulturo Slovenije – področne organizacije v Domžalah je pod pokroviteljstvom skupščine občine Domžale pripravila 26. maja letos 3. srečanje mladih tehnikov Slovenije. To pot se je zbralo 38 tekmovalnih vrst iz Slovenije, ki so se pomerile v raketnem modelarstvu, fototehniki, avtomodelarstvu, lovu na lisico, zmajih, letalskih modelih A-1, modelih motornih čolnov razreda MČ-1, sestavljenkah Elektropionir in poznavanju proizvodnega procesa v papirnici Količevo.

Po končani slovesni otvoritvi tega izrednega tekmovanja mladine slovenskih osnovnih šol so mladi tehniki dokazali svoje strokovne sposobnosti. Skoraj 300 tekmovalcev se je pomerilo na tekmovalnih stezah priljubljenih tehničnih dejavnosti in si priborilo vrsto uspehov. V skupni razvrstitvi posameznih občinskih tekmovalnih vrst je zbrala največ točk tekmovalna vrsta mladih tehnikov iz občine Radovljica – 397 in se uvrstila na 1. mesto. Sledijo tekmovalci občinske vrste Murska Sobota s skupno 370 točkami, medtem ko je na tretjem mestu občinska vrsta mladih tehnikov Ljubljana Šiška s skupno 367 točkami. Vsem tem pa sledijo: 1. ekipa Maribor, Kamnik, Domžale, Zagorje ob Savi, Kočevje, Ljubljana Bežigrad, Ljubljana Vič-Rudnik, itd.

Le pet občinskih vrst ni imelo fototehnike, medtem ko so bile vse ostale tehnične dejavnosti dokaj maloštevilne, le v sestavljenki Elektropionir je tekmovalo 27 občinskih ekip.

Najbolje uvrščeni tekmovalci vseh tekmovalnih tehničnih vrst se bodo letos še pomerili na 15. srečanju mladih tehnikov Jugoslavije, ki bo od 15. do 16. junija v Radovljici. Tedaj pa bo njihov delovni in tekmovalni program še obsežnejši in zahtevnejši.

VALERIJA NOVŠAK

BREŽICE

Obujanje spominov

Brežiški borci za severno mejo so zborovali dne 24. maja letos, v Prosvetnem domu v Brežicah. Te letne skupščine, 11. po vrstnem redu, se je udeležilo od 34 še živečih borcev 26 članov in večje število povabljenih predstavnikov sorodnih množičnih organizacij in ustanov.

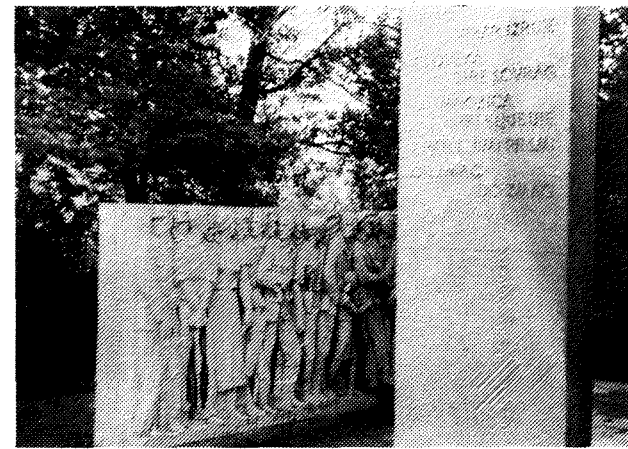
Predsednik Anton Žabkar se je spominjal prehojenih poti naše zveze skozi celo zadnje desetletje. Tajnik Radko Klemenčič pa je ob tej desetletnici osvoboditve Maribora nanizal zgodovinske dogodke v kritičnih novembrskih dneh leta 1918 in prikazal težave, s katerimi se je takrat moral boriti osvoboditelj Maribora, general Rudolf Maister.

Tega dne, na predvečer dneva mladosti, so zborovalci poslali brzojavko svojemu vrhovnemu poveljniku maršalu Titu za njegov rojstni dan.

RADKO KLEMENČIČ

STARI VODMAT

Vodmatski dnevi

Krajevna konferenca SZDL in krajevna skupnost Stari Vodmat sta v sodelovanju s Kliničnim centrom, vojaško bolnišnico, šolo dr. Jože Potrč ter drugimi družbenopolitičnimi organizacijami priredili »Vodmatske dneve« v okviru proslave KPJ, SKOJ in revolucionarnih sindikatov, pa tudi ob mednarodnem letu otroka, in sicer od 4. do 9. junija letos.

V tem času se bodo zvrstile številne športne in kulturne prireditve, sklepna slovesnost pa bo v soboto.

Po kulturnem in umetniškem programu bo tovariško srečanje za kraje KS Stari Vodmat in ostale.

Foto: JOŽE ČURIN

DOLENJSKE TOPLICE

Slavje partizanskih
topničarjev

Borci 1. topničarske brigade, ki je bila ustanovljena 7. maja 1944 v Laščah nad Dvorom v Suhi krajini, so v nedeljo skupaj z občani krajevnne skupnosti Dolenjske Toplice in borci VDV brigade proslavili 35-letnico formiranja te slavne slovenske brigade. Zbrane borce in druge občane je v zdraviliškem parku najprej pozdravil predsednik sveta KS Dolenjske Toplice Jože Lukšič nato pa je o slavni poti topničarske brigade, ki je v dvajsetih mesecih svojega obstoja veliko prispevala k udarnosti partizanskih akcij na območju Dolenjske, Bele krajine, Kočevske itd. govoril njen prvi komandant Miha Mišič.

Slavnostni govornik na tem prijetnem srečanju, ki se ga je udeležilo blizu 2000 ljudi je bil predsednik predsedstva skupščine SR Slovenije Viktor Avbelj-Rudi, ki je med drugim dejal: »Zelo logično je, da prav Dolenjske Toplice na svoj praznik gostijo pripadnike in borce dveh tako pomembnih vojaško političnih enot partizanske vojske kot sta partizansko topništvo in vojska državne varnosti. Pred 35 leti je bil 6. junija 1944 v Dolenjskih Toplicah velik miting v čast 1. topniške brigade. Delovanje topniške brigade in pozneje artilerije 6. korpusa je bilo na življenje in smrt zvezano z dobro znanimi boji, ki jih označujemo s krajevnimi imeni, kakor: Zdenska vas, Žužemberk, Štampetov most, Velike Lašče, Kočevje, Novo mesto itd. Pomemben delež topničarjev v boju za utrjene sovražne postojanke je zapisan v srcih borcev, ki so jim topničarji odpirali pot do bunkerjev in mimo njih in bombashev prihranili mnoga dragocena življenja. To je zapisano tudi v spominih tistih okupatorskih vojakov in domačih izdajalcev, ki so trepetali pred učinki partizanskih granat. Med poveljniki, ki so vodili topništvo, so znana imena: Mišič, Brajevič, Cvetan, Potočar, Turner, Zupanc, Dolčič in drugi.«

SLAVKO DOKL

Generalpolkovnik Ivan Dolničar opisuje življenjsko pot Edvarda Rusjana (Foto: J. A.)

NOVA GORICA

Pionir našega letalstva

V Novi Gorici je bila osrednja slovesnost ob 70. obletnici prvega poleta pionirja našega letalstva Edvarda Rusjana, ki je živel in ustvarjal v sosednji Gorici. Slavnostni govornik ob tej priložnosti je bil generalpolkovnik Ivan Dolničar, ki je orisal življenjsko pot našega prvega letalca. Prvič je poletel z lastnim letalom 25. novembra leta 1909.

»Od časa prvih poletov Rusjana in drugih jugoslovanskih pilotov je minilo sedem desetletij. Ta časovni razpon je izpolnjen z ustvarjalnim zanosom in vzori potrjene hrabrosti nekaj generacij letalcev, ki so si v vojnah in miru prizadevale za napredek jugoslovanskega letalstva, da bi ga pripeljale do ravni, na kateri je danes,« je med drugim dejal Ivan Dolničar.

Jugoslovanski konstruktorji so uspeli v preteklih 70 letih ustvariti 115 različnih tipov letal za vojaške in civilne namene in več kot 50 tipov jadralnih letal. V naših tovarnah so izdelali več kot 4700 letal, 1800 jadralnih letal, 1700 letalskih motorjev, več kot 60.000 padal in druge opreme.

J. ALIČ

PREDJAMA

Spet je donela
partizanska pesem

Občinski komite ZKS Postojna in občinska konferenca ZSMS sta priredila v nedeljo v kraju Griže nad Predjamo slovesnost, ki je bila namenjena letošnjim jubilejem naše partije, SKOJ in sindikatov. Slavje, ki je bilo tudi v okviru praznovanja dneva mladosti, je bilo na istem mestu, kjer je bila pred 35 leti – 27. maja 1944 – 2. konferenca ZSM za rajon Podgora. Zbrali so se mladi iz postojnske občine ter medvojni člani mladinske organizacije podgorskega rajona.

Slavnostni govor je imel sekretar ZKS Postojna Tomaž Tušar, nekdanja rajonska sekretarka ZSM Lojzka Penko-Milojka je orisala potek konference med tem, ko so v okoliških vaseh odmevali partizanski streli v spopadu s sovražnikom. Takratno konferenco so stražili pripadniki Dolomitskega odreda.

Sekretar ZKS je podelil članske izkaznice 41 novo sprejetim članom ZK, pionirji pa so bili sprejeti v mladinsko organizacijo.

Nekdanji člani rajonskega odbora mladine za Podgovo so ob tej priložnosti izdali spominsko številko »Podgorskega odmeva«, njihovega glasila med NOB. Tedaj ga je urejala partizanska učiteljica v Studenem Ivanka Pavlinč-Boja, pomoč pri tiskanju pa so jim nudili fantje propagandnega odseka Dolomitskega odreda.

V Grižah je v nedeljo spet zadonela partizanska pesem, igrala pa je tudi godba na pihala. Zabavni del prireditve s partizanskim golažem se je nato nadaljeval pri Predjamskem gradu.

MIRA PAGON

ZEMUNIK PRI ZADRU

Letalstvo in protiletalska
obramba

Dne 21. maja 1979, ob dnevu letalstva in protiletalske obrambe, so borci 1. in 2. prekomorske brigade obiskali letalsko vojaško akademijo na letališču Zemunik pri Zadru. Ta šola nadaljuje tradicije letalske šole, ki je bila v sklopu prve letalske baze NOVJ in je začela s svojim delom v Saveletri v južni Italiji, nato je nadaljevala s šolanjem pilotov in drugega letalskega osebja v Benini v Libiji in naposled se je tik pred koncem vojne preselila na letališče pri Zadru.

Letalski polkovnik-pilot Josip Jelić, predstavnik omenjene akademije, je skupaj s svojimi oficirji poskrbel, da so si naši borci ogledali moderne učilnice in kabinete, kjer se izvaja pouk po najbolj sodobnih načelih in metodah.

Na koncu so naši borci prisostvovali še slovesnostim in vojaški paradi vseh enot letalske garnizije Zadar ter si ogledali letala in drugo oborožitev. Vsi borci so bili z obiskom letalske enote zelo zadovoljni in so jim v spomin na njihov obisk poklonili pet knjig Letalci prekomorci, ki jo je napisal Rafael Perhauc, komandant letalskega odreda NOVJ pri RAF, ki je bil tudi sam od vsega začetka oficir letalstva NOVJ.

ALBERT KLUN

RADOVLJICA

Srečanje mladih
tehnikov Jugoslavije

Od 14. do 16. junija bo v Radovljici pod pokroviteljstvom častnega predsednika Narodne tehnike Jugoslavije, tovariša Franca Leskoška-Luke 15. srečanje mladih tehnikov Jugoslavije. Prišlo bo 270 nastopajočih mladih tehnikov in 30 njihovih mentorjev, ki bodo pokazali svoje znanje in spretnosti v številnih tehničnih dejavnostih. Nastopili bodo foto in kino amaterji, radiotelegrafisti, modelarji, motoristi, avtomobilisti in padalci. Pripravili bodo razstave svojih izdelkov in praktičen prikaz njihove uporabe. Pomerili se bodo tudi na kviz Znam, hočem, moram ter v najzahtevnejši disciplini obrambe in zaščite. Vse te dejavnosti in nastopi bodo v Radovljici, v Lescah, na Šobčevem jezeru in na letališču ALC Lesce.

Prireditve si bo ogledalo, kot predvidevajo, tudi 10 delegacij iz socialističnih in neuvršenih dežel.

Začetna in sklepna prireditve ter večina razstav bo v osnovni šoli Anton Tomaž Linhart v Radovljici. Srečanje bodo zaključili z veliko parado po ulicah Radovljice, v kateri bodo sodelovali v prvem delu motociklisti in avtomobilisti, v drugem delu pa člani klubov vseh tehničnih dejavnosti iz vseh republik in pokrajin.

LJUBLJANA

Odlikovanja slovenskim
zdravnikom

Prvega junija je ob 50-letnici Zdravniškega vestnika tovariš Mitja Ribičič, predsednik republiške konference SZDL, podelil odlikovanja predsednika republike naslednjim zdravnikom: Lev Matajaj in Drago Mušič sta prejela odlikovanje z redom republike s srebrno zvezdo, Vito Lavrič, Eman Pertl, Rihard Pestevšek in Branko Šalamun so dobili red zasluga za narod s srebrnimi žarki, Stanko Banič, Rudolf Del Cott in Zvonimir Sušteršič pa red dela z zlatim vencem. Zdravniški vestnik oziroma njegovi uredniki pa so bili nagrajeni z diplomom Marka Gerbca, zdravnika, ki je prvi na svetu opisal srčni blok. Ob tej priložnosti so podelili tudi priznanja glasilom republiških in pokrajinskih zdravniških društev in njihovim zaslužnim posameznikom.

Tekst in foto: JOŽE ČURIN

ZALOKA

Oživljen partizanski
tabor

Borci Zapadnodolenjskega odreda so pod vasjo Zaloka v gozdu Jelovka po 36 letih ob dnevu mladosti obnovili svoj partizanski tabor iz leta 1942.

V dogovoru in s pomočjo borčevskih organizacij občin Trebnje in Litija ter v sodelovanju z borčevsko organizacijo krajevnih skupnosti Šentrupert, Mirna in Gabrovka smo v treh akcijah v nekdanjem partizanskem taboru postavili na komaj še vidnih mestih nova obeležja temeljev zemljank in šotorov, zajeli vodo, uredili ognjišče, namestili obeležje s kratko zgodovino odreda, očistili peš-poti do tabora in postavili smerokaze.

Na dan mladosti, 25. maja, so se v taboru zbrali borci ZDO in okrog 300 mladincev in mladink šol v Šentrupertu, Mirni in Gabrovki. V lepo okrašenem taboru z zastavami in Titovo sliko so ob 10. uri pričeli izvajati program. Vse navzoče je pozdravil predsednik organizacije ZB Šentrupert, tovariš Bizjak. Nato je predsednik odbora ZDO, tovariš Lojze Bele-Tičko prisotnim orisal življenje v taboru pred 36 leti. Opisal je tudi takratne pomembne vojaške akcije ZDO. Posebej je zaželel, da delno obnovljeni tabor služi predvsem mladini omenjenih in sodelujočih treh šol ter organizacijam združenega dela za taborjenje in pouk v naravi za SLO in DSZ.

Program so zelo uspelo nadaljevale šole, vsaka s po eno točko. Ob zaključku je mladino nagovoril predstavnik ZMS Trebnje, tovariš Dušan Škerbis in sprejel 60 mladincev in mladink v organizacijo ZMS ter jim podelil članske izkaznice. Mladim članom ZMS so čestitali tudi borci ZDO.

Borci so se z obnovitvijo svojega nekdanjega partizanskega tabora in s sodelovanjem z mladino in šolami vključili v akcijo »Nič nas ne sme presenetiti«. Uspela proslava dneva mladosti je tako postala začetek trdnega in trajnega sodelovanja šolske mladine in odbora ZDO.

ODBOR ZDO

Borci in mladina skupaj proslavljajo dan mladosti v taboru ZDO.

SLOVENIJALES
TOZD Stanovanjska
oprema
Mestni trg 23
Ljubljana

s svojimi poslovnimi enota-
mi - trgovinami pohištva v:
Ljubljani, Titova 52
in Plemijeva 86, Vižmarje
Kranj, Savski log
Celje, Medlog 18
in Zidanškova 10
Slovenjgradec,
Glavni trg 26
Maribor, Cankarjeva 4
Hoče, pri Mariboru

TO-MO-DI

TOPLI MONTAŽNI DIMNIK
Z GIBLJIVO
KISLOODPORNO
OGNJESTALNO
ŠAMOTNO CEVJO

MONTAŽNO INDUSTRIJSKO PODJETJE
61000 LJUBLJANA, OPEKARSKA 13
Tel. 22-113, 20-641
Telex 31420 YU KIP
Tekoči račun 50103-601-23238

vzdržuje, rekonstruira, gradi
ceste in ostale prometne
površine.

inštalacije p. o. ŠKOFJA LOKA

Tek. račun 51510-601-11170

Tel. št.: h. c. 60-581
60-582
komerc. 61-593
teh. s. 61-589
61-562
PB 61-563

Vodovodne, ogrevalne, prezračevalne, električne instalacije in za vse tudi lastni projektivni biro

Splošno kovinsko podjetje AJDOVŠČINA

TELEFON: 73 213 — TELEGRAM: KOVINSKO AJDOVŠČINA — TEKOCI RAČUN 52010-601-10974 — POŠTNI PREDALY3

Investicijska oprema, oprema za
bolnišnice

KOVINSKA INDUSTRIJA IG PRI LJUBLJANI

● USMERJENOST IN RAZVOJ

Razvijati želimo zlasti trgovinsko opremo in stropne obloge. V ta namen se kot pomoč pri razvoju naših izdelkov povezujemo s FAGG, za prodajo pa z DO, ki imajo v svojem sestavu enoto inženiring za opremljanje in projektiranje poslovnih in drugih prostorov.

● IZVOZ

Izvažamo na tržišča Zahodne Evrope in to kovinske sode in jeklene radiatorje. Za prodor na vzhodno tržišče in DVR pa se povezujemo z delovnimi organizacijami, ki to tržišče že obdelujejo.

- Za zastopanje v SFRJ imamo v Beogradu predstavništvo za SRS, za ostale republike pa komercialne predstavnike.

sestavljena proizvodno-trgovska organizacija združenega dela

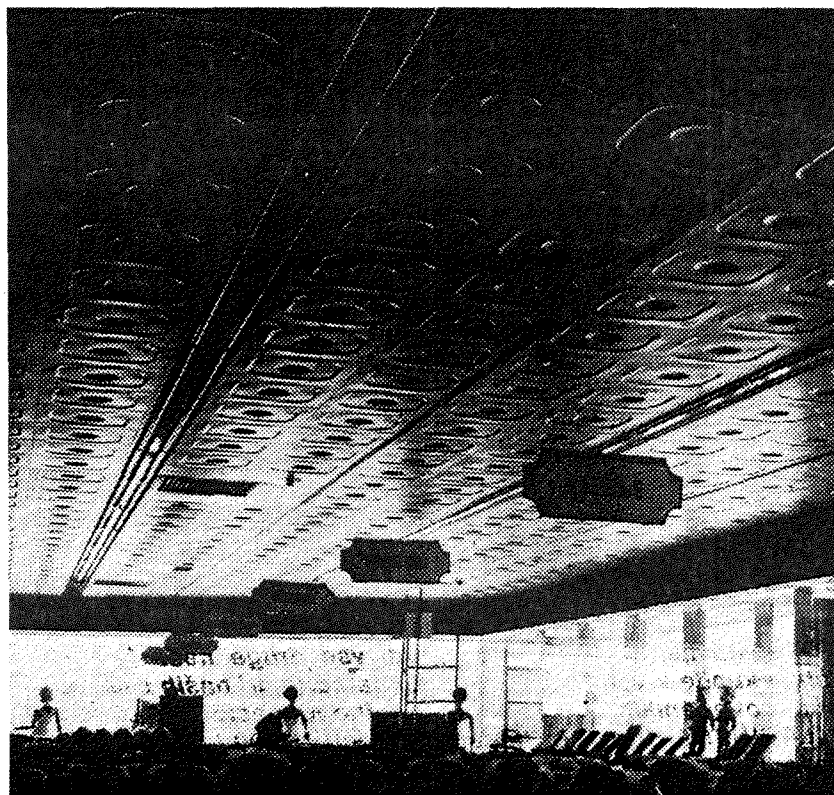

KOVINSKA INDUSTRIJA

61292 IG PRI LJUBLJANI
p. o.

● PROIZVODNI PROGRAM

- TRGOVINSKA OPREMA je oprema za klasični in samopostrežni tip trgovine za vse vrste blaga. Dobavljamo in montiramo dve vrsti opreme, in sicer klasični tip, ki je primeren za samopostrežbe in trgovine s tehničnim blagom ter novi tip opreme, imenovan cevni sistem, primernejši za prodajalne tekstila, konfekcije itd.
- DEKORATIVNE STROPNE OBLOGE izdelane iz aluminija ali jeklene pločevine. Uporaba: za blagovnico, hotele, restavracije, šole, vrte in različne poslovne prostore. Izdelujemo jih v več tipskih barvah in vzorcih.
- KOVINSKA EMBALAŽA. Sem sodijo sodi in hoboki 210 lit., namenjeni za kemično in naftno industrijo.
- RADIATORJI. Proizvajamo jeklene in aluminij radiatorje. Namenjeni so za ogrevanje stanovanj in ostalih prostorov s toplo vodo. Izdelani so v skladu z JUS normami.
- GARDEROBNE OMARE. Proizvodni program obsega: dvodelne, trodelne, štirdelne garderobne omare in pisarniške omare. Izdelujemo tudi kovinske omare po posebnem naročilu in zahtevah kupca.
- KOVINSKA GALANTERIJA. Omenili bi patent zapirac za kovinske sode, katerega izdelujemo za vse jugoslovanske proizvajalce sodov.

Anton Gustinčič

Na koprskem pokopališču smo se poslovili od borca NOB in VVI Antona, rojenega leta 1927 v brkinski vasi Rjavče. Za NOB je začel delati leta 1942. Po razpadu Italije je šel med partizane in se boril do zmage. Po vojni je bil družbenopolitično aktiven.

Janez
Klemenčič

Na pokopališču v Trebnjem smo se za vedno poslovili od aktivista NOV Janeza Klemenčiča, rojenega pred 77 leti v Mali Loki. Umrli je januarja letos. Tovariš Janez se je že aprila 1942 aktivno vključil v delo za NOB in bil aktivist OF vse do vstopa v NOV. Do osvoboditve se je boril v Dolenjskem odredu. Poznali so ga pod imenom Kuhar Brčko. Po osvoboditvi je bil aktiven v družbenopolitičnih organizacijah.

Franc Škofic

Februarja smo se na pokopališču v Kranju poslovili od tovariša Janeza rojenega leta 1915 v Komoljah pri Idriji. Ob napadu Italije na Jugoslavijo so ga kot politično sumljivega mobilizirali v bataljon speciale in ga poslali na Sardinijo. Od tam je pobegnil in se vključil v 4. prekomorsko brigado.

Kot borec in član ZK je bil vse do zadnjega družbenopolitično aktiven. Bil je večkrat pohvaljen in nosilec dveh državnih odlikovanj.

Jože Voh

V šestinpetdesetem letu starosti nas je zapustil tovariš Jože iz Silove – Šentilj pri Velenju. Pokopali smo ga na pokopališču v Šentilju. Od januarja 1944 se je boril v Slanodrovi brigadi. V hudi bitki na postojanko Šmartno pri Slovenjgradcu je bil kot bombaš ranjen in je izgubil oko. Po mesecu zdravljenja so ga poslali na teren za komandirja TV-32. To dolžnost je opravljal do jeseni 1944, nato pa je prevzel prehrambeni odsek pri okrajnem OF odboru Šoštanj, kjer je ostal do osvoboditve.

Martin Rački

Rodil se je leta 1921 v Lipovcu pri Banjaloki v občini Kočevje. Delal je v Nemčiji, leta 1943 pa se je vrnil domov in odšel k partizanom. Bil je v KNOJ od leta 1947. Po osvoboditvi je delal na Kočevskem. Pokopali smo ga januarja letos v Stari cerkvi pri Kočevju.

Pavla Zakšek

Tovarišica Pavla iz Velenja je bila neumorna družbenopolitična delavka. Že od vsega začetka je delovala kot aktivistka v narodnoosvobodilnem gibanju v Zasavju, zaradi česar se je morala umakniti v ilegalo. Po vojni je delovala v različnih družbenopolitičnih organizacijah. Za zasluge je prejela tri odlikovanja.

Pokojna Pavla se je rodila leta 1914 v Malem Kamnu pri Brestanici.

Miro Hribljan

Rodil se je leta 1923 v Cerknici na Notranjskem. V NOV je vstopil maja 1942 in se z Gradnikovo brigado bojeval po Notranjski in Primorski. Imel je vrsto funkcij: od kurirja do politkomisarja čete. Po osvoboditvi je bil demobiliziran kot komisar-kapetan. Za svoje junštvo je bil večkrat odlikovan. Pokopali smo ga januarja letos na pokopališču na Kokrici.

Vika de Linz

Na pokopališču v Slavi-
ni pri Prestranku smo se
februarja letos poslovili
od tovarišice Vike. Rodila
se je leta 1911 v Kočah.
Po kapitulaciji Italije se
je opredelila za narodno-
svobodilno gibanje in se z
njim povezala do zmage.
Ob obnovi naše domovi-
ne je bila zelo aktivna.
Prejela je tudi odlikova-
nje Medaljo zasluge za na-
rod.

Valentin Testen

V 72 letu starosti je januarja letos umrl tovariš Valentin Testen iz Šempetra pri Gorici. Rodil se je v Kalu nad Kanalom. Že julija 1942 je začel aktivno in organizirano delovati za cilje NOB. Postal je sekretar partijske organizacije v Kalu nad Kanalom in ostal zvest ideji NOB do konca vojne. Bil je tudi odlikovan. Pokopan je na pokopališču v Stari Gorici.

Anton Šimc

Na pokopališču v Velikem Cerovcu smo pokopali tovariša Antona, rojenega leta 1901 v Črmošnjicah. Do leta 1943 je delal kot zaščitnik, po kapitulaciji Italije pa je odšel kot partizanov v protivariantsko četo GSS. V nemški ofenzivi je bil ujet. Odpeljali so ga v taborišče Milberk, kjer je bil do osvoboditve. Ostale je invalid.

Jože Maurovič

Rodil se je pred 74 leti v Osilnici. V začetku leta 1942 se je vključil v OF in NOV in se boril do osvoboditve. Po osvoboditvi je bil v službi ZGKP Kočevje. Pokopali smo ga 1. novembra lani v Kočevju.

Janez Urbas

V Martinjaku pri Cerknici smo se decembra lani poslovili od člana krajevne organizacije ZB, tovariša Janeza Urbasa, rojenega leta 1909. Somišljenik OF je bil od leta 1942. Po kapitulaciji Italije je postal borec Loške brigade. Pozneje so ga internirali v nemška taborišča.

V letu 1978
se je ZVVI in
ZB NOV
Poljane nad
Škofjo Loko
poslovila od
svojih umrlih
članov:

Terezija Rink, rojena
leta 1899
Ivana Demšar, rojena
leta 1899
Franciška Dolenc,
rojena leta 1913
Marijanca Stanonik,
rojena leta 1885
Katarina Dolenc,
rojena leta 1896
Franciška Pelipenko,
rojena leta 1898
Ivana Tavčar, rojena
leta 1902
Franciška Bernik,
rojena leta 1898
Katarina Dolenc,
rojena leta 1905
Marija Šubic, rojena
leta 1899
Janez Kisovec, rojen
leta 1911

VIPAVA

Manifestacija mladosti in moči

Z jugoslovansko himno in spuščanjem zastave z droga se je v nedeljo zvečer v novem športnem centru v Vipavi končalo letošnje 34. športno prvenstvo in 2. pregled kulturno zabavnih aktivnosti ljubljanskega armadnega območja. Zaprl ga je poveljnik ljubljanskega armadnega območja, general Franc Tavčar-Rok. Slavnostni govornik na zaključni slovesnosti pa je bil generalmajor Svetozar Oro, ki je med drugim dejal:

»Letošnja manifestacija je potekala v znamenju jubilejev partije in pomeni izraz široke aktivnosti v borbeni izgradnji in krepitvi skupne borbene pripravljenosti enot in ustanov ljubljanskega armadnega območja. Letošnja športna tekmovanja je krasila športna borba in požrtvovalnost, še posebej pa bratstvo in enotnost vseh nastopajočih. Olimpijsko geslo »važno je sodelovati – ne zmagati« je zaživel v pravem pomenu besede.

Seveda pa je letošnje prvenstvo kot vsa dosedanja minilo tudi v krepitvi prijateljstva med vojaki in starešinami ter prebivalci, še posebej mladimi v krajevnih skupnostih, temeljnih organizacijah združenega dela in šolah. Tekmovanje je pokazalo, da so pripadniki naše armade odlično pripravljeni izvrševati vse tiste naloge, ki jih zahteva obramba naše socialistične samoupravne skupnosti v primeru nenadne agresije.

Okoli 700 vojakov in starešin, ki so prišli iz enot vse Slovenije, je štiri dni preživel v kraju z bogato narodnoosvobodilno tradicijo.

V športnem delu prvenstva so bili najboljši gostitelji – Ajdovščina pred večkratnimi zmagovalci Postojncani. V pregledu kulturnozabavnih aktivnosti pa so se najbolj izkazali Mariborčani.

Prihodnje, 35. jubilejno prvenstvo ljubljanskega armadnega območja bo v Tolminu.

J. ALIČ

Važno je sodelovati, ne zmagati

LJUBLJANA

Prisrčno srečanje osemdesetletnikov

Društvo upokojencev Ljubljana Šiška je priredilo v maju tovariško srečanje upokojencev, ki imajo nad 80 let. Od 182 članov se jih je odzvalo sedeminosemdeset. Vzdušje je bilo prisrčno, k čemur so prispevali pionirji osnovne šole Hinko Smrekar s kulturnim programom.

V sredini pozornosti sta bila najstarejša občana: Terezija Franzot, ki je dopolnila 91 let, in Franc Kovačič s svojimi 96 leti. Za seboj ima 61 let delovne dobe in je med upokojenimi poštarji prav gotovo najstarejši v Sloveniji.

Z občutkom, da niso pozabljeni in z željo, da bi se naslednje leto spet srečali, so se prisrčno poslovili.

VINKO BOVCON

Iščem intendanta Damjana

Iščemo tovariša – partizana Damjana (intendanta) pri 31. diviziji ali 9. korpusu. Imenovani je bil v mesecu septembru 1944 kot ranjenec 3 tedne oskrbovan in skrit na podstrešju v hiši tovarišice Zore, takratne tajnice OF odbora v Vrhpolju pri Vipavi. Doma je bil iz Ljubljane.

Prosimo njega, če je še živ, oziroma vse, ki ga poznajo, da se javi tovarišici Zori Cuderman iz Vrhpolja pri Vipavi, po domače »Lojzetovi«.

Proslava v Bosiljevem

Letos teče 35. leto, odkar sta Cankarjeva in 12. brigada 15. divizije z enotami 13. hrvaške divizije in Karlovškega odreda 30. junija 1944 zavzeli ustaško-nemško postojanko Bosiljevo.

Borci Cankarjeve in 12. brigade so pod posebnim poveljstvom komandanta 15. divizije v nepolnih 18 urah uničili celotno postojanko. Ubitih je bilo okoli 212, ranjenih 12, ujetih 49 sovražnikovih vojakov in zaplenili velike količine orožja in raznega vojaškega materiala. V težkih in ogorčenih bojih je padlo 5 borcev dvanajste in 11 borcev Cankarjeve brigade, med njimi pomočnik bataljonskega komisarja Bogo Flander-Klusov Joža, partizanski pisatelj in pesnik.

Ob obletnici te velike zmage, uničenju ustaško-nemške postojanke ter sodelovanju hrvaških in slovenskih partizanov bo v nedeljo, 1. julija 1979, ob 10.30 v Bosiljevem proslava in tovariško srečanje.

Vse borce 15. divizije, še posebno borce Cankarjeve in 12. brigade vabimo, da se proslave v čimvečjem številu udeležijo.

Iz Ljubljane bo organiziran prevoz. Da pa bi zagotovili dovolj avtobusov, prosimo borce, ki se nameravajo peljati z avtobusom, da se najpozneje do 16. junija 1979 z dopisnico prijavijo na naslov:

RO ZZB NOV Slovenije – za odbor 15. divizije
61000 Ljubljana, Vrtača 11 (Vpišite tudi svojo telefonsko številko.)

Predlagamo, da polovico stroškov prevoza plačajo udeleženci sami.

Avtobusi bodo parkirani v nedeljo, 1. julija, ob 6. uri na Trgu osvoboditve (ob parku pri filharmoniji). Odhod iz Ljubljane bo točno ob 6.30 uri.

Odbor 15. divizije

Zbor borcev 8. SNOB Frana Levstika

Borcem 8. SNOB Frana Levstika sporočamo, da bo zbor brigade v soboto, dne 23. junija 1979, ob 10. uri v vasi Pobegi pri Kopru.

Na zboru bomo podelili spomenice našim borcem, ki živijo onstran meje. Sprejeli bomo tudi pravila brigade, poslušali poročilo odbora in izvolili nov odbor brigade.

Po delovnem programu bo tovariško srečanje.

Odbor

Vabljeni ste v Planino pod Golico

Zgodovinska komisija pri okrožnem odboru nekdanjih aktivistov OF Jesenice vabi vse borce narodnoosvobodilne vojne, ki so bili vključeni od leta 1941 v okrajni komite KP in SKOJ ter vse ostale organizacije, ki so delovale na območju okraja Jesenice (osvobodilna fronta, Zveza slovenske mladine, Slovenska protifašistična ženska zveza, Delavska enotnost, gospodarske komisije, narodna zaščita), kurirje kurirskih postaj G-8, G-10, G-18, G-22, G-28 in transportne postaje ter vse obveščevalce VOS, oziroma OZN in ostalih obveščevalnih točk s tega območja in komande mesta Jesenice na tovariško in delovno srečanje, ki bo v petek, dne 8. junija 1979, ob 16. uri v hotelu v Planini pod Golico.

Srečanje bo v počastitev 60-letnice KP, SKOJ in enotnih sindikatov.

Dogovorili se bomo o nalogah za pripravo zgodovinskega orisa jeseniškega okrožja (območje občine Jesenice in Radovljice) in vsega delovanja narodnoosvobodilnega gibanja jeseniškega okrožja.

Prevoz je možen tudi z lokalnim avtobusom z Jesenic v Planino pod Golico, izpred Zdravstvenega doma Jesenice ob 14.15 uri in 15.40 uri.

Stroške za prevoz z avtobusom ali vlakom bomo povrnili.

Vabimo tudi zgodovinske krožke osnovnih šol Tone Čufar in Prežihov Voranc Jesenice ter študente višjih in visokih šol s področja zgodovine.

Predsednik okrajne
zgodovinske komisije:
Mihela Simčič, Tatjana Jelenc

Partizan z imenom Evropski

Prešernovci! Kdo od vas se spominja tovariša, ki je prišel k partizanom novembra 1942 na Jelovico v Jelovško četo ali bataljon Gorenjskega odreda in nato dobil psevdonim Evropski? Prišel je z Bleda in je bil po poklicu pek. Imenoval se je Anton Požek. Pred tem je bil zaprt in 6 mesecev v koncentracijskem taborišču, ker je dal nekaj denarja za OF. V zimi 1942/43 je govoril na vaškem mitingu v Bohinju. Ob formiranju Prešernove brigade je bil njen borec. Poslali so ga na osvobojeno ozemlje v Belo krajino na tečaj. Ob kapitulaciji Italije je bil v vasi Rakitnica pri Ribnici na Dolenjskem, kjer sta Tomšičeva in Prešernova brigada bili boj z Italijani. Pozneje, ko je Prešernova brigada napadla belo gardo na Turjaku, je bil še v brigadi. Pogrešamo ga nekako od oktobrske ofenzive NOV novembra 1943 ali pozneje.

Prosimo vsakogar od gorenjskih borcev, ki bi vedel povedati kaj o tem tovarišu, kje in kako je izginil, naj bi te podatke posredoval na naslov Anton Ilenič, Ljubljana Polje, cesta XX 11 c, 61260. Lahko pa pošlje le svoj naslov za ustmeni razgovor.

Zahodnoprimorski borci!

V nedeljo, 10. junija, bo ob 10. uri na TV oddajniku na Kuku nad Livkom odkritje spominske plošče o zmagi in zaključnih bojih enot operativnega štaba za zahodno Primorsko.

Istega dne ob 11. uri bo v Livških Ravnah odkritje spomenika padlim borcem NOB, ob 12. uri pa glavna proslava pri planinskem domu nad Livkom.

Vabimo vse borce in aktiviste s svojci in prijatelji, predvsem pa borce Briško-beneškega odreda, brigade »Simona Gregorčiča« Severnoprimskega in Idrijskotelminskega odreda ter nekdanje aktiviste OF Zahodnoprimskega okrožja.

koordinacijski odbor
zahodnoprimorskih borcev

Družabno obmejno srečanje

Nekdanje borce jurišnih bataljonov 30. in 31. divizije, borce VDV brigad in aktiviste vabimo na družabno obmejno srečanje, ki bo 10. junija ob 14. uri v Selu na Krasu.

Prireditveni odbor
za proslavo krajevnega praznika

Za spominsko obeležje pri vasi Hribi

Ker nimamo še vseh podatkov, ki jih potrebujemo za napis spominskega obeležja pri vasi Hribi, smo morali odkritje odložiti.

Na fotografiji je tovarišica Zinka, ki je padla z 11 soborci 30. 9. 1943 pri vasi Hribi na Primorskem. Prosimo vse, ki vedo, kakšni enoti so pripadali padli borci in podrobnosti o tovarišici Zinki, naj nemudoma sporoče ali se osebno javijo na krajevnem odboru ZB NOV Štjak, ki namerava postaviti spominsko obeležje.

Roza Škrk

Neznani borec 14. divizije

Aprila 1944 je v Obretanovi hiši pod Uršljo goro za posledicami ran umrl do sedaj še neznani borec 14. divizije, ki je bil ranjen pri Belih vodah. Pokopan je bil v neposredni bližini Obretanove domačije. Po osvoboditvi so ga svojci prekopali.

Prosimo svojce in soborce, ki bi kaj več vedeli o neznanim borcu 14. divizije, da to sporočijo nemudoma na občinski odbor ZZB NOV Ravne na Koroškem. V mesecu juliju namerava občinski odbor ZZB NOV Ravne na Koroškem postaviti spominsko obeležje.

Predsednik
koordinacijskega odbora za
postavitev spomenika
Karel Polanc

Odmera pokojnine

Vprašanje: M. Ž., K. – Vašemu pokojnemu možu je bila leta 1969 priznana pravica do invalidske pokojnine. Pokojnina mu je bila na podlagi 25 let, 1 meseca in 26 dni pokojninske dobe odmerjena na višini 55% pokojninske osnove. Tako odmerjena pokojnina mu je bila kot borcu NOV od leta 1944 povečana za 30%. Po njegovi smrti leta 1975 vam je bila priznana družinska pokojnina v višini 70% njegove invalidske pokojnine. Menite, da sta pokojnini glede na to, da je bil vaš mož borec NOV, prenizko odmerjeni.

Odgovor: Ker vaš pokojni mož ni bil borec NOV pred 9. 9. 1943 oziroma (13. 10. 1943 – Slovensko Primorje) ni bila mogoča odmera pokojninske odmere na podlagi zajamčene pokojninske osnove, temveč je bila njegova invalidska pokojnina gleda na 25 let pokojninske dobe pravilno odmerjene v višini 55% pokojninske osnote t. j. poprečnega mesečnega osebnega dohodka v določenem obdobju pred invalidnostjo in mu je bila kot borcu NOV od leta 1944 tako odmerjena invalidska pokojnina tudi pravilno povečana za 30%. Prav tako je tudi pravilna odmera družinske pokojnine v višini 70% njegove invalidske pokojnine.

Ugotavljanje pokojninske dobe

Vprašanje: I. V., B. D. – Ali in kako bi naj lahko še uveljavili, da se vam služba v JLA po 15. 5. 1945 v svojstvu aktivnega podoficirja šteje v pokojninsko dobo?

Odgovor: Rok za uveljavljanje navedenega časa v pokojninsko dobo zgolj na podlagi izjav prič ste zamudili. Po 184. členu temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju so lahko namreč zavarovanci in druge osebe vložili zahteve, naj se jim po izjavah prič ugotovi posebna doba do 31. 12. 1966, zavarovalna doba pa do 31. 12. 1967. Pač pa se lahko nepopolni listinski dokazi o pokojninski dobi dopolnjujejo izjavami prič in je v takih primerih dokazovanje pokojninske dobe z izjavami prič dovoljeno brez navedene časovne omejitve iz 184. člena temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju.

Brezplačno zdravljenje

G. F. iz Dol. Toplice.

Vprašanje: Kot borec pred 9. septembrom 1943 se zanimam ali imate brezplačno zdravljenje revmatičnih obolenj v toplicah in kje to piše.

Odgovor: Kot borec pred 9. septembrom 1943 ste v celoti oproščeni doplačil k stroškom zdravstvenih storitev. Borci, ki imajo čas udeležbe v vojni ali čas aktivnega in organiziranega dela v NOB priznan v dvojnem trajanju najmanj od 1. 1. 1943 do 15. 5. 1945 pa so oproščeni vseh individualnih prispevkov za celotno zdraviliško zdravljenje (participacija, posebno plačilo hotelskega dela in podobno), za zdravila ob prevzemu v lekarni na recept in za kurativne zdravniške preglede v dispanzerjih za borce ali splošnih ambulantah. Te pravice so natančneje opisane v samoupravnem sporzumu o pravicah in obveznostih iz enotnega programa zdravstvenega varstva v SR Sloveniji, ki je bil objavljen v Uradnem listu SR Slovenije št. 4/78. Če ste bili obravnavani drugače, gre prav gotovo za neizvajanje omenjenega samoupravnega sporazuma. Svetujemo vam, da se obrnete na občinsko zdravstveno skupnost, ki bo poskrbela, da se zadeva zadovoljivo uredi.

Vštetje časa zaposlitve na domači kmetiji v zavarovalno dobo

Vprašanje: Z. S., L. – Radi bi vedeli, ali lahko z uspehom uveljavljate, da se vam čas, ko ste delali na domači kmetiji, všteje v delovno dobo?

Odgovor: Čas dela na domači kmetiji po osnovni šoli do 1. 1. 1944, ko ste odšli v NOV in od leta 1945 do leta 1975, bi bil všteven v zavarovalno dobo, če bi nedvomno dokazali, da ste bili v tem času pri očetu v delovnem razmerju. Tak dokaz pa se vam po našem mnenju ne bi posrečil. Iz vaših navedb namreč ne izhaja, da ste za svoje delo prejemali redno plačo, niti ne, da bi bili prijavljeni v socialno zavarovanje in imeli delovno knjižico. Nasprotno kaže vaša navedba, da ste ob razdelitvi kmetije leta 1975 postali lastnik 1/4 kmetije, na

to, da na domačem posestvu niste delali na podlagi delovnega razmerja, temveč le v okviru družinske in gospodarske skupnosti ter v pričakovanju, da boste dobili v last del kmetije. Ne glede na to, pa bi lahko uveljavili, da se čas vašega dela na domačem posestvu do 31. 12. 1964 prizna v zavarovalno dobo, le na podlagi listinskih dokazov, ne pa zgolj ob izjavah prič. Zavarovalna doba za čas pred 1. 1. 1965 se je namreč lahko na podlagi izjav prič uveljavljala le na podlagi zahtev, ki so bile vložene do 31. 12. 1967.

Služnostna pravica

H. G. iz Portoroža

Vprašanje: Že 24 let obdelujete vrt poleg hiše v kateri stanujete in vas zanima ali ste pridobili zakonito služnostno pravico na tem vrtu.

Odgovor: Iz pisma ni povsem jasno, ali je vrt družbena lastnina ali pa je v zasebni lasti. Iz pisma bi se sicer razbralo, da gre za zasebno lastnino, vendar v kopiji tožbe omenjate, da gre za uporabo družbenega vrta. Če je vrt v družbeni lasti, se boste glede njegove nadaljnje uporabe lahko dogovorili s pristojnim organom, če pa je v zasebni lasti, pa se morate sporazumeti z lastnikom. Čeprav vrt že dalj časa uporabljate, očitno je bilo to z vednostjo in privolitvijo lastnika, niste pridobili pravice do nadaljnje uporabe proti lastnikovi volji. Natančnejšega nasveta vam žal ne moremo dati, ker ste v sicer obširnem pismu navedli premalo podatkov o bistvenih okoliščinah. Svetujemo vam, da se oglasite na sodišču, kjer vam bodo dali brezplačno pravno pomoč.

Upokojitev

VPRASHANJE: B. J., G. – Radi bi vedeli, kolikšna invalidska pokojnina vam bi bila priznana glede na to, da imate 34 let pokojninske dobe in da sta stari 56 let. Zanima vas tudi, koliko bo znašala vaša starostna pokojnina, ko boste dopolnili starost 60 let in boste imeli 38 let pokojninske dobe?

ODGOVOR: Kolikor bi bili spoznani za invalida I. kategorija invalidnosti, to je popolnoma nezmožnega za svoje in za drugo ustrezno delo, vam bi bila priznana invalidska pokojnina, ki vam bi bila na podlagi 34 let pokojninske dobe odmerjena v višini 73% pokojninske osnove. K tej invalidski pokojnini vam bi bil priznan tudi dodatek na invalidnost (pridobitev pravice do invalidske pokojnine pred dopolnjenim 60 letom starosti) v višini 10% odmerjene invalidske pokojnine. Na podlagi 38-letne pokojninske dobe vam bo ob dopolnitvi starosti 60 let na podlagi sedaj veljavnih pokojninskih predpisov priznana starostna pokojnina v višini 81% pokojninske osnove.

Pogoji za priznanje izjemne borčevske pokojnine

VPRASHANJE: L. C., D. – Ste borka NOV pred 9. 9. 1943, ker vam je čas od 1. 8. 1943 do 15. 5. 1945 priznan v posebno dobo v dvojnem trajanju. Stari ste 56 let in imate 12 let zavarovalne dobe (do leta 1975) in skupaj s posebno dobo 16 let in 4 mesece pokojninske dobe. Ali je možno, da se vam prizna pravica do pokojnine in ali je morda pri tem pomembno, da že od leta 1975 dalje niste več v delovnem razmerju oziroma zavarovani?

ODGOVOR: Ker nimate najmanj 20 let pokojninske dobe, bi lahko pridobili pravico do starostne pokojnine le izjemno in vam bi lahko priznala izjemno starostno pokojnino posebna komisija, če bi ugotovila, da je to potrebno glede na vaše splošno zdravstveno stanje in delovno zmožnost. Predpogoj za tako izjemno priznanje starostne pokojnine (ki ga izpolnjujete), pa je, da ima borec NOV pred 9. 9. 1943 pokojninsko dobo najmanj 15 let in od tega zavarovalno dobo najmanj 10 let. Pri tem ni pomembno, kdaj je navedeno pokojninsko oziroma zavarovalno dobo dopolnil.

Nejasna meja zemljišča

Vprašanje: Tov. K. J. iz Ptuja sprašuje, kako je mogoče točno izračunati površino zemljišča, ko pa geometer trdi, da so načrti zastareli.

Odgovor: V naših krajih so bile zemljemerske meritve opravljene pretežno že v prejšnjem stoletju, ko ni bilo še na razpolago sodobnih pripomočkov, ki močno zmanjšujejo možnosti napake. Če je geometer rekel, da so mape zastarele in da se po njih ne da točno izračunati, kje poteka meja s sosedovo parcelo, bo to že držalo. Zaradi ne povsem točnih načrtov so namreč možni odstopi in na podlagi netočnega načrta ni mogoče natančno določiti meje. Če je načrt delan v razmerju 1:2880, pomeni, da že za dve desetinki milime-

tra netočen zaris meje v načrtu da v naravi razliko 57 cm. Površina zemljišča, na podlagi katere se plačuje davek, se izračuna pa po obstoječem načrtu in vedno obstoji možnost, če gre za načrte, napravljene po starih meritvah, da izračunana površina odstopa od dejavne površine. V Vašem primeru bi bilo najbolje, da pokličete geometra, ki bo na podlagi obstoječega načrta vendarle določil vsaj približno točno mejo, in se o tem sporazumete s sosedom. Če se ne boste sporazumeli, se boste pač morali obrniti na sodišče, da bo določilo mejo, toda tudi sodišče se bo nedvomno oprlo na podatke geodetske službe.

Beneficirana zavarovalna doba vojaških invalidov

Vprašanje: S. A., V. – Menite, da bi se vam morala kot 70% vojaškemu mirovnemu invalidu šteti zavarovalna doba s povečanjem. Ob upokojitvi pa vam zavarovalna doba ni bila priznana s povečanjem in vas zanima, zakaj vam ni bila?

Odgovor: Po določbah 58. člena zakona o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki so povzete v 217. členu statuta skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji se šteje zavarovalna doba s povečanjem in sicer vsakih dvanajst mesecev dejanskega dela, na podlagi katerega so bili zavarovani, za petnajst mesecev zavarovalne dobe, tudi zavarovancem, ki so v Jugoslaviji prebili skupaj najmanj pet let na delu, na podlagi katerega so bili zavarovani in so delali poln delovni čas kot vojaški (vojni, mirovni) invalidi I. do VI. skupine (torej najmanj 60% vojaški invalidi). V kolikor so v vašem primeru izpolnjeni navedeni pogoji, vam bi bilo treba šteti zavarovalno dobo, med katero ste delali kot vojaški invalid, s povečanjem.

Izjemna pokojnina

Tov. M. P. Boštanj

Vprašanje: Ali ima pravico do pokojnine znanec, ki je bil leta 1941 aretiran in poslan v taborišče v Nemčijo, od koder je 1943. leta pobegnil in vstopil v partizane, ima pa 17 let delovne dobe?

Odgovor: Pravico do starostne pokojnine pridobi borec pred 9. septembrom 1943. ne glede na starost, ko dopolni 35 let pokojninske dobe ali pa ko dopolni 55 let starosti, če ima najmanj 20 let pokojninske dobe, od tega najmanj 10 let zavarovalne dobe. Borcu pred 9. sept. 1943, ki ima pokojninske dobe najmanj 15 let, od tega zavarovalne dobe najmanj 10 let, lahko posebna komisija izjemoma prizna pravico do starostne pokojnine, če spozna, da je to potrebno glede na njegovo splošno zdravstveno stanje in delovno zmožnost. Če vaš znanec nima statusa borca pred 9. septembrom 1943 leta, bo pridobil pravico do starostne pokojnine, ko bo dopolnil 60 let starosti, vendar bo moral imeti vsaj 20 let pokojninske dobe. Navedli ste premalo podatkov, da bi vam lahko natančneje odgovorili, saj niste povedali ali ima status borca in od kdaj in tudi ne ali je v 17 let delovne dobe vštet tudi čas, prebit v NOV oziroma v zaporu.

Odtegljaji od pokojnine

Tov. T. I. Žalec.

Vprašanje: V časopisu ste brali, da so upokojenci stari nad 70 let oproščeni vseh dajatev ali raznih odtegljajev od pokojnine. Menite, da kakršnokoli odtegotvanje od pokojnine ni upravičeno.

Odgovor: Po zakonu o oblikovanju sredstev solidarnosti za odpravljanje posledic naravnih nesreč tudi upokojenci prispevajo od svojih pokojnin v ta namen določen znesek – enodnevni znesek pokojnine, dosežene v juliju vsakega leta, vendar so te obveznosti oproščeni upokojenci, katerih pokojnina ne presega z zakonom določenega najmanjšega osebnega dohodka. Drugih odtegljajev, ki bi zadevali vse upokojence ni, razen v primerih, kjer je bil na referendumu izglasovan samoprispevek, pa tudi v teh primerih so upokojenci z nizkimi pokojninami v večini primerov oproščeni plačila. Oprostitev plačila omenjenih dajatev ni odvisna od starosti, marveč od višine pokojnine oziroma socialnega stanja upokojenca.

Piše Jože Vidic:

3

Spomini ranjenca s Kolovrata

Iz Jelovškega bataljona Gorenjskega odreda sem bil s skupino borcev januarja 1944. leta premeščen na Primorsko. Dodelili so me v 1. četo 1. bataljona Bazoviške brigade, ki je bila takrat v Ponikvah na Banjski planoti. Zdelo se mi je, da sem prišel v Ameriko, takšna je bila sprememba. Osvobojeno ozemlje, pošteni ljudje, ki so z nami radi volje delili zadnji kosček kruha. Med njimi ni bilo izdajalcev. Takrat sem se zaklel: Če preživim vojno, bom iz hvaležnosti poročil Primorko. In sem jo res. Iz Vrtovina pri Ajdovščini je moja življenska spremljevalka Marija, nekdanja skojevka, ki ima starus borca.

Dne 23. januarja 1944. leta zvečer, je Brigada krenila s Šentviške planote v napad na sovražne postojanke v Baški grapi. Sodelovala je tudi Gregorčičeva brigada, ki je imela nalogo napasti in uničiti postojanko v Klavžah. Noč je bila tako temna, poleg tega še gosta megla, da smo se držali za roke. 1. bataljon Bazoviške brigade, v kateri sem bil, je imel nalogo, da zasedami proti Hudajužini zavaruje akcijo v smeri Hudajužne. Vodila sta nas dva vodiča. Mnogi od nas smo bili prvič v tistem kraju. Padali smo čez skale, se kotalili po strmini, z nami pa izdajalsko kamenje, ki je sovražnika spodaj ob železniški progi in cesti opozoril, naj bo pripravljen. Poleg mene je poveljnik zgrmel čez štiri metre visoko skalo v Bačo. V tej noči smo jo devetkrat prebredli sem in tja. Odmevale so mine, meglo so rezali mitralješki rafali in nihče ni vedel, kdo in kam strelja. Z ranjenci, ki smo jih uspeli pobrati, se umikamo v hrib do gorske kmetije, v kateri je že bilo veliko naših ranjencev. Odnesejo jih naprej, kmalu po našem odhodu pa sovražna mina zadene gospodarsko poslopje, v katerem smo bili in ogenj je upepelil hišo in gospodarsko poslopje.

Napad na bolnišnico

Vrnimo se zopet k ranjencem na Kambreško, ki so z bolničarko Sonjo že osem dni pod pečino. Sledimo Ludvikovim spominom:

»Tistih dni pod pečino se bolj megleno spominjam. Izgubil sem toliko krvi in bil tako izčrpan, da sem bil popolnoma zmeden; nisem vedel, kaj delam in kaj govorim, niti kje sem.

V teh osmih dneh so v gozdu v Rutah zgradili bolnišnico brez enega edinega žebila in metra žice. Za povezavo desk in slame so uporabili planinski srobot, za utrditev pa lesene kline. Narejena je bila za 20 ranjencev (kuhinja je bila posebej), toda po bojih pri vasi Srednje, so jih pri- nesli toliko, da so morali lažje ranjence

preseliti v podzemsko kaverno pri Rutah, kjer je bila že prej zasilna bolnišnica, ki jo je vodila Kristina. Sprejela je lahko 40 ranjencev.

Upravnik bolnišnice je bil dr. Ernest Berke (zdaj upokojeni višji oficir, vojaški zdravnik, živi v Ljubljani), bolničarke pa Lidija (pozneje Berketova žena, zdaj že pokojna), Olga doma iz vasi Srednje (Srednje spada pod Italijo), Jožica iz Bovca in že omenjena Benečanka Sonja. Nemci so nas iskali mesec dni in nas končno odkrili s pomočjo izdajalca. Bilo je takole: Nemci so odkrili neko našo bolnišnico v Benečiji, pobili nekaj ranjencev, nekaterim pa je uspelo uiti smrti. Na vprašanje dr. Berketa, kdo od pomožnega osebja se prostovoljno javi, da gre po preživele iz tiste bolnišnice, se je javil Volga, Goričan. Kako se je pisal, ne vem. Preoblekel se je v civilista, dobil osebno od dr. Berketa novo majhno italijansko pištolo »bereta« in odšel na pot. Zlomek vražji je čez nekaj dni pripeljal Nemce in ne ranjence. Petega dne zvečer smo zaslišali v gozdu lomljenje suhih vej. Mislili smo, da je divjad, v resnici pa je Volga v bližino bolnišnice pripeljal nemške izvidnike, da so si ogledali položaj. Zvečer pred napadom smo prvič dobili večjo zalogo hrane in prvič sveže meso. Karlo iz Močil na Kanalom, član zaščite naše bolnice, je kot zadnji prišel v šotor ob dveh ponoči. Zaščitniki bolnišnice so namreč spali v šotorih nad bolnišnico. Ni še zaspal, ko je zunaj zaslišal hojo in menda tudi šepetanje. Vstal je in o tem obvestil dr. Berketa. Le-ta je urno vstal in potihoma zaklical: Kdor od pokretnih bolnikov ima orožje, naj ga hitro pripravi, pa tudi bombe. Prvi je za brzostrelko zagrabil komandant bataljona Zmago, ki se je že pozdravil in je bil pripravljen, da bo jutraj odšel nazaj v brigado (Komandant 2. bataljona Bazoviške brigade je bil nekaj časa Leopold Košir-Zmago, namestnik komandanta brigade Jože Gračner-Zmago, ki je padel 28. julija 1944 v bojih pri Lazni blizu Lokeve, nadalje je na tem področju deloval obveščevalec Zmago; niti dr. Berke niti Kozamernik se ne spominjata več, kdo je bil ta Zmago, ki ga omenjata tako Berke kot Kozamernik. Če kdo ve, kateri Zmago je bil poleti 1944 v tej bolnišnici, naj sporoči na uredništvo TV-15; opomba J. Vidic). V tem trenutku se med vrati bolnice prikaže Volga v nemški uniformi...

Naj tu prekinem Kozamernika in dam besedo dr. Berketu:

»Že nekaj dni pred napadom smo sumili, da se okrog nas nekaj spleta. Dva ali tri dni pred napadom je po nekaj minut okoli bolnice motovilil velik, lep ovčarski pes, katerega prej nikoli nismo videli.

(Se nadaljuje)

Partizanska fotografija, na kateri je Ludvik Kozamernik

Piše: Milena Štrajnar

4

V mestu, kjer se je ustavil čas

V operaciji ljudske fronte, ki je imela namen zavzeti Zaragozo, so bili posebno hude boje za Quinto in Fuentes de Ebro. Najhujši je bil napad na Belchite! Zasedba teh krajev je bila nedvomno uspeh, za katerega je padlo devet Slovencev, veliko jih je bilo ranjenih.

Belchite je mesto – muzej. Po nalogu Franca je ohranjeno takšno, kakršno je bilo po zaključku bojev. Pričalo naj bi o tem, kakšni divjaki so bili protifašisti najrazličnejših narodnosti, ki so se borili na strani republike. Pripovedi borcev mednarodnih brigad in prebivalcev okoliških krajev govore drugačno zgodbo: v boju od hiše do hiše in iz ulice v ulico, je bilo bore malo poškodovane. Kot oporišče ljudske fronte so ga uničila nemška letala.

Danes? Čas več kot štiridesetih let je dal mestu še grozljivejšo podobo. In edina spominska plošča obiskovalcem ne govori resnice. To so Francove besede.

»Osem dni in osem noči smo se bojevali,« pripoveduje Stane Bobnar.

Belchite je bil ena najbolj odpornih točk in Franco je bil prepričan, da ne bo padel. »Še Napoleon ga ni zavzel!« je govoril takrat. Toda, prišel je ukaz, da Belchite mora pasti. Četa Matije Gubca je dobila nalogo, da se prebije. Ni bilo lahko. Okrog in okrog štiriinšestdeset cerkva in prav toliko mitraljezov. Orkanski ogenj in tepihi bomb. Žrtve.

»Tu sem bil ranjen,« nadaljuje tovariš Bobnar. »Glejte, po teh grabnih smo tekli in tu je prodiral Jože Gregorčič z mitraljezom, ped za pedjo.«

Ruševine, kamor seže pogled. Vreme poloblačno, soparno. Neprijeten duh dušljivo lega na prsa.

»Zdaj ti kakšno reci, Rome!«

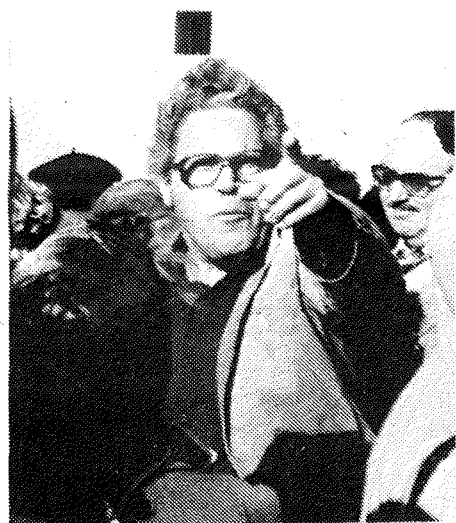
Ciril Rome. Težko bi človek povedal, kakaj ostaja srečanje z njim neverjetno živo v spominu. Morda zaradi njegove šegavosti in prodornih misli, življenjskih resnic. Kdo ve? Nekaj je gotovo: je osebnost, ki vzbuja zanimanje.

»Se spomniš, kako sva se odpravila

v Španijo?« se spet oglasi Stane Bobnar. »Grega, sem ti rekel. Grega, si mi odgovoril.« In odšla sta.

»Prijetno ni bilo, bi rekel,« začne tovariš Ciril. »Četa Matije Gubca je štela stodvajset ljudi, samo kakih dvanajst nas je ostalo na nogah.«

Veste, kje so imeli kuhinjo? Na oltarju, da je bolj vleklo. In še eno zgodbo pove: V neki podrtiji je bil. Sam. Noč je bila trda, neprijetna. Grmelo je, se bliskalo. Kot sodni dan. Naenkrat je zaslišal glas. Kdo neki je? »Tovariš!« je poklical. Odgovora ni bilo. »Kamerad!« Se vedno je bilo vse tiho. V vseh jezikih je poskusil. Potem je dahnil svoj neizbežni, kar bo pa bo in se odpravil v smeri glasu.

Stane Bobnar pripoveduje

Kako se je oddahnil, ko je otipal ušesa – oslička! Navadnega španskega oslička.

Za Belchite se je takrat tolkel tudi Martin Gostinčar iz Zgornjega Kašlja. Kovač po poklicu in pravi silak. Ni jih učil samo vojaških veščin, zanje je skrbel kot oče. V Gusnu, podružnici Mauthausna, so ga ubili. Onemogel je obležal v kamnolomu, ko ga je paznik, po rodu Poljak, z lopato po glavi. Ni mu ostal dolžan. Udaril ga je, čeprav je vedel, kaj se bo zgodilo.

Tako se spominja Ciril Rome. Sam je prišel v Mauthausen 15. januarja 1941. »Pa mi do aprila istega leta niso hoteli priznati dvojnega štetja,« hudomušno pripomni. »Nemčija takrat še ni napadla Jugoslavije, tako so rekli.«

Ko je bilo konec vojne, se je vrnil v Dobrunje:

»Si ti, Viktor?« je rekla mati Marija.

»Ne, jaz sem Ciril.«

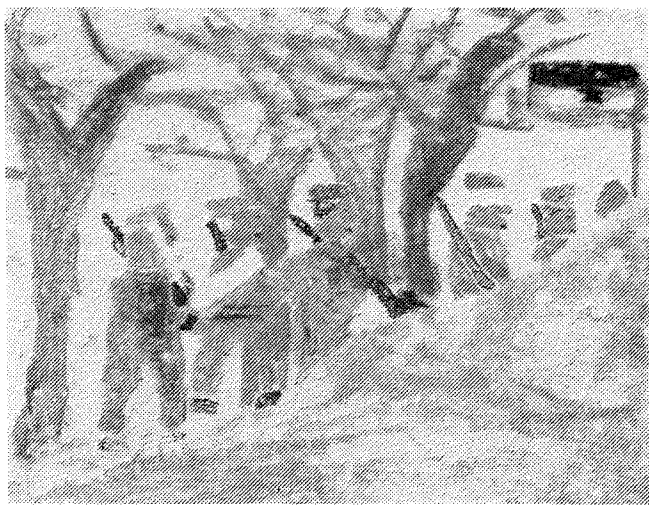
Solze in bolečina, ki je ni moč skriti. »Osem let me ni videla, pa me ni spoznala,« reče. »Vsa naša družina se je bojevala za svobodo. Očeta Franca so ubili na Urhu in brata Mirka na letališču, brat Viktor je pogrešan.«

Ciril Rome. Še ga vidim, kako pripoveduje! V mestu, kjer se je ustavil čas. V Belchiti.

(Se nadaljuje)

Ciril Rome

PARTIZANSKA KOLONA (Valter Karas, četrti razred Osnovne šole »Janko Premrl-Vojko«, Koper)

RANJENEC (Zoran Pantelin, četrti razred Osnovne šole »Janko Premrl-Vojko«, Koper)

Na obisku pri Anici Ivec

»Pridno se učite, radi imejte starše, takoj za njimi pa domovino!«

S tovarišico Ogorevčevno smo učenci Osnovne šole Toma Brejca iz Kamnika obiskali Anico Ivec.

Avtobus se je ustavil na Križu. Pred veliko rumeno hišo nas je razprostrti rok pričakala sivolasa žena, borka in spomeničarka Ana Ivec. Enainšestdeset let ima. Že iz pristrčnega pozdrava, obilne postrežbe in narečnih besed smo spoznali, da je doma iz Bele krajine. Po malici se je začel živahen pogovor. Tovarišica Ana se je preselila v preteklost, v čas izpred več kot tridesetih let.

V družini je bilo pet otrok. Oče ji je umrl v ruskem ujetništvu, mati jih je preživljala sama. Toda kljub revščini so se vsi izučili obrti. Sama je postala šivilja, dva brata (oba sta spomeničarja) pa čevljarja.

»Zgodaj sem začutila krivice in socialno razlikovanje. Zanimala sem se za dogodke v svetu, posebno so me vznemirjale ideje iz nove sovjetske republike. Čutila sem, da prihaja nov svet,« med smehom pove. »Ni se mi bilo treba šele vzgajati, tako so me komunisti s svojimi ilegalnimi brošurami in z revolucionarnimi načrti našli že pred letom 1941.«

V naprednem duhu je vzgajala tudi svoje vaje, med katerimi so bile kasneje najbolj zanesljive aktivistke in borke. Z njo je začela zbirati hrano, obleke, zdravila za partizane. Vse je bilo tajno. Razmnoževale so Slovenskega poročevalca, delale v trojkah. Avgusta 1941 je bila sprejeta v KPJ. Novembra 1942 so padli prvi metliški partizani, Ana jim je naredila zastavo, in jih skupno s svojimi dekletki odpremila v gozdo-

ve. Istega leta je odšla v ilegalo. Preživela je mnogo napetih trenutkov, ko je šlo za življenje, obstoj.

»Nekega dne, ko smo v domači hiši razmnoževale časopise, smo dobile sporočilo, da Italijani preiskujejo hiše. Z vsem materialom smo zbežale v gozd. Potem smo ciklostil prenesli v bolj samotno hišo in tam nadaljevali delo. Spominjam se, moja mama je v naglici skrila Kardeljevo knjigo Razvoj slovenskega narodnega vprašanja, ki sem jo prebirala. Vem, da jo je brala tudi moja mama.« Ob tem spominu Ani zatrepeta glas. »Nekoč nam je štirinajstletna Vida rešila življenje. Prepovedali smo ji podnevi hoditi v hišo, kjer je delovala ciklostilna tehnika – toda Vida je spet prišla in obstala na pragu, blede in tiha. Povedala je, da so pravkar Italijani zaklali njihovega očeta, ostale pa odpeljali v taborišče. Ta dogodek nam je dal vedeti, da je tudi naše skrivališče v nevarnosti. Z vso tiskarsko opremo ciklostilne tehnike smo se preselili v našo hišo, ki je ležala bolj na samotni.«

Pokazala nam je tudi fotografijo spominske plošče, ki je bila odkrita na mestu, kjer je nekoč stala domača hiša. Na njej so imena vseh članov Ivčeve družine – kot zaslužnih ljudi. En brat ji je padel v boju pri Starem trgu, drugi brat in sestra sta tudi spomeničarja. Mati jim je umrla v Gonarsu, kamor so jo odpeljali, s pesmijo se je poslavljala od rodne dežele. Še danes se njeni rojaki spominjajo Ane in povedo, da je bila prva ženska, na katero so se lahko politično zanesli. Borila se je za pravice zapostavljenega človeka. K partizanom

je odšla 2. julija 1942. Istega meseca se je začelo izseljevanje ljudi v Nemčijo.

Ana je organizirala mladinski politični odbor v Dragonji vasi. Po roški ofenzivi so organizirali terenske in vaške odbore. Ana je bila povsod prisotna – s svojim živim, neuklonljivim duhom, vzpodbudno besedo, z vero v zmago in novo življenje.

Med pogovorom se Ana kar naprej pozorno obrača k nam in nam ponuja, zdaj slaščice zdaj narezek, pod mizo pa nas zvedavo opazuje ljubka psička Mikica. Ana je velika ljubiteljica narave: živali, cvetja, dela v društvu za zaščito živali. Njena kuhinja je prijetno topla, domača, zelo čista. Sonce nam skoz okno mežika v obraz. Vsi smo polni topline. Zdaj doživljamo zgodovino drugače kot v šoli. Doživljamo jo s srcem.

»Ob kapitulaciji Italije je bila Bela krajina že svobodna. Leta 1944 so me pritegnili k narodni zaščiti. Tam se nisem dobro počutila, hotela sem nazaj k tehniki. Jeseni sem odšla k centralnemu okrožnemu odboru in tam ostala do konca vojne.«

Čudila smo se njenemu spomenu. Kako natresa drobne datume, koliko ljudi se natanko spominja! Preteklost je v njej še neverjetno živa. Svoje spomine pa tudi zbira in jih je že nekaj napisala. Kadar obišče Belo krajino, preveri kak datum se pogovori s kom in vse zapiše.

»Kdaj ste prišli na kamniško?« nas zanima.

»Po vojni. Želela sem delati na državnem posestvu, šivanje me ni več veselilo. Ponujali so mi mnoge odgovorne nalo-

ge. Postala bi lahko tajnica okrožnega odbora RK, bila sem članica oblastnega komiteja. Pa sem hotela ostati povezana z zemljo, uživati svobodo v rasti na zemlji...«

Na Križu jo vsi poznajo kot pobudnico za mnoge napredne stvari. Vedno zna vzpodbujati. Želeli smo videti spomenico. Ana je odprla skatlo in pred nami razgrnila kup medalj. Radovedno smo jih obračali v roki: Spomenica 1941, medalja za hrabrost, Orden zaslug za narod s srebrnimi žarki, Medalja zaslug za narod III. reda, Orden bratstva in enotnosti.

Ana je ostala mlada. Po izgledu in po srcu. Rada ima mladino in jo razume. Presenetila nas je z besedami: »Ali radi telovadite? Veste, telovadba je zelo pomembna za zdravje in dolgo življenje.«. Nato smo izvedeli, da je bila v mladosti navdušena telovadka na orožju, predvsem na bradlji in, da je dosegala odlične rezultate. Prvič je nastopila leta 1939 na jugoslovanskem prvenstvu in dosegla šestnajsto mesto v uvrstitvi. Bila je podnačelnica Sokola.

Poslovili smo se na vrtu, polnem marjetic, in drugega cvetja. Tu je sedaj Anino življenje. Kot zemlja, ki vedno znova daje, rodi in hrani. »Pridno se učite, radi imejte starše, takoj za njim pa domovino,« je še rekla. In komu se imamo zahvaliti za domovino, kakršno imamo mi? Takim ljudem, kot je Anica, prav gotovo. To sedaj dobro vemo.

VERONIKA LISEC
BREDJA JEREB
ZDRAVKO KOŽELJ,
osmi razred Osnovne šole
»Tomo Brejc«
Kamnik

NJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE K

Tam v Taborski steni

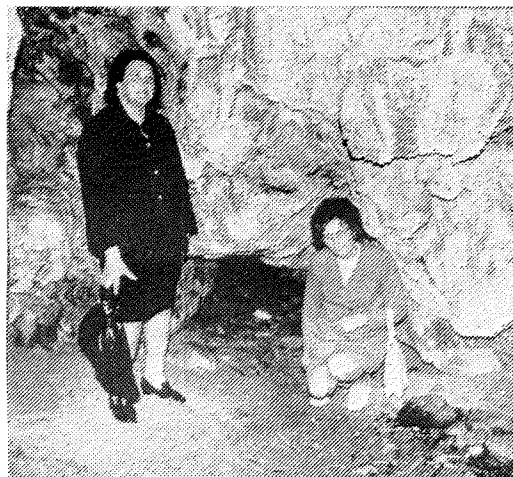
Tokrat pisemce učencev osnovne šole iz Vas-Fare:

– Najprej lep pozdrav. Pošljamo sestavek učenke Jožice in prosimo, da ga objavite. Prilagamo sliko iz jame, ki je bila posneta že leta 1973. Saj ne bo nič narobe? (Fotografijo in vaše pisemce objavljamo danes, Jožicah prispevek bomo uvrstili v TV-15 prihodnjč. Za slednje sem se odločila za voljo dveh misli izpod vašega peresa, na katere sem želela opozoriti v našem kramljanju.)

In kaj so zapisali mladi iz Kolpske doline?

– Menimo, da je danes fotografija še več vredna, saj je od takrat minilo pet let in, veste, tudi zanimanje za Taborsko steno je vedno večje. (Tako je! Naše fotografije, če lahko tako rečem, postajajo z leti vse dragocenejšje... In zanimanje za Taborsko steno dokazuje naš odnos in naše spoštovanje do slavne preteklosti, do našega narodnoosvobodilnega boja. Kdo bi tega ne bil vesel! Hvala tudi za pozdrave, ki jih pošiljate vsem v uredništvu.)

Pod pisemcem so bili podpisani učenci in učitelji Osnovne šole Vas-Fara.

Preživeli borki bitke v Taborski steni... Marija Groznik in Nežka Ukmar-Mulec v veliki votlini pred nizko odprtino v manjšo in zelo plitko votlino, ker so partizani ležali na trebuhu

Za tiste, ki morda še ne veste, kaj se je dogajalo v Taborski steni, pa: prihodnjč skrbno preberite sestavek Jožice Žagar, sedmošolke iz Vas-Fare. Pisala je o pionirjih Jakcu in Vinkcu, ki sta darovala življenji za svobodo, o padlih partizanih.

Milena

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Pohod prijateljstva

V nedeljo, 22 aprila 1979, je bil četrti pohod prijateljstva.

Organizirali sta ga občinska zveza telesno-kulturnih organizacij Nova Gorica in TGS Gorica iz Italije. Pravico do udeležbe so imeli mladi in starejši z obeh strani meje. Start je bil ob 10. uri dopoldne na trgu v Gorici, ki mu po domače rečemo »travnik«. Hodili smo po goriških ulicah in mejo prestopili na bodočem prehodu, ki bi ga morali začeti graditi že pred nekaj leti. Velik del poti smo hodili tudi po Novi Gorici tja do Solkana, kjer smo spet prestopili mejo. Na cilju v Italiji smo vsi udeleženci dobili značke. Naša šola je prejela tudi pokal za najbolj množično ekipo na pohodu.

Predno smo se poslovili, smo dobili nekaj za zob, saj smo po enajstih kilometrih hoje bili res potrebni okrepčila.

Namen pohoda: poglobiti prijateljstvo dveh sosednjih mest, ki ju loči meja.

MITJA KALIN, peti razred
Osnovna šola »Milojka Štrukelj«
Nova Gorica

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POG

Piše: Silvo Teršek

»Moje življenje je optimizem«

Presežek prostega časa? Zlobna, neproučena in neresnična ugotovitev. Najpomembnejše je spoznati samega sebe. Želje lahko postanejo ostro začrtana pot do smotra. »Življenje je pomembno toliko časa, dokler je najtesneje povezano z delom. V delu je treba najti zadovoljstvo...!«

Resnica je pomembnejša od izvirnosti življenske »filozofije«. Življenje brez smotra je tudi brez prave vrednosti. Duševno bogatsvo je širok pojem in kljub vsemu pogosto ne zahteva veliko. »Leta v zunanjih dobrinah minejo, uživanje ohlapi kakor rastlina brez vode in med prsti nič ne ostane...!«

Nada Gaborovič v modrem puloverju. Za steklenimi stenami šolske knjižnice je bil njen glas porcelanasto krhek. Petindvajsetletno poučevanje lahko zlomi glas, tudi človeka. Lahko pa ga tudi obogati s spoznanji, ki jih ni mogoče obdržati v globoki notranjosti.

»Moj oddih se začneja, ko sedem za pisalni stroj. Ne, pisanje mi ne pomeni bežanje iz sveta resničnosti. Pisanje je lahko potovanje v tiste dele sveta in dogajanje v njem, za katerega se zdi, da je ljudem manj znan. Razmišljaš, spoznaš, prideš do ugotovitev in le-te bi želel posredovati tudi drugim.«

Nada Gaborovič – pisateljica ali prosvetna delavka? So ljudje, ki jih ne navdušujejo ostre razmejitve. Učiteljica, pisateljica, mati in gospodinja, družbena delavka... Lepo je biti človek. Samo to in nič več. Na videz najpreprostejše pogosto ni najlažje. Vse pomembno je zgrajeno iz drobnih nepomembnosti.

»Zavestno odklanjam kakršenkoli pomen tega, da sem pisateljica. V šoli sem bila samo pedagoginja, učiteljica in predavateljica slovenskega jezika in jugoslovanske književnosti. Leta 1975 sem prenehala s poučevanjem na mariborski gimnaziji. Postala sem svetovalka za slovenski jezik...«

Moje pisanje ni bilo samo naključje. Bilo je zavedna odločitev v rani mladosti. Lahko bi postala šivilja, zdravnica... Hotela sem postati učiteljica slovenskega jezika in pisateljica. Vojna, štu-

dij, nerešeno stanovanjsko vprašanje. Človeku je potreben čas, da spozna, začneja razumeti in v sebi predelovati nekatera vprašanja. V meni je vel optimizem in prav nič se nisem spremenila. Optimizem polje v mojem literarnem in pedagoškem delu.«

To ni laganje samemu sebi; Človek ne »veruje« iz obupa. Le z obema nogama, z vsem svojim bistvom se mora postaviti na trdna tla. Pravijo, da je bila nekoč tudi mladost optimizem. Nekoč? Prvi julij 1941. Tudi njihovo družino so kot stekle pse izgnali v Srbijo. Vrnili so se na pragu svobode, čeprav ne več mladi pa vendar polni optimizma.

»... Žalostna sem, kadar opazim v mladih ljudeh obup. In ta obup je mogoče opaziti v naši mladini precej pogosto. Živeti brez smotra mora biti nekaj pošastnega. Današnja generacija mladih je v večini primerov zrelejša od nekoč mladih generacij. Vsesplošni razvoj je pripeljal s seboj kup novih, še pred nedavnim manj znanih težav. Nenadoma se je pokazala nujnost, da je treba današnjega mladega človeka, bolj kot kdajkoli prej, navajati na delo, na ljubezen do dela. Osvetliti jim je treba življenjski smoter. Vse to pa pomeni, da je mlademu človeku potrebno pomagati živeti.

Tudi okrog tega se sučejo moja pisateljska razmišljanja. Zavedam se, da pogosto mladega človeka premalo opozarjamo na življenske vrednote, na tisto, za kar je potrebno živeti in kar daje življenju pravi smisel. Vse to manjka tudi mnogim odraslim!«

Leta 1960 je začela objavljati svoja dela, med katerimi so bili romani: Jesen brez poletja, Sežem do neba, Ne samo jaz, Kariatide, Seme, Vsaka noč mine, Objokuj jutro, Zvezdni prah, Kukavičji sneg.

Razmišljanja o vojnih grozotah in njenih posledicah, o sodobnem trenutku, o odnosih med starejšo in mlajšo generacijo ljudi, vse to je postalo splet izoblikovanega smisla človeškega obstoja.

Začel sem pravzaprav z zlobnim namigom na presežek prostega časa. Poz-

Nada Gaborovič

nam ljudi, ki so vzeli leto dni brezplačnega dopusta, da so lahko napisali knjigo. Nada Gaborovič pa napiše v desetih letih deset knjig!

»Preobremenjenost je lahko tudi relativen pojem. To je lahko vprašanje fizičnih moči, volje in sistema dela. Poznamo nepotrebno obremenjenost, ki nastane z nesmotrno izkoriščenim časom. V prosveti so ljudje resnično zelo zaposleni. Toda kljub vsemu si ni mogoče dovoliti, da bi klonil pod težo sestankarstva in vsesplošnih družbenih obveznosti in bi pri tem pozabil nase. Ne poznam počitka. Pišem ob prostih dnevih. Moj počitek je zadovoljstvo po uspešno opravljenem delu. Pa še vedno najdem čas za planinarjenje, izlete v naravo in pogovore z ljudmi. Preberem večino naših revij, skoraj vse izvirne slovenske knjige, časopise... Za to mora biti čas! Ostane pet ali šest ur spanja, ostalo je neprekinjen stik z življenjem. Tako sem se naučila živeti in prav tako življenje me navdaja z optimizmom.«

Obujava spomine na leta, ki jih je preživela za šolskim katedrom. Govoriva o nalogah, ki jih ima danes kot svetovalka za slovenski jezik.

»... Biti jezikovno izobražen pomeni znati nastopati v življenju, pridobiti samozavest, postati osebnost, kar je končni smoter vsakega človeka. Učiteljeva osebna zavzetost do predmeta uniči morebitno dijakovo brezbriznost. Učna ura slovenskega jezika mora biti prijetna. Ves čas se je treba zavedati, da je jezik za slehernega človeka temeljno izhodišče. Mladega človeka je tudi treba naučiti, da zna razlikovati med dobrim in slabim okusom. V sebi mora razvijati naravno spoštovanje do vsega, kar je kulturno. Potrebno je nenehno vrednotenje slovenskega jezika, da bo učenec vedel, da je naš materin jezik na tako visoki stopnji kot katerikoli svetovni jezik. Gre tudi za to, da bo tak odnos do jezika ohranil vse življenje.«

Da, želje lahko postanejo ostro začrtana pot do smotra.

Tebi, dragi tovariš Tito – tvoji borci

Kosta Nadij:
Dragi tovariš Tito! Tebi, katerega življenjepis že desetletja istovetimo z zgodovino našega revolucionarnega delavskega gibanja in ki s svojimi vizionarnimi pobudami spreminjaš vsako novo revolucionarno obdobje v mladostni zanos, zasnovan na marksistični znanosti, čestitajo rojstni dan – dan mladosti – tvoji borci, ponosni, da so udeleženi v naših uresničitvah in srečni, da nas ti nenehno vodiš v nove zmage.

Enkrat dani prisegi partije se nismo nikoli izneverili! Zato ni potrebno, da ti ponovno prisegamo. Ostajamo isti, nepremakljivi in vztrajni. Naša usoda je usoda delavskega razreda. Naš zanos, nenehno vtikan v zanose generacij, ki prihajajo, je določen z ustvarjalnimi stremljenji Zveze komunistov Jugoslavije in tvojimi smernicami.

Mi, ki smo bili mladost prvega obdobja revolucije, smo se organizirali tako, da prenašamo mladim generacijam, ki jih usposabljammo za nove revolucionarne napore, tisto, kar je v našem delu najvrednejše, tisto, kar si nas ti učil: da se borimo za zgodovinski cilj delavskega razreda, da ljubimo svobodo, da krepimo domovino socialističnega samoupravljanja, republiko združenega dela, neuvrščeno Jugoslavijo ter da nenehno poglobljamo bratstvo, enotnost in enakopravnost naših narodov in narodnosti.

4. JUL – 28. maja 1979

Račun za gostijo

Podatek, ki je bil v teh dneh objavljen v tekstu »Gostija brez računa« o stroških reprezentance v naši deželi, je zaskrbljujoč. To mora bosti v oči tudi najbolj ravnodušnega bralca. Ali je res potrebno, da si ob že napravljenih izgubah, posamezna naša podjetja nalagajo na vrat tudi ogromne stroške za reprezentanco, brez katere ne gre in ki se je v zadnjih letih, vse tako kaže, udomačila v našem poslovanju in gospodarskem sistemu. Zaskrbljujoč je podatek, da dosega stroški reprezentance milijonske številke ter rastejo iz leta v leto. Od tega velikega denarja bi lahko nekaj odvojili, na primer, za stanovanja delavcev z malimi dohodki in številno družino ali ustanovili sklad za šolanje in stipendiranje delavskih otrok. V vsakem primeru je nujno, da te stvari v delovnih organizacijah pregleda samoupravna delavska kontrola in se loti ukrepov v skladu s svojimi pooblastili, da bi se ti stroški zmanjšali na razumno mero. V vsakem delovnem kolektivu bi morali s samoupravnim aktom odrediti tudi višino sredstev za reprezentanco ter način njihove porabe, da bi tako preprečili nekontrolirano razsipanje.

VEČERNJE NOVOSTI – 21. maja 1979

O življenskem stilu Slovencev

Peter Klinar piše v zadnjih dveh številkah »Teorije in prakse« o življenskem stilu Slovencev in pri tem na osnovi ankete ugotavlja, da ima 60,5 odstotkov vprašanih avtomobil, da 66 odstotkov zaposlenih opravlja razna dopolnilna dela in da 44 odstotkov ljudi v zadnjem letu ni uspelo prebrati niti ene knjige.

NIN – 6. maja 1979

Kolektivno vodstvo – izraz samoupravljanja

Sedaj že stoji izza tega »eksperimenta« zgodovina s svojo argumentacijo: kolektivno vodstvo neke dežele je možno. Ne kot izraz oblasti – tu leži tudi vzrok zablode naših (ne)-dobronamernih kritikov – marveč kot izraz samoupravljanja. Kolektivno vodstvo pri nas ni priložnost za osebno vladanje, marveč je posledica splošne samoupravljalne demokratizacije, ki prežema vse pore družbe in ki je dobila novi, posebni zamah s Titovo pobudo na kongresu sindikatov.

VJESNIK – 17. maja 1979

Računajte tudi na nas

Mi, jugoslovanski pionirji, katerih starši začasno delajo v Zvezni republiki Nemčiji v Westfaliji, bi najprej želeli pozdraviti vse pionirje, vse naše vrstnike v naši lepi domovini; hkrati jim želimo čestitati ob najradostnejšem dnevu (tudi nam najdražji), dnevu mladosti.

Mi o svoji domovini še ne vemo veliko, vemo pa tisto najvažnejše: znamo jo ljubiti in vemo, zakaj jo ljubimo. Trudili se bomo, da bomo o domovini čim več zvedeli, da bi jo lahko še bolj ljubili in branili s pentljico v laseh, s kito cvetja in rdečo rutico, peterokrako zvezdo, srpom in klavirjem, s srcem. Zato sporočamo: računajte tudi na nas!

Našemu učitelju, voditelju in drage-mu tovarišu Titu pošiljamo tisoče pozdravov in lepih želja za njegov rojstni dan in naš – veliki praznik.

FRONT – 25. maja 1979

Sektaštvo

»Moramo se zavedati, da zveza komunistov ni edina moč v družbi, ki se bori za razvoj samoupravljanja,« je poudaril Dušan Gligoričević. »Vendar pa se vedno izhajajo natečaji, v katerih se kot kvalifikacijski pogoj zahteva članstvo v ZK. Tega sektaštva prej ni bilo, je pa zelo nevarno za nadaljnji razvoj samoupravnega sistema.«

BORBA – 15. maja 1979

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POG